

Reprint
Nov. 1945

Vedanta Sangraham

Pattabhi Rama Press,
Ellore.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

పీఠిక.

ఆస్త్విత్తన కాంతార పరివర్తన విహ్వలాం

వాచంతోరి కథాలాప గంగ యైవపునీమహే!

కృష్ణదైవాయనుడు సంస్కృతభాషయందు మహాభారతమును రచించెను. అందు విశేషించి పాండవులచరిత్రమేకాని భగవానుడగు శ్రీకృష్ణుని చరిత్రము నెక్కుడుగాఁ జిత్రింపలేక పోయెను. అందుకై భారతశేషముగా హరివంశమును నిర్మించెనని వదంతి. అదియెట్లున్నను హరివంశము సందంతటను శ్రీమన్నారాయణుని దివ్యావతారములకీర్తనమును- అందు శ్రీకృష్ణావతార చరిత్రము నధికముగా వర్ణించుటయును- ఉన్నది. శ్రీకృష్ణుని వంశమునుగూడ నిరూపించెను. కావుననేకాబోలు 'హరివంశము' అనుపేరు దీనికిఁబడినది! ఈహరివంశమును దెనుఁగున రచించినవాఁడు చెదలువాడయెట్టన. ఇతనికి శంభుదాసుఁడను నామాంతరమును బ్రబంధవరమేశ్వరుండను బిరుదమును గలవు. ఇతఁడు తెనుఁగులో మహాభారతమును రచించిన కవి త్రయములోనివాఁడు. వన పర్వశేషము సీతఁడు పూరింపలేదనియు నన్నయయే మూడుపర్వములను రచించెననియు నొకవాదముగలదు. ఇది 'కృత్యాదికము' లో విచారింపఁబడియున్నందున దీనిని వదలిపెట్టెదను. ఎట్టన తన కవితయందు నన్నయ ధారాశుద్ధియు సంస్కృతనమానముల సరళముగను- సంస్కృతపదముల నధికముగను- ఉపయోగించుటయును గన్ప

ట్టును. తిక్కనవలె దెనుఁగుపదముల నుపయోగించుటయు
వాక్యరచనావైచిత్ర్యమునం దెక్కుడుదృష్టి నుపయోగించు
తలంపును గన్పట్టును. కావున నితఁడు పైయుభయుల కవిత్వ
మునకుఁ గూడలి పట్టనదగు కవిత్వమును వ్రాసినాఁడందురు.
ఏమైనను గవితావిషయమున నితని కెక్కుడు ప్రశస్తి గూర్చి
నది హరివంశమే. ఇతఁ డింకను నృసింహపురాణము, రామా
యణమును రచించెను గాని హరివంశమునఁగల యితని కవితా
వైచిత్ర్యమే యితనిని బ్రబంధపరమేశునిగా నొనర్చినది.
హరివంశమున రసవంతములగు పట్టులు సాలగలవు. వాని
నన్నింటి నించుమించుగా నితఁడు ప్రబంధఫక్కికనే రచించి
రసమయములుగా నొనర్చి యున్నాఁడు. ఆంధ్రకవిత్వము
నన్నయనాఁడే పుట్టి పెరిగినను, ఆంధ్రజాతీయతానుగుణముగు
ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వము నొందలేదు. తిక్కనగూడ ఆంధ్రావలి
మోదముం బొరయ' భారతామృతముఁ గర్ణపుటంబులఁ
గ్రోలునట్లు వ్రాయుటయే తన పనిగాఁ జూచుకొనెను గాని
యాంధ్రజాతీయతారంజకముగు నాంధ్రకవిత్వ ప్రత్యేక
వ్యక్తిత్వమును నిరూపింప ననువుకొనలేదు. ఇతనియందు
నుడికారము పూగసెక్కువయే. ఇంచుమించుగా దానినంతయు
నుద్యోగపర్యములోఁ జూపించెను. కాని రసైకపరాయణత
చాలవఱు కితనియందు తక్కువ. క్రితమౌత్రమునఁ దిక్కన
కవిత్వము సరసముగాదని మాయాశయము గాదు. ఇతనికిఁ
బలుకుల కూర్పులోని వాక్యభంగీవైచిత్ర్యమునందున్నంత
దృష్టి రసనిర్మాణమునందు దక్కువయని మాత్రమే మాయభి
ప్రాయము. ఇతఁడు తలఁచుకొనినచోట్ల రసమయముగనే

నిర్మించెను. అది యట్లుండనిండు. ఇంతవఱకును ఆంధ్రకవిత్వమునకుఁ బ్రత్యేకత నేర్పఱచు చిహ్న మేమియు నేర్పడలేదు. పోచిన కవులు తాము గ్రహించిన సంస్కృత గ్రంథభాగములను యథోచితముగాఁ దెనుఁగు నేయుచు వచ్చిరి. కాని రసనిర్మాణమును బ్రధాన కృత్యముగా నెన్నలేదు. రసనిర్మాణము ద్వివిధముగా నుండును. సంఘటనావశమున రసస్ఫూర్తినొనర్చుట యొకవిధము. మూలముతో సంఘటనల గ్రహించి వానికిఁ దగినట్లు మహాకావ్యలక్షణములగు నగర్భావదుల వర్ణనల నొనర్చి విభావాదిరూపముల వానిని నిరూపించి సమావేశ వైచిత్ర్యమున రసముల విజృంభింపఁ జేయుట రెండవది. ఇందు మొదటివద్ధతి ఆంధ్రమహాభారతమునందు చాలచోట్లనున్నది. అందు ద్రౌపదీవివాహము, సుభద్రాక్షున వివాహ ఘట్టము, అభిమన్యువధ, మొదలగు కొన్నిస్థలముల బరికించినచో సీత త్వము తేలును. ఇంక రెండవవద్ధతి నారంభించినవాఁడు మనయెఱ్ఱున. హరివంశమునఁ గంసోద్యోగమును శ్రీకృష్ణునిబృందావన విహారము, మధురానగర వర్ణనము, పౌండ్రకవాసుదేవుని దండయాత్ర సందర్భమున సాత్యకి విచారమును, ఊర్వశీ నదకాసురసమావేశమును, సత్యానరకాసుర రామును, ఇంకను నిట్టివేయగుననేకస్థలములఁ బరికించినచో రస నిర్మాణమునందలి రెండవప్రకారము చాలవఱకు గోచరమగును. ఈవద్ధతియైనను హరివంశమున సంపూర్ణస్వరూపముతోఁ గానరాదు. శ్రీకృష్ణదేవరాయలకాలము నాటికిఁగాని యిది నున్నవైదువు ప్రత్యేకలక్షణముతో నాంధ్రజాతీయతా పతాకమైన నాంధ్రకవిత్వము నుద్భవింపఁజేయలేదు. కాని యాంధ్రకవి

ట్టును. తిక్కనవలెఁ దెనుఁగుపదముల నుపయోగించుటయు
వాక్యరచనావైచిత్ర్యమునం దెక్కుడుదృష్టి నుపయోగించు
తలంపును గన్పట్టును. కావున నితఁడు పై యుభయుల కవిత్వ
మునకుఁ గూడలి పట్టనదగు కవిత్వమును వాఁగినాఁడందురు.
ఏమైనను గవితావిషయమున నితని కెక్కుడు ప్రశస్తి గూర్చి
నది హరివంశమే. ఇతఁ డింకను నృసింహపురాణము, రామా
యణమును రచించెను గాని హరివంశమునఁగల యితని కవితా
వైచిత్ర్యమే యితనిని బ్రబంధపరమేశ్వరునిగా నొనర్చినది.
హరివంశమున రసవంతములగు పట్టులు సాలగలవు. వాని
నన్నింటి నించుమించుగా నితఁడు ప్రబంధఫక్కికనే రచించి
రసమయములుగా నొనర్చి యున్నాఁడు. ఆంధ్రకవిత్వము
నన్నయనాఁడే పుట్టి పెరిగినను, ఆంధ్రజాతీయతానుగుణముగు
ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వము నొందలేదు. తిక్కనగూడ ఆంధ్రావలి
మోదముం బొరయ భారతామృతముఁ గర్ణపుటంబులఁ
గ్రోలునట్లు వ్రాయుటయే తన పనిగాఁ జూచుకొనెను గాని
యాంధ్రజాతీయతారంజకముగు నాంధ్రకవిత్వ ప్రత్యేక
వ్యక్తిత్వమును నిరూపింపు ననువుకొనలేదు. ఇతనియందు
నుడికారము తగ సెక్కువయే. ఇంచుమించుగా దానినంతయు
నుద్యోగపర్యములోఁ జూపించెను. కాని రసైకపరాయణత
చాలవఱు కితనియందు తక్కువ. తీరితమాత్రమునఁ దిక్కన
కవిత్వము సరసముగాదని మాయాశయము గాదు. ఇతనికిఁ
బలుకుల కూర్పులోని వాక్యభంగీవైచిత్ర్యమునందున్నంత
దృష్టి రసనిర్మాణమునందు దక్కువయని మాత్రమే మాయభి
ప్రాయము. ఇతఁడు తలఁచుకొనినచోట్ల రసమయముగనే

నిర్మించెను. అది యట్లుండనిండు. ఇంతవఱకును ఆంధ్రకవిత్వమునకుఁ బ్రత్యేకత నేర్పఱచు చిహ్న మేమియు నేర్పడలేదు. పాశ్చాత్య కవులు తాము గ్రహించిన సంస్కృత గ్రంథభాగములను యథోచితముగాఁ జెనుఁగు నేయుచు వచ్చిరి. కాని రసనిర్మాణమును బ్రధాన కృత్యముగా నెన్నలేదు. రసనిర్మాణము ద్వివిధముగా నుండును. సంఘటనావశ్యమున రసస్ఫూర్తినొనర్చుట యొకవిధము. మూలముతో సంఘటనల గ్రహించి వానికిఁ దగినట్లు మహాకావ్యలక్షణములగు నగర్భావదుల వర్ణనల నొసర్చి విభావాదిరూపముల వానిని నిరూపించి సమావేశ వైచిత్ర్యమున రసముల విజృంభింపఁ జేయుట రెండవది. ఇందు మొదటివద్ధతి ఆంధ్రమహాభారతమునందు చాలచోట్లనున్నది. అందు డ్రావదీవివాహము, సుభద్రాక్షున వివాహ ఘట్టము, అభిమన్యువధ, మొదలగు కొన్నిస్థలముల బరికించినచో నీతత్వము తేలును. ఇక రెండవవద్ధతి నారంభించినవాఁడు మనయెఱ్ఱున. హరివంశమునఁ గంసోద్యోగమును శ్రీకృష్ణునిబృందావన విహారము, మధురానగర వర్ణనము, పౌండ్రకవాసుదేవుని దండయాత్ర సందర్భమున సాత్యకి విచారమును, ఊర్వశీ నదకాసురసమావేశమును, సత్యానరకాసురరణమును, ఇంకను నిట్టివేయగుననేకస్థలములఁ బరికించినచో రసనిర్మాణమునందలి రెండవప్రకారము చాలవఱకు గోచరమగును. ఈవద్ధతియైనను హరివంశమున సంపూర్ణస్వరూపముతోఁ గానరాదు. శ్రీకృష్ణదేవరాయలకాలము నాటికిఁగాని యిది సుస్పష్టమగు ప్రత్యేకలక్షణముతో నాంధ్రజాతీయతా పతాకమైన నాంధ్రకవిత్వము నుద్భవింపఁజేయలేదు. కాని యాంధ్రకవి

స్వమున కన్పట్టరూపమునఁ బ్రత్యేకతాస్పృష్టి యీమహాన
బావుని చే యననచ్చును. శ్రీనాథుఁడు పిల్లలనుట్టి పింపిరభద్రుఁడ
ముదలగువారి కవిత్వమునఁగూడఁ బైస్వరూప మింతో యంత
భేదపోలేదు. తాని యేమైనను మొట్టమొదట నీహార్దమునకు
బ్రహ్మనియంత మన యెట్లుయేకావునః బ్రబంధవరమేశ్వరుఁ
డను బిరుద మితని కేదక్కినది. తరువాతఁ గృష్ణరాయల కా
మున దీనికిఁ బ్రత్యేకలక్షణములతోడ స్వరూపవ్యక్తియొనర్చి
ప్రత్యేకతగల యాంధ్ర కవిత్వమును సృష్టించి పెద్దన ఆంధ్ర
కవితాపితామహుఁడయ్యెను.

ఇట్లు ఎట్లునకుఁ బ్రబంధవరమేశ్వరుఁ డను బిరుద మిప్పించిన
యీహరినంత ముభయధా మనకుఁ బఠనీయము. తుచ్ఛాతి
తుచ్ఛములగు సరులచరిత్రములఁ జదివి యుభయభ్రష్టమగుట
కన్న సంసారతారకుఁడును భక్తవత్సలుఁడును, దీనరక్షకుఁడును
బలితపావనుఁడును, అగు శ్రీమన్నారాయణుని దివ్యావతార
కీర్తనము శ్రవణము, మననముగూడ నీగ్రంథమున సంభవిం
చునుగదా? అదియును దేనెసోనవంటి కవితాధారచే బాల
యనుపానముతోడి మందువలె సుఖాస్వాద్యమై యుండుట
మనయాంధ్రుల యదృష్టవిశేషమేకదా? ఎంతటి భగవన్నామా
మృతమైనను, భగవత్కథయైనను, సరియగుతీరున నుండదేని
అది చెవికెక్కదు. ఇక మనసున కెక్కదనుట చెప్పనక్కఱయే
లేదుగదా? అట్టియెడ ఎట్లునవంటి మహాకవి యాభగవానుని
దివ్యచరితామృతమును బంగారుగిన్నెవంటి తన కవిత్వమున
నాస్వాదింపుమనుచున్నాఁడు. ఇది యతనికి మనయందుగల
యకారణ వాత్సల్యమేకదా? మన మాంధ్రులమగుటకు నోచి

కొనిన యదృష్టమే యతని కట్టి ప్రేమాభిమానముల మన
యందుఁ బురికొల్పినది.

ఈ హరివంశమునందు ఎఱ్ఱనయొక్క సరళకవితాకళావిశేష
ములును, వాక్యప్రాధిమ్యము, భావగంభీరతయు, నెల్ల యెడల
నభివ్యక్తము లగుచుండును. మనకుఁ గవితాభ్యాసమునకుఁ
గాని, విజ్ఞాన సంపాదనమునకుఁ గాని, యిది యవశ్య పత
నీయమే. కవి కుండవలసిన సర్వలక్షణములతో నుద్భాసించు
నీమహామహుడు రచించిన గ్రంథమునఁ గవిత్వమున కుండఁ
దగు లక్షణముల కేమి లోటుండును? అట్లు సర్వలక్షణ
సంపన్నమగు నీహరివంశమును గొండవీడు పరిపాలించు నననేమ
మహీపాలున కంకితముగా నితఁడు రచించెను. పూర్వము
మన తెనుఁగు దేశము స్వదేశరాజుల యేలుబడిలో సర్వస్వాతం
త్యములతోఁ దులదూగిన కాల మొకటి రెడ్డిరాజుల పరి
పాలనలో నుండెడిది. అపుడు మన యాంధ్రకవిత్వము రాజా
దరణాబువలన సత్యంత మభివృద్ధి నొంది యుండెను. ప్రకృ
తమున మన దేశదార్భాగ్యమున నట్టి యాదరణము లేక
పోయినది. అది కారణముగా నిపుడాంధ్రకవిత్వము సరిగా
నర్థిలుట లేదు. అచ్చటచ్చట నచ్చుకూటముల వారి యాదరణ
క్రిందను, బ్రత్యేక పుస్తక విక్రయముల యభిమానమునను,
గొంతవఱకు నాటకసంఘముల ప్రాప్తునను, మన యాంధ్ర
కవిత్వము తలదాచుకొని జీవించుచున్నది. అందు కనుగుణ
ముగా జీవించు నీయాంధ్రకవిత్వము సార మెంతయుండునో
మఱియొకరు తెల్పు నక్కఱలేదు. కావుననే వర్తమానకాల

మునఁ జక్కని శయ్యాపాక సునర్భములతోఁ గూర్పఁబడి విజ్ఞానాలవాలమై, రసస్ఫూర్తి నొప్పు నాంధ్రకవిత్వమరిది ఇంతకుఁ గొంతము పూర్వము తిరుపతి వేంకటకవులును, వేంకటరామకృష్ణకవులును, గొంతకొంత యొత్తిరుగాఁ గవిత్వమును వ్రాసిరి. కాని ప్రకృతమున నామాత్రము గూడఁ గరవయ్యెను. ఆదరణమేది? భోజుడంతటి రాజున్న కాళిదాసంతటి కవి యుండడా? యను సామెత వట్టికాదు.

ప్రకృతమునఁ బ్రత్యేకవ్యక్తుల యభిప్రాయాను గుణముగా గ్రంథరచనము జరుగుచున్నది. గద్యరూపమగు మన యీ హరివంశముగూడ నొకరి యిచ్చానుసారము రచింపఁబడినదిగో. ఇది యెట్లున హరివంశమునకు గద్యరచనముగా నుండవలసి యున్నను గొంతవఱకు బమ్మెర పోతన భాగవతమునకుఁగూడ గద్యరచనమైనది. అయినను నిది యిందనుచితముగా మాత్రము పరిణమింపలేదు. అసలీ కవికుమారునియందు మంచిజాగ్రత్త యున్నది. కావుననే యితఁడచ్చటచ్చట మూలము సత్రికమించి కూర్చిన కూర్పులేవియుఁ బొరపుగాఁ దోచకుండుటయేగాక యత్యంత రసవంతములైయున్నవి. గద్యరచనము చాలసరళము గను, లలితముగను, సహజముగను, నున్నది. భాష మదిరి పోయిన గ్రామీణమును వట్టి తేలికయైన గ్రామ్యమునుగాక బుభుత్సువులకుఁ బరిశీలకులకుఁగూడ నాస్వాద్యమై యున్నది. వాక్యములు చాలవఱకు దూరాన్వయములులేక సొగసు గుల్కు చున్నవి. ఈపద్ధతి తెనుఁగు నభ్యసింపఁ గోరువారికిని భగవ

తృణధలః గాలక్షే పమునక్తై చమవుకౌనః దలంచు వారికిని మిక్కిలి
యవసరము.

గద్యమును రచించు పట్టులః గవి శైలివిషయమునః గడుంగడు
జాగరూకుఁడు గావలయును. శైలి చాలవరకు సరళము, లలి
తము, నగుటయేగాక సహజ ధోరణిలో నుండవలయును. అట్టై
తెంకిముదిరిన గాంధికమును బదములు తేలిపోవు చచ్చు
గామ్యమునుగాక తద్గంధాధికారుల కందఱికిని దెలియఁదగు
గట్టుండుట మొట్ట మొదటిగుణము. పదములు ముత్రైములః
గూర్చినట్లుండ వలయునుగాని, తాటికాయలు నావగింజలు,
కలిపినట్లుండఁగూడదు. వాక్యములు కొండవీటి చేంతాళ్లవలె
సతిదీర్ఘములుగాక కొండమిరపకాయలవలె మిక్కిలి పొట్టివియుఁ
గాక మూరాన్వయములేక చదివినవెంటనే యర్థము గాఁదగిన
స్థితిలో నుండవలయును. వాక్యములు పరస్పరము హేతుభాస
బద్ధములై చక్కని పొందికతో నమరియుండఁ దగునుగాని
'దశదాడిమా వ్షడపూపాః' అనునట్లసంగతముగా నుండఁ
గూడదు. అంతటను భావము సుబోధముగా నుండుటయుఁ బ్రస
న్నత్యమును, మిక్కిలి యావశ్యకములు. సీరసములగు పట్టుల
సంగ్రహించుటెంత యావశ్యకమో రసమయములగు పట్టుల
విస్తరించుటయుఁ గవికంత యావశ్యకమే. (ఇది మనయీగద్య
హరివంశమునందు చక్కగానున్నది.) అట్లుగానిచోఁ బాఠకులకు
దీనియం దభిరుచి కలుగదు. మూలమునందుఁగల జాతీయ
ములను, నీతులను, జమత్కారములగు నితర విషయములను,
విషువక సందర్భముకొలంది కూర్పవలయును. పర్ణనల సందర్భ

మున వినుగు పుట్టింపకుండునంతవఱకే గద్యమున నిరూపింప వలయునుగాని మూలమునం దున్నదంతయు వ్రాయవలయు నను పట్టుదల గూడదు. గద్యమున గద్యాపవచనమే ప్రధాన మనుట యేమాత్రమును మరువదగదు. అందుకుఁ బ్రతిబంధ కములు గాక యభిరుచిని గలిగించు నుపకరణము లన్నియు నావశ్యకములే. కావున రసోద్బోధనాదికము కర్తవ్యమని చెప్పితిమి. గద్యమున సీవిషయము చాల దుష్కరము. కావుననే తత్త్వజ్ఞులు 'గద్యం కవీనాం నికమం వదంతి' అన్నారు.

ఈ నిరూపించిన ప్రకారము ప్రకృత గద్య మున్నదో లేదో పరిశీలించు భారము విమర్శకులది. మాయభిప్రాయమున మాత్రము ప్రకృతగ్రంథము, బుభుత్సువులకును, బరిశీలుర కును గూడ నాస్వాద్యముగా నున్నదనియే. ఇట్లు ప్రాచీన గ్రంథముల గద్యమున రచించు పద్ధతి పూర్వమునుండియు నున్నది. అంధమహాభారతమును, మధురనాయకుల కాల ములో వరదరాజు గద్యగ్రంథముగా నిర్మించెను. శతఘం టమువారు భాగవతమును నిర్మించిరి. ఇట్లే యింకను గద్య నిర్మాణములు గలవు. కాని వానికిని, బ్రకృతగ్రంథమునకును గొంత విభేదమున్నది. వరదరాజు గద్యమున కైలిసరళముగా నుండదు. మఱియు సతఁడు మూలములోని పదములనే చాల వఱకుఁ గైకొని వ్రాయును. అందలి వర్ణనము లెంత పెద్ద విగా నున్నను ఇంచుమించుగా సతఁడు విడువడు. దీర్ఘసమా సములు గూడ సచ్చటచ్చట నున్నవి. కొన్నికొన్ని యతి ప్రాచీనములును, నిఘంటుమాత్ర శరణ్యములును, అగు పద

ములు గూడ నందు ప్రియుక్తము లైనవి. శైలిగ్రాంథికమే కాని కొన్ని యరవపదములును, 'మందలింపు' మొదలగ ద్రావిడవ్యావహారికార్థములగు పదములును, ఉన్నవి. ఇట్టి యన్నియుఁ బ్రకృతపు గద్యప్రబంధమునఁ గానరావు. మఱియు శైలిగూడ కఠినగ్రాంథికమును, పేలవగ్రామ్యమును గాక, మధ్యమస్థితిలో నున్నది. ఇందుఁ గొన్ని కొన్ని చోట్లఁ బ్రకృతకాలపు నవలల పద్ధతి కొంచెము కొంచెము స్వీకరింపఁ బడినది. ఇది కథలవిషయమునఁ గూడ దేమా? ఇందుఁ గవి కుమారునకుఁ గల వచశ్శుద్ధియు, సంఘటనా నైపుణ్యమును, ముఖ్యముగా గ్రహింపఁదగినవి. ఇట్టి గద్యగ్రంథములు ప్రకృతకాలమునఁ జెరుగు నభ్యుదయమునఁ గోరువారికిని గథల నెఱుంగఁ దలంచువారికిని, భగవత్కథలఁ జదువుకొనువారికిని, గాలక్షేపమును గోరువారికిని, అత్యావశ్యకములు ఇట్టివి భుక్తి ముక్తిదాయకములు గదా? ఇట్టివాని నాంధ్రలోక మాదరించెనేని, ప్రాచీనాంధ్ర మహాకవుల సూక్తిరత్నముల నెఱుంగఁ గల్గిన మహాభాగ్యము లభించుట నిక్కము. ఇట్టి ప్రియత్న మొనర్చిన యీ కవికుమారు నాశీర్వాదించి, యీయత్నముల నాదరించుచున్న శ్రీరామా కంపెనీవారి సభినందించి, నాపీఠికను ముగించుచున్నాను.

గుంటూరు.
౧౯౩౩-౩౦

}

శివోమణి,
వేదాల తిరువెంగళాచార్యులు,
సంస్కృతోపన్యాసకులు ఆంధ్రప్రదేశ్ కళాశాల.

Vedanta Sangraham

ఓమ్.

హరివంశము.

కృత్యాదికము.

కం. భూషణములు సెవులకు నఘ
 పేషణములు మృత్యుచిత్తభీషణములు హృ
 త్తోషణములు కల్యాణ వి
 శేషణములు హరిగుణోపచితభాషణముల్.

కం. పావనములు దురితలతా
 లావనములు నిత్యమంగళప్రాభవ సం
 జీవనములు లక్ష్మీ సం
 భావనములు వాసుదేవ పద చింతనముల్.

కం. మంతనములు సద్గతులకుఁ
 బొంతనములు ఘనములైన పుణ్యముల కీదా
 నీంతనపూర్వమహోఘ ని
 కృంతనములు చక్కఁగాని కృత చింతనముల్.

గ్రంథ పరిచయము.

హరివంశము పూర్వభాగము—ఉత్తరభాగము—అని
రెండు భాగములుగా విభజింపబడి యున్నది. ఇయ్యది యష్టా
దశ పర్వసంభృతంబగు మహా భారతమునకు శేష గ్రంథము.
హరివంశము లేకున్న భారతము సంపూర్ణి గానేరదు. ఇది సర్వ
విధముల సుత్తమ గ్రంథము. ఇందు శ్రీకృష్ణ భగవానుని
జీవితము నిపులముగను, రసనంతముగను జర్పింపఁ బడియున్నది.
ఈగ్రంథమునం నచ్చటచ్చటఁ గొలఁదిగ రతిక్రీడాదికము
లున్నను, నిందు నర్ణింపఁ బడిన శ్రీకృష్ణుడు లేలామానుష
విగ్రహుఁడు. ప్రపంచా తీతుఁడు. రాజకీయ విషయ విచార
ణమునం దగ్రగణ్యుఁడు. లోకోద్ధాతకుఁడు. శ్రీకృష్ణ జీవితా
మృతమును గ్రీలఁ దలంచిన వారు హరివంశ క్షీరసాగరమును
మధింపక తప్పదు. బంకించంద్రాది పండితులు వ్రాసిన శ్రీకృష్ణ
జీవితమునకు, లజపతిరాయి వ్రాసిన శ్రీకృష్ణ చరిత్రమునకు,
సీహరివంశమే మూలాధారమై యున్నది. వేయే? శ్రీకృష్ణ
భగవానుని జీవిత చరిత్రమునకు, హరివంశమే తారకమని
యెంచ వలయును. నాచనసోముఁడను మహాకవి యీగ్రంథ
ములోని యుత్తర భాగమును రచించి యుండెను. రసపోష
ణమునందు నాచన సోముని కృతయే మిన్నయని చెప్ప వల
యును. కాని యశాచితియందు మాత్రము ప్రకృత హరివంశో

త్తర భాగమున కది యెంత మాత్రమును నమము గానే
రదు. సోముని కృతియందు రసమైకము గొన్నిచోట్ల చక్కగా
బోపింపఁ బడలేదు. ఇందు శ్రీకృష్ణరుక్మిణీఘట్టమునందును—
ఊర్వశీనరకాసుర ఘట్టమునందును—ఉషానిరుద్ధఘట్టమునందును—
శృంగార రసము గానవచ్చు చున్నది. సోముని కృతియందీ
రసం బుత్తమ మధ్యమాధమములుగాఁ బోపింపఁ బడియున్నది.
మన యాహరివంశమునందో, యది పాత్రాను కూలముగను,
భ్రేమతత్త్వ ప్రకారముగను బోపింపఁ బడియున్నది. ఆంధ్రీ
కరణమునందీ గ్రంథము మహాభారతము ననుసరించి యున్నది.
మూలము నెంతమాత్రము నతిక్రమింపలేదు. రసోత్తరంబులగు
ఘట్టములయందును గణాభాగము విపులీకరింపఁ బడియుండ
లేదు. పోతరాజు భాగవతమునందుఁగల శ్రీకృష్ణుని బాల్యకీడల
కును నిందుఁ గలవానికిని నెంతయో భేదమున్నది. భాగవత
ముగూడ నాంధ్రీకరణమయ్యుఁ గొన్ని యెడల రసపోషణమున
విపులీకరణంబు వలన మూలము నతిక్రమించి యున్నది. ఇట్టిది
యిందులేదు. అదిగాక భాగవతమునకును, హరివంశము
నకును, శైలియందుఁ గూడ నెంతయో భేదమున్నది. భాగ
వతము శైలి పురాణశైలి. హరివంశము శైలిప్రబంధశైలి. అది
పురాణ రచనా విధానమును జక్కగా గమనించి యున్నది.
ఇది ప్రబంధ రచనా విధానమును జక్కగా గమనించి యున్నది.

భాగవతము నందుఁగల శృంగారము భక్తితోఁ గలసియున్నది. గోపికల శృంగారము నిశ్చల భక్తిరస ప్రపూరితంబేగాని తుచ్ఛమగు మోహోద్రేక సంజనితంబుగాదు. ఈవిషయమున మాత్రము హరివంశమునకు భాగవతమునకు నెట్టి భేదమును లేదు. అందుఁగల కృష్ణుఁడును—ఇందుఁగల కృష్ణుఁడును నొకే హువువాడు. ఒకే గుణమువారు. ఇంకను సత్యానంగ్రామము, దుష్టినే కల్యాణము, కాలీయ మర్దనము, వామనావతారము లోనగు కథాభాగములు, భాగవతమునందు, హరివంశము నందు సమముగాఁగలవు. భాగములను బట్టి యుభయగ్రంథములను బోల్చుట సరికాదు. దాని యుత్కృష్టత దానిది. దీని యుత్కృష్టతదీనిది. ఇట్లే మనము విచారింప వలెను. ఇంక గ్రంథకర్తనుగూర్చి కొంచెము విచారితము.

కవి ప్రశంస.

హరివంశమును రచించిన మహాకవి, యాంధ్రభాషా ప్రపంచమునకుఁ జిరపరిచయుండగు నెఱ్ఱన. ఇతఁ డాపస్తంబ సూత్రిఁడు. శ్రీవత్సగోత్రిఁడు. శివపదధ్యానరతుఁడు. ఇతని తండ్రి సూరయామాత్యుఁడు. తల్లి పోతమాంబిక. పాక నాటిలో గుడ్లూరను పేరుగల గ్రామ మీ కవి మొదటి నివాస స్థానమైయుండెను. ఇతని పితామహుఁడు వేంగినాటిలోని కర్త

వర్తియం దుండెను. భీమన మంత్ర కిత్తఁ డారవతరమువాఁడు. ఇతని మనుమఁడు విప్రనారాయణచరిత్రమును రచించిన చెడలు వాడ మల్లయామాత్య కవి. ఇతని తాత, ఎఱపోతసూరి. ఇతని తండ్రియుఁ దాతయుఁ గావ్యరచనా సమర్థులు. అందు వలన నితని వంశము పండితవంశమని తేలుచున్నది.

ఎఱ్ఱాప్రగడకు శంభుదాసుండనియుఁ బ్రబంధపరమేశ్వరుండనియు బిరుదనామములు గలవు. ఈ మహాకవి రచించిన గ్రంథములు, భారతారణ్యపర్వశేషము, రామాయణము, నృసింహపురాణము, హరివంశము నైయున్నయవి. ప్రస్తుత మాంధ్రవాఙ్మయమున నితఁడురచించిన రామాయణము గాన వచ్చుట లేదు. మఱియు సహోబలక్షేత్రమాహాత్మ్యమును రచించి యీ కవి వేమభూపాలుని పరిచయభాగ్యమును జూద గొనినట్లు గొన్ని యెడలఁ దెల్లమగుచున్నది. ఇతని సమకాలికులలో వెన్నెలకంటి సూరనార్యుఁడు మిక్కిలి ప్రసిద్ధుఁడు. కాల నిర్ణయ మొనర్చునపు డీ మహాకవి క్రీ. శ. ౧౩౩౦ మొదలు ౧౩౬౦ నాటికి గ్రంథకర్తృదశలో నుండినట్లు దేలుచున్నది. ప్రబంధ పరమేశ్వరుండను బిరుదము భారతభాగము రచించిన యనంతరము విద్వజ్జనులవలన నొసంగఁబడియుండెను. లేనిచో సమకాలికుఁడగు వెన్నెలకంటి సూరనార్యుఁడు, ప్రబంధ పరమేశ్వరుండని యీతనిఁ బేర్కొనియుండఁడు.

ఎఱ్ఱాప్రిగడ మొదటి నుండియు రెడ్ల యాస్థానకవిగా నుండెను. అద్దంకి రాజధానిగ, వినుకొండ, కొండవీడు, ధరణి కొట, కొండపల్లి మున్నగు దుర్గములను జేతిక్రింద నుంచుకొని, వర్ణాశ్రమ ధర్మములఁ గాపాడుచు, రాజ్య పరిపాలన మొనర్చిన పోలయ వేమారెడ్డి భూపాలున కితఁడు తన హరివంశము సంకీర్తము గావించెను. ఇతఁడు మొదట గుడ్లూరు నివాసి యయ్యెను, వేమ భూపాలుని వలనఁ జెదలు వాడయిన గ్రామము నగ్రహారముగాఁ బడసి, యచ్చోటనే జీవితము సంతయు గడపెనని తెలియ వచ్చు చున్నది. చెదలువాడలోఁ గలకాలము నివసించుట వలననే కాబోలు, చెదలువాడ వారని యిత్తని పంశీయుల కందఱికిని బేరు వచ్చినది!

గ్రంథ రచనము.

ఎఱ్ఱాప్రిగడ ప్రబంధముల రచించుట యం దగ్గి గణ్యుడు, భారత భాగమే యీతని యగ్గిగణ్యత్వమును జక్కగా సూచించు చున్నది. కాని కొందఱు భారత భాగము నెఱ్ఱున రచింప లేదని తెలుపు చున్నారు. ఇది సమంజసము గాదని హరివంశ పీఠిక కారు లిట్లు దెలుపు చున్నారు.

‘నన్నయ భారతములో నాదిపర్వమున ౧౧ మధ్య క్కరలు, సభాపర్వమున ౨ మధ్యక్కరలు, అరణ్య పర్వమున

౨౨ మధ్యాక్కరలు గలవు. మొత్తము 3౫ మధ్యాక్కరలు నన్నయ భారత భాగము నందును, నొక్కటి మాత్ర మెట్టా ప్రగడ భారత భాగమునందును గలవు. మఱియు నన్నయ భట్టారకుని యక్కరలలో నాలుగవ గణమున యతి యుండుటయు, నెట్టిన యక్కరలలో మూడింట యతి యుండుటయు, భిన్నత్వమునకు సాధనము. ఇంతియ గాక మెట్టాప్రగడ నన్నయ భట్టారకుని భాషానియమములు, ప్రయోగ వైచిత్రీ గమనించి భారతారణ్య పర్వశేష రచనమునకుఁ బూనుకొనెను.'

మధ్యాక్కర లెక్కుదులేవని చెప్పుటమాత్ర మెట్టిన భారత భాగను రచించెనని స్థిరపఱచుట కాధారము గాదు. కాని యక్కరలయొక్క లక్షణ భిన్నత్వముమాత్ర మిందుకుఁ బ్రబలాధార మగుచున్నది. ఒక్కకవియే యొకేవిధమగు పద్య రచనయందు లక్షణ భిన్నత్వమును జూపించుననుట మొత్తమాత్ర మంగీకరింపఁ దగినదికాదు. అందు నన్నయ యెడల నిది మొదలే పనికిరాదు. కావున నెట్టిన భారతారణ్య భాగమును రచించెననియే యొప్పుకొన వలెను.

ఎట్టాప్రగడ కవితలో సూక్తివైచిత్రీమెండు. ప్రత్యేక గ్రంథరచనమునందుఁగూడ నెట్టిన యసమానుఁడు. ఇతని కవిత సూక్తి వైచిత్రీచే నలరారుటవలననే యాంధ్రవాఙ్మయ

లంకార మగుచున్నది. నృసింహ పురాణముగూడ నితని కవితా నైపుణ్యమును జక్కగాఁ బ్రకటించు చున్నది. ప్రహ్లాద ఘట్టము పోతన ప్రహ్లాద ఘట్టమువలె రసవంతము గాకున్నను, గథాభాగమునందు మాత్రము దానికి సరితూగుచునే యున్నది. ఇంక హరివంశమో? తెనుఁగు 'కవితా ప్రపంచమున సగ్రస్థానమును వహించు చున్నది. ఈగ్రంథ మంతటి తెలుఁగుఁ బలు కులతో నిండాఁరి కూర్చు బింకములతోఁ దిక్కన ననుకరించు చున్నది. కొన్ని యెడలఁ బద ప్రయోగమునందుఁ దిక్కనను గూడ మించి పోవుచున్నది. పరిచయములుగాని తెనుఁగుఁ బదములెన్నియో తిక్కన కవిత్వము నందుఁ గలవు. ఎఱ్ఱన కవితయం దిట్టివి గానరావు. అట్లని తిక్కనను నెఱ్ఱనకంటెఁ దక్కువవాఁడని చెప్పవలనుపడదు. భారతమెక్కడ? హరివంశ మెక్కడ? ఎఱ్ఱనయు సామాన్య కవిగాఁడు. శ్రీనాథాదులు గూడ సీమహాకవినిఁ గీర్తించియున్నారు. ఇట్టి కవిశిఖామణి రచించిన హరివంశమునే మనమిప్పుడు సంగ్రహముగాఁ జదువఁ బోవు చున్నారము. కావున సావధాన చిత్తులగుఁడు.

ఓమ్.

హరివంశము—పూర్వభాగము.

౧. అనతార ఘట్టము.

నరాహావతారము—

పూర్వ మొకప్పుడు శ్రీమహావిష్ణువును దర్శించుటకై ననకనందనాదులు వైకుంఠమున కరుదెంచి యుండిరి. వారెల్లప్పుడును బసిబాలకులవలె నుందురు. మఱియు దిగంబరులు. వారట్లరుదెంచి వైకుంఠ మందిరద్వారమును సమీపించునంత జయవిజయులను నచ్చటి ద్వారపాలకులు, వారలను బిన్నవారలని పరిహసించుటయే గాక, మీదుమిక్కిలి లోనికి బోవుటకు వీలులేదని యడ్డగించిరి. అప్పుడా మునిపుంగ
జయ విజయుల కాపము. వులు వారలయెడఁ గినుకవహించి ఓరీ దుర్మార్గులారా! మహాతపో నిధులమగు మమ్ము బరిహసించుటయా? లోనికిబోవీలులేదని యడ్డగించుటయా? లోనికేగుటకు మాకొకరి యాజ్ఞగావలెనా? సర్వ స్వతంత్రులమగు మమ్మును మీరడ్డుపెట్టువారలా? ఇంతకండకావరమా? దీనికిఁ దగిన ప్రతిఫలంబు నిప్పుడే యనుభవింపఁ గలరు. మీరింక ననుజయోనిఁబుట్టిమ ర్త్యంబునఁ బెద్దగాలంబుందురుగాక! యని

శిపించిరి. ఆహా! మునీశ్వరాపరాధము, ప్రాణాపాయ కరంబు గదా?

ముని శాపోప హతులై జయవిజయులు దుఃఖ ననూ ద్రంబున మునింగి యుండ, విష్ణుమూర్తి యది యంతయు నెఱింగి వారలఁ జేరంజని భక్తులారా! ఋషీశ్వరుల నవమానించుట తగునా? శాపాయుధులగు మునుల నెవ్వ రెదుర్కొనఁ గలరు? గడచిన దానికిఁ జింతించుట వలన లాభము లేదు. నామాట వినుఁడు. మీరు నాకు విరోధులై మర్త్యంబున మూఁడు జన్మంబుల కాలం బుండెదరా లేక నాకుఁగూర్పు భక్తులై యేడు జన్మంబుల నెత్తెదరా? యని యడుగ వారు మూఁడు జన్మంబులకే యంగీకరించిరి. మఱియుఁ దమకా మహాత్ముని వలననే చావు గలుగ వలయుననికొరిరి. ఇట్లు విష్ణు మూర్తివలనఁ దెలువఁ బడి వారప్పుడే హిరణ్యాక్ష హిరణ్య కశిపులను పేర దానవాంశమునఁ బుడమి పై జన్మించిరి. సహ జముగా వైష్ణవ విరోధంబున జన్మించి యున్నవా రగుటవలన వార లిగ్గురును బుట్టుకతోడనే శ్రీహరికిఁ బ్రబల విరోధులైరి. అందు దానవాంశమున జన్మించిన వారగుట వలన లోక కంటకు లైరి. వారియందు నొక్కండగు హిరణ్యాక్షుఁడు తపో బలంబునను, దన్మాంబున వరబలంబునను మించి యని మిషుల నందఱు నవలీల గెలిచి యడవుల కంపెను. తన్నెది

హిరణ్యాక్షుని
దుగడముల

రించువా రెవ్వరును లేరని చేయరాని కార్యములను గూడఁ జేయ సాగెను. బ్రాహ్మణుల బాధించుటయు, గోవుల హింసించుటయు, వైష్ణవుల ననేకవిధముల నేడ్చించుటయు, యజ్ఞములఁ బాడు నేయుటయు, నాతనికి ముఖ్యములగు కార్యములై యుండెను. ఇవి యిట్లుండ నాతఁడు విక్రమంబున మించి నప్రసాగరవలయిత ధరణీ చక్రంబు సంతయుఁ జాపగఁ జాట్టుకొని, పోయి సముద్రంబున డాగెను. ఈయకార్యమునకు దేవతలేగాక, చతుర్దశ భువనంబులును దల్లడమంది, యన్నిలోకంబుల వారును గుమిగూడి, వైకుంఠ నిలయుని కడ కరిగి, హిరణ్యాక్షుని వలనఁ గలుగుచున్న లోకాపకారము సంతయు విన్నవించు కొని, రక్షింప వలసినదని ప్రార్థించిరి. ఆ దేవదేవుఁడును, వారి ప్రార్థనము నాలించి, దేవతలారా! అతనిఁ గూర్చి మీరింక భయపడకుఁడు. నాచేతఁ దప్ప, యాతని కెవ్వరిచేతను జావులేదు. మీకష్టము లన్నియు నేటితోఁ దీరెనని ధైర్యముతో నుండుఁడు. అదిగో! భూదేవి గూడఁ దనకుఁ గల్గిన కష్టమునకు మిక్కిలి విలపించు చున్నది. మీయందఱి కష్టములఁ బాప నేనిప్పుడే యజ్ఞ వరాహ రూపంబును దాల్చుచున్నాఁడ' నని పల్కి యాయవతార పురుషుఁ డప్పుడే యజ్జ వరాహావతారంబు నెత్తెను. ఆ యవతారంబును జూచినంతనే దేవత లందఱు

ఋను భయ పడిరి. ఆహా! లోకరక్షకుండను మాట శ్రీహరికే గదా తగి యున్నది?

అట్లు శ్రీమహావిష్ణువు యజ్ఞ వరాహరూపమును ధరించి తొలుదొల్ల సముద్రగతమైయున్న భూమిని దన కోరచే వెలికినెత్తి యథాస్థితి నుంచెను. భూమితోబాటు హిరణ్యాక్షుడుగూడ వెలికివచ్చెను. అప్పుడతడు దన్నెనిరించుటకీ వరాహరూపుఁ డెంతటి వాడని తలంచి యరుచరులఁ గూర్చికొని శ్రీమహావిష్ణువుతో బోగొనర్ప సిద్ధుడయ్యెను. ఆహా! అప్పుడా యజ్ఞవరాహ రూపుని విజృంభణంబేమని వర్ణింపఁగలము? కొవ్వొడి కోఱల మవ్వంపు మెఱుంగులవలన విలయాంధకారంబు సంపూర్ణంబుగ విచ్చిపోవ, ఘుర ఘుర ధ్వనులు బ్రహ్మాండంబులందు మాఝ్రోతలీన, ననుచర సమేతుండగు హిరణ్యాక్షుని మార్కొనెను. అంత నాదైత్య వల్ల భుండు జగద్వల్లభుని లెక్కింపక ద్వంద్వ యుద్ధంబునకుఁ గడంగెను. కాని యతని యనుచరులు మాత్రమో శ్రీయజ్ఞ వరాహవతారము. వైకుంఠనాథుని భయంకర సంగ్రామాటో వంబును గాంచి భయపడినవారలై యెక్కడి వారక్కడఁ బరుగిడఁ జొచ్చిరి. అప్పుడు హిరణ్యాక్షుడు పరుగిడి పోవుచున్న తనవారలఁ బోకు పోకుడని హెచ్చరించుచు నొక శక్త్యాయుధమునుగొని యెదిరి వక్షంబు లక్కించి వైచెను.

అదియు దేవదేవుని దేహంబును దాకి యధిరధారలు సెదరం జేసిన నిఖలేశ్వరుం డలిగి, సకలశాస్త్రవ ప్రాణాపహరణంబగు సుదర్శన చక్రంబును హిరణ్యాక్షునిపైఁ బ్రయోగించెను. అదియుఁ గల్పవిచ్ఛేద జ్వలిత జ్వలనంబువోలె నరిగి యాదైత్య నాథుని శిరఃబును శరీరంబునకుఁ బాపెను. హరిహేతిహేతిత శిఖరంబగు సిద్ధమహేధరంబు పగిది నద్భుతావవశం డగుచు ననురకులోద్వహంబు వసుధాశాయి యగుడు, నిలింపులు గుంపులుగట్టి వాణీపతిని మున్నిడుకొని చేరి యయ్యాదివరా హావతారునకుఁ బ్రణామంబులు నేసి, 'దేవదేవా! మామీఁది వాత్సల్యమునఁజేసికదా యింతటి శ్రమకు లోనైతివి? ఆహా! భవదీయ వాత్సల్యమును, బారుషంబును, నేమనికొనియాడఁ గలము? మహానుభావా! ఎల్లప్పుడును మేఁకందరము మీకింక రులము. మమ్ముఁ గాపాడ వలసినవారు మీ'రని యనేక విధంబులఁ బ్రార్థించిరి. నాటఁగోలె జగములన్నియు సురక్షి తము లయ్యెను.

సృసింహావతారము—

హిరణ్యాక్షుండు మడిసిన వృత్తాంతంబు నెఱింగి, యతని సోదరుండు హిరణ్యకశిపుండు పగ సాధింపఁదలంచి, పరబలంబు లేకున్న సురబలంబును గెలువ శక్యంబుగాదనియుఁ దన్నూలంబున నీజాలోచనంబు భవోన్ముఖంబు గానేరదనియుఁ

నిశ్చయించికొని, యాతఁ డప్పుడే తపంబున కరిగెను. పెద్ద
గాలంబు బ్రహ్మదేవునిఁగూర్చి తపంబాచరించి యాతని
మెప్పింప, నా నలుమొగంబులవేల్పు ప్రత్యక్షమై వరంబులఁ
గోగుకొనవలసినదని నుడువ నాదైత్యవల్లభుండు వాణీమనోవల్ల
భుని విలోకించి, 'దేవా! నాతపంబునకు సంతసంబు గలిగెనేని
నాకీవరంబుల దయసేయుము. అఖిలసురాసురముత్తరత్తోగంధర్వ

భూతపిశాచోరగమనుష్య తిర్యక్కులవలనను,
హిరణ్యకశిపుని మహీధరమహీరుహగుమ్మలతాదికంబుల చేతను,
వరమాలఁ.

సస్త్రశస్త్రాది యాయుధంబులచేతను, మునీశ్వ
రుల శాపంబుల మూలంబునను, నార్ద్రశుష్కమలచేతను,
దివాకరసుధాకరోదయాస్తమయసమయంబులందును, సభో
వాయుకుంభినీసలిలానలంబులవలనను, జాపు లేకుండునట్లును,
దహనసలిలగ్రహనక్షత్రాదిగూఢమృధికారంబులు నావశమై
యుండునట్లును, శక్తివైవస్వతపరుణధనాధ్యక్షపదంబులు నా
సాములై యుండునట్లును, గామకోపధమదప్రముఖంబులు
వాపంపున వర్తించునట్లును, బ్రసాదించుము. మహాత్మా!
ఇంతియ నేకు గోరునది' యని తెలుప వారిరుహాసనుండును,
నట్టి వరంబులఁ బ్రసాదించుటకు సమ్మతి లేనివాడయ్యి,
నయ్యది యనివార్యం బగుటవలన నాతండు గోరినయట్లు
ప్రసాదించి నిజలోకంబున కరిగెను. పితామహుఁ డీవరంబుల

నసురపతి కనుగ్రహించిన వార్త తెలియవచ్చినంతనే, నుమ
నస్కులు భయకంపిత చేతస్కులై, తమ కెప్పుడేమి కీడు
గలుగునో యని విచారంపఁ జొచ్చిరి. అంతమాత్రమున
రానున్నది రాకమానునా? కానున్నది కాకమానునా?

పితామహునివలన వలసిన వరంబులఁ బడసినవాడై
హిరణ్యకశిపుండు విజృంభించి తొలుఁదొల్ల దేవలోకంబు నాక్రి
మించి కైవళంబు నేసికొనెను. అనంతరము మర్త్యలోకంబును
జయించెను. పాతాళంబును జూఱిగొనెను. వేయేల? నమస్త
లోకంబులను జయించి హరి యెందున్నవాడో యని వెదక
నారంభించెను. నాఁడు నాటికి హిరణ్యకశిపునకు హరిమీఁది
విరోధము ప్రబలముగాఁజొచ్చెను. విష్ణుభక్తులన్న మండి
పడెడువాఁడు. సృష్టిసితలయులకుఁ దానొక్కడే కర్తయని
భావించెడివాఁడు. లోకంబులన్నియుఁ దన్నే రక్షకునిగా
భావింప వలయుననియు యజ్ఞయాగాది కృతువులు దన్నుఁ
గూర్చియే యొనరింపఁ బడవలయు ననియు శాసించెడివాఁడు.
ఎవ్వరేని యెదురాడినను, గాదనినను నట్టివారి నప్పుడే యమ

సదనంబున కనుపుచుండెడివాఁడు. హరిభక్తు
హిరణ్యకశిపుని లున్నచోటి కతఁడు స్వయముగా నరిగి వారల
రాక్షసకృత్యముల బెక్కువిధముల హింసించు చుండెడివాఁడు.

హిరణ్యకశిపుడు విష్ణువునందెంతటి విరోధము గలవాఁడో యాతని కుమారుడగు ప్రహ్లాదుడు విష్ణువునందెంతటి భక్తి గలవాఁడు. కుమారుని బుద్ధినిమఱచి నాతఁడెన్ని విధములనో యత్నించెను. కాని లాభము లేకపోయెను. నామము పనికి రాలేదని శిక్షాపూర్వకముగ నైనఁ గుమారుని చిత్తమును మరల్యవలయునని యాతఁడెంచి కరుణావిహీనుడై రాక్షసహృదయంబు తెల్లంబగునట్లు పసిబాలుడగు ప్రహ్లాద కుమారుని బాములచేతఁ గఱపించెను. పర్వత శిఖరంబులనుండి క్రిందికిఁ బడఁద్రోయించెను. ఆయుధంబులచేత నొప్పించెను. మత్తేధంబుల చేతఁ ద్రొక్కించెను. జలంబుల ముంచెను. ఎన్నియేనిదుష్కృత్యంబుల నాచరించెను. కాని యన్నియు నిష్ఫలములయ్యెను. హరికృపాబలంబువలనఁ బ్రహ్లాదుడు సెక్కుచెదరక యుండెను. తుదకుఁ దనచేతితోఁ దన కుమారునకు విషమునుగూడఁ ద్రావ నొనంగెను. కాని యదియు నిష్ఫలమయ్యెను. ఈవిధముగా న్నాదైత్యనాథుని దుష్కృత్యములు ప్రబలంబు లగుటవలనను, దమకెందునుగాలూన సురక్షితంబగు తావు లేకపోవుటవలనను, దేవతలందఱును, దమ నాథునితోడను, సరస్వతీ నాథునితోడను వైకుంఠమున కరిగి, యాపన్నగతల్పునితో మొఱవెట్టుకొన, నాతఁడును, లోకోపకారమునకేగాక, తనకుఁగూర్చిన భక్తునిఁ బ్రహ్లాదకుమారుని రక్షించుటకై యాదానవనాథుని సలహా

రింగెదనని, వారల కభయప్రదాన మొసంగెను. వారును దమకష్టము లంతరించినవని యెంచి నిజనివాసములకుఁ జనిరి.

శ్రీమన్నారాయణుం డట్లు దేవతలఁ బరిపి, హిరణ్య కశిపుని వరంబులఁగూర్చి విచారించి, తద్వధార్థమై సృసింహావతారము నెత్తెను. ఇచటి వృత్తాంత మిట్లుండ నచట హిరణ్యకశిపుఁడు, వృహ్లాదునియెడఁ దానొనర్చిన కృత్యంబు లన్నియు నిష్ఫలంబు లగుటవలనను, నక్కుమారుం డెంతమాత్రమును జెక్కునెదరక యుండుటయేగాక, యింకను దనమోల హరికీర్తనము నేయుచుండుట వలనను, విసిగి, కుమారుని విఠోకించి ఓరీ! శ్రీహరి సర్వవ్యాపి యగుచో, నీస్తంభమునం దుండెనేమో చూపు' మని గర్జించుచుఁ దనగదతో నాస్తంభమును మోడెను. అప్పటికే సృసింహరూపమును దాల్చియున్న యా కైకుంఠనిలయుఁడు, భక్తుని వాక్యమును రూఢిపఱచుటతో యన నాస్తంభమునం దవతరించి, హిరణ్యకశిపునితో మార్కొని, రాత్రియుఁ బవలును గానిదియగు సంధ్యాకాలమున, నిల్లును, బయలును గానిప్రదేశమున, నాకాశము, భూమియుఁ గాకుండఁ దనయూరు భాగమునందు, శైలపాదపశస్త్రాదికంబులచేఁ గాకుండఁ దన వాడిగోళ్లతో, నారకస్తనతేవి

ప్రాణంబుల నూడ్చి ప్రేవుల హారములుగా మెడను చాల్చెను. అప్పటి యామహాత్ముని యుగ్రాకారమును గాంచి దేవతలే గాక, లక్ష్మీదేవియు, నాదేవదేవునిఁ జేరుటకు భయపడెను. అట్టియెడఁ బ్రహ్లాదకుమారుడు, భక్తిప్రభావంబునలన నృసింహమూర్తిని శాంతచిత్తునిఁగాఁజేయ సకలలోకంబు లాతనిఁ జేరి యనేకవిధంబులఁ గీర్తించెను. మఱియొకమారు జగము సురక్షిత మయ్యెను.

వామనావతారము—

దైతేయులకుఁగాకుండ నాదితేయులకు మోహినీయవతారంబున విష్ణుండమృతంబు పంచిపెట్టిన యనంతరము దేవదానవులకు వైరంబు నువ్వసిద్ధం బయ్యెను. అయ్యెడ విరోచనుని కుమారుడును బ్రహ్లాదుని మనుమండును నగు బలియును రక్కసత్తేడన్ని విధంబుల బలవంతుడై యుండెను. ఇతఁడు రాక్షస కులోద్భవుండయ్యు రాక్షస హృదయుండుగాఁడు. హరిభజన తాత్పర్యంబును నార్యస్తవనీయంబగు దానసీలత్వమును ననాకులంబగు ధర్మాచరణంబును నాతనికి సహజంబులగు గుణంబులై యుండెను. ఆతనికిఁ దపోబలంబు లేకపోయినను భూసురాశీర్వాద బలంబు మిక్కుటంబుగా నుండెను. ఆతఁడొకప్పుడైనను రాక్షస కృత్యముల నాచరించి యుండలేదు. తనవా

రాచరించినఁ జూచి సహించి యుండలేదు. ఇట్టి మహనీయ గుణ గరిష్ఠుండగు బలి దేవతలతోఁ గయ్యమున కియ్యకొనెను. అమ్మ

తంబు దమకు లభింపక పోవుటయు దేవతాను
సురాసుర శత్రుత్వము. జలరగు దారుగూడ నాకలోక సుఖింబుల నను

భవింప వలయునని యెంచుటయు, నను నీరెం
డును నీయుద్ధంబునకుఁ బ్రసిద్ధంబులగు గారణంబులై
యుండెను. ఇక్కడి వృత్తాంతం బిట్లుండ నక్కడ
దేవతలో హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపులు మడిసినారనియుఁ జావు
లేకుండు నట్లు సుధాపానము లభించెననియు, దానవాధిపు
లకుఁ దారినక భయంపడ నవసరంబు లేదనియుఁ దలంచి విష్ణు
వీగుచుండిరి. ఇందుండగూడఁ దానుముక్కోటి దేవతల కధి
నాఘండనియుఁ దన్ను గెల్వఁజాలిన వారెవ్వరును లేరనియు,
లోకంబులకెల్లఁ దానొక్కడే శాసకుండనియు గర్వపడఁ
జొచ్చెను. పాపము! ముందురానున్న కష్టములఁ గూర్చి యాతఁ
డాలోచింపఁ డయ్యెగదా? తనవారైనను గర్వభూయిష్టు
లగుచో శ్రీహరిచూచి యూరకుండలేడు. అట్టివారికి గర్వ
భంగ మొనర్చుటకే యాతఁ డన్నివిధముల యత్నించు
చుండును. దేవతలకంటె మించిన దానవులింకను గలరని
సూచించుటకే యామహాత్ముడిప్పుడీ యుద్ధమును గల్పించెను.

అట్లు బలిచక్రవర్తి సమర సన్నాహంబులు దోరంబులై
యొప్పజేసి శుభముహూర్తంబున విప్రాశీర్వాదంబులు సెలంగ
సౌవర్ణ వృకధ్వజ విరాజితంబును, విశ్వకర్మ నిర్మితంబును సగు
మాణిక్య స్తంధనం బధిరోహించి, మహేంద్ర చాపంబని
భ్రమింపజేసెడు వివిధమణికిరణవృత్తికరస్ఫుటంబగు శరా
సనంబును కేలదాల్చి జయజయ శబ్దంబులును, బహువీర
భిరుదాలాపంబులును, సమరాటోపంబు నుద్దీపితంబునీచు,
హయశిరుండు, నశ్వశిరుండు, శత్రుత్తుండు, జంభుండు, కుప
ధుండు, శిఖమతంగుండు, కిరాతుండు, దురాపుండు, నికుం
భుండు, హరుండు, సను పనుండు) దానవవరూఢినీ నాథులు
దన్నుగొల్చిరా నప్రమేయ సేనాసమేతంబుగా బయలు వెడలి
రణభేరిరవంబు దేవతల గుండియ లవియజేయు కరణిసౌష్ఠ్య
యచిర కాలంబుననే నాకంబును లోకంబులు
దేవాసుర యుద్ధము వెఱగండ ముట్టడించెను. ఇట్లు తమలోకం
బును దానవులు ముట్టడించినంతనే దేవతలును
యుద్ధ సన్నాహంబులు పెక్కు లొనర్చి రణసంసిద్ధులైరి. అప్పుడు
దేవేంద్రుండు యమ వరుణ కుబేరాది దిక్పాలకుల తోడను
వసుదేవాదిత్యాశ్వినీ విశ్వేసాధ్యులు లోనుగాఁగల యశేష
సీర్వాణుల తోడను, యక్షరక్షోగంధర్వకిన్నరకింపురుష
సిద్ధవిద్యాధర గరుడోరగాధిపతులతోడను, గడుంకగడు భీకరా

కారంబు లుల్లసిల్ల, సకల శాస్త్రవశరీర మర్మభేదనంబులైన
 యాయుధంబులుప్రజ్వరిల్ల, నద్భుతాకారంబులైన సంరంభంబు
 లతీశయిల్ల, ననిరుద్ధసన్నాహంబులైన వాహనంబులు రంజిల్ల,
 నాత్మీయ పరివారంబులతో నాహవ కౌతూహలం బినుమడింప,
 నైరావతంబు నధిరోహించి దానవుల నెదుర్కొనెను. అంత
 నుభయపక్షముల వారికిని బోరు ఘోరమయ్యెను. పగసాధింప
 బద్ధకంకణులైయున్న దానవు లెంతమాత్రమును వెనుదీయక
 దేవతల నెదిర్చి చిందరవందర గావింపఁజొచ్చిరి. దానవ వహ
 ధినీనాథులతో దిశానాథులు యోధాగ్రేసరత్వంబు బయల్పడు
 నట్లుమార్కొని యనేక విధంబులఁ బోరఁబోడంగిరి. ఇది
 యిట్లుండ దానవాధిపుండు, దేవతాధిపునితో ద్వంద్వయుద్ధము
 నకుఁగడంగెను. క్షణమునకొక విధమగు యుద్ధము జరుగసాగెను.
 ఆయుధ యుద్ధంబునంటి శస్త్రయుద్ధము, దానినంటి యస్త్ర
 యుద్ధము, నిట్లొకటివెంట నొకటిగాఁ నన్నివిధముల యుద్ధము
 జరుగుచుండెను. కాని యెవ్వరును వెనుదీయుటలేదు. అమృత
 సానంబున నమరేంద్రుఁడు మించియుండ, ధరణీ సురాశీర్వా
 దంబున దానవేంద్రుఁడు మించియుండెను. అమృతమును
 దాగిన వాడఁగుటవలన ననిమిషనాథునకుఁ జావులేదు. అవసీ
 సురుల యాశీర్వాదంబులఁ బొందినవాడగుట వలన ననురాధి
 పునకుఁ జావులేదు. ఇవివిధంబునఁ బోరిపోరి తుదకు గదాయు

ద్ధంబునకుఁ గడంగిరి. అప్పుడు దై త్యేంద్రుడు మిక్కిలి నేర్పు
తనంబున గదాయుధమొనర్చుచు, నిర్జరేంద్రుని సమయము
గనిపెట్టి తనగదతో బలముగా మోడెను. దానితో మహేం
ద్రుడు స్మృతిదప్పి యైరావతంబుపై న్రాలెను. అదిగని బలి
యైరావతంబునుగూడఁ జావమోడెను. అదియు దెబ్బలకుఁ
దాళఁజాలక, చెవులు చిల్లులువసునట్లు ఘోరకార మొనర్చుచు
రణరంగమునుండి తొలఁగిపోయెను. అట్టియెడ దానన నేనానా
యకులును, దమ్మునెదిర్చిన యష్టదిక్పాలకుల రణవిముఖులుగా
నొనర్చిరి. ఇంకఁ జెప్పునదేమున్నది? నాకము దానవాధిపుని
యధీనమయ్యెను. దేవతలందఱును జేయునదిలేక, యింకను
నచ్చోటనిలచి యున్న దానవులు భాధింతురని, తమనాథునితోఁ
గలసి యడవుల కరిగిరి. ఏక్షణమున కేమి సంభవించునో తెలి
యదుగదా?

తన బిడ్డలకు వనవాసము సంప్రాప్తమయ్యెనను వార్త
తెలియవచ్చినంతనే యదితి యెంతయో శోకించెను. పాపము!
కన్నకడుపుగదా? పుత్రశోకము నామె భరింపఁజాలక, భర్త
యగు గశ్యప ప్రజాపతికిఁ దన మనోవిచారము సంతయు
దెలియఁజేసి తన బిడ్డలఁ గాపాడవలసినదని ప్రార్థింప నాతఁ
డును, దేవతలఁ గాపాడఁ దానసమర్థుడనియు నాపని యొక్క

శ్రీహరికే సాధ్యమనియు, నామహాత్ముని భజించిన మెచ్చి
యామె మనోవిచారమును బాపుననియుఁ దెలియఁ
జేసెను. అప్పుడామె తన మగనివలన శ్రీహరిని భజించు
మార్గంబును సమగ్రంబుగా నెఱింగి నిశ్చలభక్తి భావంబున
నామహానీయుని భజంప నాతండును సంతసించి యామెకుఁ
బ్రత్యక్షమై శ్రీ! నీమనోవిచారంబునకుఁ గారణంబు నేనెఱుం
గుదును. నీకుమాదులను గాపాడవలయునన్న బలిని నణఁగఁ
దొక్కవలయును. అట్టిది యుద్ధంబున వలనపడదు. ఆతండు
ధర్మమార్గ ప్రవర్తనఁడు. బ్రాహ్మణప్రియుఁడు. మీదుమిక్కిలి
నాకుఁగూర్చిన భక్తుఁడు. అయినను నీబిడ్డల రక్షింపక తప్పదు.
కావున నేను నీకడుపున వామనాకారంబునఁబుట్టి యీ
కార్యము నిర్వహించెదను. ఇంక విచారంబును మాను' మని
తెల్పి యశృశ్యుఁ డయ్యెను. ఇట్లు గొంత

వామనాక
తారము.

కాలంబుననుడు నదితికి గర్భం బగుటయు నన
మానంబులు పూర్తియగుటయు సంభవించెను.

ఈవిధముఁ బరిపూర్ణ గర్భిణియైన కాశ్యప గృహిణికిఁ బ్రసవ
సమయంబున సమధిక తేజుండగు తనూజుం డుదయించి పూర్వ
దిశాగర్భ ప్రసూతుండైన సవితృని తెఱుగున వెలింగెను.
అమృహాత్ముని యుదయంబున మరీచ్యాది బ్రహ్మలును భర
ద్వాజాది మునులును ననకాది యోగీంద్రులును ననేక శక్తి

సూక్తంబులఁ బ్రస్తుతించిరి. తుంబుర నారద పురస్సరంబుగా నిఖిలగంధర్వులు దివ్యగానంబులఁ గీర్తించిరి. రంభోర్వశీ మేన కాంభోరుహాత్ము లానిగాఁగల యచ్చరలెల్ల సమధికోల్లాస నృత్తంబులఁ గొలిచిరి. సిద్ధవిద్యాధర గుహ్యకశ్రేష్ఠులు విహంగ భుజంగమ ప్రముఖులొమోదంబున వాగర్చనంబు లొనర్చిరి. పితామహుండు హంస వాహనంబుతోడ నేత్రించి చతుర్ముఖంబుల ననేక విధంబుల నభినందించెను. దేవేంద్రుండు దేవతాగణంబులతో నరుడైచి నిగమతత్త్వ ప్రకారంబు బహుప్రకారంబులఁ బ్రార్థించెను. వేయే! బ్రహ్మాండంబు లన్నియు నమ్మహాత్ముని యుదయంబున నెన్నితెఱంగులనో నుతియించెను. అయ్యది వామనావతారం బగుటవలన వైకుంఠ నిలయుండు మిక్కిలి పొట్టివాడయ్యెను.

ఇట్లు శ్రీహరి వామనాకారంబును ధరించి బాల్యశ్రీడా విలాసంబుల నదితికళ్యపులను సంతోషపెట్టుచుఁ గాలంబుఁ గడపుచుండునంత నొక్కనాఁ డింద్రాదిదేవత లమ్మహాత్ముని చేంత కరుడైచి వందనంబు లొనర్చి 'దేవదేవా! అనుకుల వలన రాజ్యమును గోలుపోయి యడవులఁ బెక్కిడుములకు లోనగుచున్నాము. ఆదానవులు దుర్జయులగుటవలన నిర్జరులు షారల నిర్జించు నుపాయంబు నెఱుంగలేక తల్లడిల్లుచున్నాము.

మహాత్మా! ఇయ్యెడ మాయెడ నుపేక్షాభావంబును వహించి
నచో నింక మాకు దిక్కెవ్వరు? మాకవ్వములు దీరుటెట్లు?
మారాజ్యము మాకు లభించుటెట్లు? ఆదానవేండ్రుఁడా
ధర్మబుద్ధిగలవాఁడు గాని దుర్మార్గుఁడు గాఁడు. అతఁ డెంత
మాత్రమును శిక్షాపాత్రుఁడు గాఁడు. అతని శిక్షింపజాలినవా

రెవ్వరును లేరు. కావున నయోపాయంబుననే
వామనుండు దేవ
కార్యం బొనర్చు యాతని నణగఁద్రొక్క వలయును. మహాత్మా!
సమృత్తింతుట. ఆతఁడిప్పు డత్సమేధ మఖంబున దీక్షితుఁడై
యున్నవాఁడు. సామమార్గంబున కియ్యదితే

తగిన యదను. కావునఁ గర్తవ్యంబునకుఁ దగిన యురవగు
వెరవును బరికింపు. డని విన్నవించుకొనిరి. అంత వామనుం
డును దేవతావాక్యంబులఁ బాటించి, వారు సెప్పినయట్లు చేయు
టకు సమృత్తించెను. ఇంచాదిదేవతలును దమ కవ్వంబులు
గట్టెక్కినవని భావించి తమతమ నెలవులకుఁ జనిరి. అనంతరము
వామనుండు తల్లిదండ్రుల యాజ్ఞను గైకొని, మాయావటుని
చందంబున నొప్పారుచుఁ దోడి బ్రాహ్మణులతోఁ గలసి,
యధ్యయన మొనర్చుచు, దైత్యేంద్రుని యధ్వరమహామంట
పంబును కేర నరిగెను. ఆహా! అప్పటి యావామనుని యాకా

రము నేమని వర్ణింపఁగలము? ఒకచేత దండము, నొకచేతఁ గమండలము, వీపున దర్భాచనము, కావి వస్త్రంబు గూడ కట్టును, మున్నగువానిఁ బట్టిచూడ నచ్చపు బ్రహ్మచారి విధంబున నుండెను. కాని ముఖలక్షణములఁ బట్టియు, వర్స న్నును బట్టియు, శరీరంబున నందందుఁ గానవచ్చు చిహ్నంబులఁ బట్టియుఁ జూడ నతండు నిక్కముగ వైకుంఠ నిలయుఁడేయని తోచుచుండెను. కాని నిజ మిట్టిదని యెఱింగినవా రొక్కరును లేరు.

అట్లు దనయజ్ఞంబునకుఁ జనుదెంచిన వామనమూర్తిని బలి దవ్వులదవ్వుల విలోకించి తన్నుఁజేరవచ్చిన యనంతరము తగిన రీతులఁ బూజింప నమ్మాయావటుండును, దైత్యనాథునిఁ జూచి, ఓదానవేంద్రా! దితి వంశంబును వెలిగింప నీవీపుడమిపైఁ బుట్టియున్నాడవు. దేవేంద్రాది దేవతల నవలీల నిర్జించినాడవు. నీకుఁ జాలినవా రెవ్వరును లేరు. శిష్ట ప్రమాదాత్మ శీలుండవై. యీ విధంబుగా యజ్ఞదాన తపస్సులు గావించుచున్నావు, మున్నీరీతిగాఁ జేసిన వారెవ్వరునులేరు. బ్రహ్మయు రుద్రుండును, సూర్యచంద్రులును, శ్రీహరియు, మున్నగు వారందఱు నిట్టి యధ్వరంబులఁ జేసిరేకాని, నీవలె నాచరించినవారలు గారు. నీవొక్కండవే పుణ్యలోకంబులఁ జూడ గొనం గలవాఁడ' వని యతిశయోక్తి ప్రకారంబు పలుక,

వామనుడు బలిని బలియు మహానుభావా! వల యీరీతి నన్ను
 మూడడుగుల బొగడెరరు? మీవచ్చిన కార్యంబును దెల్పి
 భూమి నిమిత్త నచోఁ దప్పక నెఱవేర్తునుగదా? ఏమి కావల
 కోరుట యునో తెల్పుఁడు. అది యెట్టిదెనను దప్పక
 మీకొసంగువాఁడ' నని తెలుప, వామనుండును, వెరోచనునిఁ
 దిలకించి 'దానవనాథా! గుర్వర్థబద్ధి నై నేనిట కరుడెంచితిని.
 నాకు మణిసుయభూషణాంబరాదులు వలదు. పదత్రయ
 మాత్రంబగు ధాత్రీ నొసంగుదువేని నేను సంతసించును.
 ఇంతియ నేను గోరునది' యని పలుక నాతని కోరికకు దానవ
 భర్తయేగాక, యచ్చటివా రందఱును మిక్కిలి యాశ్చర్య
 పడిరి. అంత రక్క సతేడు వామనునిఁ జూచి 'ఓవడుగా!
 ఎక్కుడు గోరిన నియ్యడేమోయని భావించితివా? అడుగు
 టకు సిగ్గుపడుచుంటివా? అడిగిన నేమనునోయని భయపడు
 చుంటివా? నీకెట్టి సంశయంబును వలవదు. అడుగుము, నీయిచ్చ
 వచ్చినయంత యడుగు' మని తెలియఁబలుక, వామనుండును,
 నతనిఁ జూచి, 'ఓయీ! ఇచ్చువాఁడు గలఁడని నోటికివచ్చిన
 ట్లడుగవచ్చునా? నాకు వలసిన యర్థంబును గోరితిని. ఇతరం
 బులుగు నర్థంబులు నాకేల? ఆమూడడుగులే నాకు బ్రహ్మాం
 డంబులని భావించి యొసంగుము. మూడడుగు లిచ్చుటకే
 సందేహించు చున్నవాడవు, రాజ్యములు గోరిన నీయగలవా?

యని నిష్ఠురంబుగ బలుక, బలియు మారుమాటాడక,
 మూడడుగుల మేరను దానమొనర్చుటకు సంసిద్ధుఁ డయ్యెను.
 అట్లు సంసిద్ధుఁడయ్యు నింతటి యల్పదానంబు నెట్లానర్తునా
 యని భావించి, బలి తిరిగి మాయావటుండగు శ్రీహరిని విఱో
 కించి ఓవటిశిఖామణి! పదశ్రియంబు మేరను దానమొనర్చు
 టకు సంసిద్ధుఁడనై యున్నాను. అయినను నీయట్టివానికి,
 నాయట్టివాఁ డిట్టియల్ప దానంబొనర్చుటయాయని సంకోచిం
 చుచున్న వాఁడను, కావునఁ బాత్రము నెఱింగి కోరు'మనిపలుక
 వామనుండు, రాజేంద్రా! ఆశకు మేరలేదు, వారాశిస్థావృ
 తమేదినీవలయసామ్రాజ్యంబు సేకూరినప్పటికిని, మున్ను
 వైన్యగయభూకాంతాదులర్థకామాశను బాసిన వారుగారు.
 ఆశాపాశా నిబద్ధులగు వారలకు సంతృప్తియచునది యుండఁ
 బోదు. సంతృప్తిలేకున్న నేదియుఁ గొనసాగిరాదు, ఇటువినుము.

“నీ. సంతృప్తుఁ డీమూఁడు ♦ జగములఁ బూజ్యిండు

సంతోషికెప్పుడు ♦ జరగు సుఖము

సంతోషి గాగుంట ♦ సంసార హేతువు

సంతసంబున ముక్తి ♦ సతియు దొఱకుఁ

బూటఁవూటఁకు జగంబుల యదృచ్ఛాలాభ

తుష్టిని నేజంబు ♦ దోసపెరుంగుఁ

బరితోష హీనతః ♦ బ్రభ సెడిపోవును

జలధార ననలంబు ♦ సమయునట్లు

ఆ. వె. నీవు రాజవనుచు ♦ నిఖిలంబు నడుగుట

దగవుగాదు నాకుఁ ♦ దగిన కొలఁది

యేను వేడికొనిన ♦ యీవద త్రయమును

జాలదనక యిమ్ము ♦ చాలుఁజాలు.”

అని తెలిపినంతనే యింక జాగునేయుట దగవు గాదని దైత్యు
నాథుఁడు దానంబొనర్ప సిద్ధపడెను. అప్పుడు దైత్యగురుం

డగు శుక్రుఁ డాతనిఁజూచి ‘దానవనాథా’

శుక్రనీతి ఈగానంబు నీవెంతమాత్ర మొసంగ వలదు.

ఇతండు దేవకార్యంబు సాధించుకొని కిట్టి

మాయావటుని వేషంబున నరుదెంచిన శ్రీమహావిష్ణువు గాని

యన్యుండు గాఁడు. నీలక్ష్మిని, నీయైశ్వర్యంబును, నీతేజం

బును, నీనెలవును, వంచించి వాసవున కియ్య నున్నవాఁడు.

అఖిల కాయుఁడగుచు మూఁడు పాదంబుల జగంబులనెల్ల నాక్ర

మించుచు. రాజా! సర్వసంపదలకు విష్ణు సంసర్జనంబునేసి,

కేవలమొక బడుగు పగిది నెట్లు బ్రదుకఁగలవాఁడవు. కావున

నాహితంబును గైకొని యీ దానం బొనర్పకుము. తన్ను

మాలిన ధర్మంబు పనికిరాదని ధర్మశాస్త్రంబులు సెప్పు

చున్న వని నిజ సమాచారంబు సర్వంబును దెలియఁ జేసెను.

కులగురుగడట్లు దెలుప, బలియు నలంతినగవు మొగంబునకుఁ జెలుపు గొలుప నాతనిఁజూచి గురూత్తమా! మీ వాక్యంబులు ధర్మశాస్త్ర నిబద్ధంబులే యగుఁగాక! అయినను నిచ్చెదనని పల్కి యాయకున్న నరకంబు సంపాద్యబగుట ధ్యేయంబుగదా! దానినిఁ దప్పించుటకు నీవో సమర్థుండవుగావు. పలికి బొంకుటకంటెఁ బాప మెద్దియునులేదు. పెండియుఁ దొల్లి భూదేవి, యెట్టి దుష్కర్మని నైన భరింప నగునుగాని సత్య హీనుని భరించుట దుష్కరమని బ్రహ్మతోడ వాక్కుచ్చి యుండలేదా? పలికి బొంకక నిజంబునఁ బరగుటకంటె మాన ధనులకు మఱి భద్రం బేమిగలదు? కావున నేనెంత మాత్రమును బొంకఁజాలను. అదియుఁగాక—

శా. కారేరాజులు రాజ్యముల్లుగవే? గర్వోన్నతిం జెండరే? వారేరీ? సిరి మూటఁగట్టుకొని పోవం జాలిరే? భూమిపైఁ బేరైనం గలదే? శిబిప్రముఖులుం బ్రీతిక్ యశఃకాములై యారేకోర్కులు? వారలక్ మఱచిరేయిశ్శాలముక్ భార్గవా! ఇంక నోగురువరా! ఎవనిఁబూజించి మానవులు దమతమ యభీష్టంబులఁ దీర్చికొనుచున్నారో, సకల లోకంబు లెవ్వని నుపాసించు చున్నవో యట్టి చేపదేవుండగు నైకుంఠ నిలయుండు నన్ను యాచించుటయు నేను లేదనుటయునా? లక్ష్మీదేవి వేణియందుఁ, దనువునందు,

అతిసీతి.

నంసోత్తరీయంబునందు, బాదాబ్జంబులయందు, గవాలముల
యందు, సూత్రమర్యాదఁ జెందునట్టి యామహాత్ముని పవిత్ర
హస్తంబు క్రిందగుటయు, మీఁదైనాకరంబుండుటయు, నెంతటి
మహాభాగ్యమో యించుక యోచింపుము. ఈరాజ్యము—
ఈభోగము— ఈశరీరము, శాశ్వతములా? దేహియని యన్న
వానికి నా స్తియని చెప్పట గృహస్థులకుఁ దగినదేనా? రాజ్య
మంతరించిననేమి? నేనంతరించిననేమి? మానధనులు మాటఁ
దిరుగలేరు. కావున నన్నెంత మాత్రమును వారింపకుండు.
అన్నివిధముల నీదానమిచ్చియే తీరుదు' నని పల్కి యానటూ
త్తముని పాదంబుల నిర్మలౌదకంబులఁ గడిగి మూడడుగుల
మేరను దాన మొనగ్గెను.

అంత నావటుశిఖామణి శరీరంబును బెంచి, యొక్క
పాదంబున నధోలోకంబులను, నొక్కపాదంబున నూర్ధ్వ
లోకంబులను నాక్రమించి, మూడవపాదంబునకుఁ జోటు
సూపింపవలసినదని బలి నడిగెను. ఆయ్యాదిదేవుని విశ్వాకార
మును గాంచి బలి నిర్విణ్ణుడై పోయెను. అఖిలలోకంబులమ్మ
హాత్ముని వలన నాక్రమింపఁబడి యుండ, మూడవపాదంబు
నకుఁ జోటెక్కడ సూపింపఁగలడు? అట్లని చూపింపకున్న
నసత్యదోషము నేకూరును గదా? పాపము! బలిచక్రవర్తి
కేమియుఁ బాలువోవలేడు. అయినను మనోధైర్యమును

మాతృము వీడినవాఁడు గాఁడు. ఇంతకు వచ్చినదానిఁగూర్చి సంశయించుటేలయని దైత్యుఁడ్రుఁడు శ్రీహరిఁజూచి 'మహాత్మా! వామనుం డింద్రు అనిన మాటను దప్పవాఁడనుగాను. మూడవ సక నాకంబాసం పాదంబు నాశిరంబుపై నుంచుడని తెల్పెను.

సూ. అప్పుడు

అప్పుడు లక్ష్మీపతి 'దానవేంద్రా! నీయుదార బుద్ధికిని, సత్యసంధతకును, మెప్పు వచ్చినది. నీయట్టి సత్యసంధు లీజగంబులందు లేరు. ఇటు వినుము. నీవీ నాకంబును వీడి, పాతాళంబున కరిగి, యచ్చట సూర్యచంద్ర తారకంబుగ రాజ్యంబును బాలింపుము. ఇచటి భోగంబు లన్నియు నీకచట లభింపఁగలవు. వత్సరంబున కొకమారు నాకాధిపతివై, దేవతలను బాలింపఁ గలవు. మఱియు, నీకును, నీవారికిని, గర్హంబులు గలుగకుండునట్లు నేను నీవాకిలి బంటునై యెల్లప్పుడుఁ గాపాడు చుండెదను. సర్వశుభంబులును, సర్వసుఖంబులును, నీకుఁ గలుగుఁగాక!' యని మూడవ పాదంబు నాతని శిరంబుపై నుంచి పాతాళంబునకుఁ ద్రొక్కి వైచెను. అప్పుడు దేవేంద్రాది దేవతలును, బ్రహ్మరుద్రులు మొదలగువారును, బ్రహ్మాద నారదాది భక్తాగ్రేసరులును, ననకాది యోగివుంగవులును, నాతని చెంత కరుడెంచి పెక్కు విధంబులఁ గీర్తించిరి. వామనుం డంత నెప్పటి యాపంబును దాల్చి, యింద్రునకుఁ దిరిగి నాకలోక పరిపాలనాధికారంబు

నొసంగెను. అదితి కశ్యప సంబంధంబున వామనుం డిందునకుఁ
దమ్ముం డగుటవలన నాటఁగోలె శ్రీహరి యుపేందుండను
పేరును వహించెను. మఱొక్కమారు దేవతలు రక్షింపఁ బడిరి.

పరశురామావతారము.

మూర్తిత్రయూత్పత్తుకుండగు దత్తాత్రేయుం డత్రిమహా
ముని పుత్రుఁడు. ఈమహాత్ముఁడు తొల్లి ధాత్రీయందు
సమస్త ధర్మంబులు విధ్వస్తంబులై పోవఁ గ్రమ్ముటఁ బ్రతిష్ఠిం
చెను. ఇమ్మహానుభావునిఁ గూర్చి కార్తవీర్యార్జునులడను
తేఁడు తపంబొనర్చి పెక్కు వరంబులఁ బడసి దోర్నికృమంబున
మించెను. సమస్తదేశాధీశులను, సహస్ర బాహుయుతుం
డగు కార్తవీర్యుని పరిపాలనంబునకు లోబడిరి. ఈతేఁడాక
నాఁడు వేటకరిగి జనుదగ్గి మహాముని యాశ్రమంబునఁ గాఢ
ధేనువు వలనఁ బరివార సమేతంబుగ విందాశగించి యాకామ
ధేనువును దన కీయవలసినదని యామునినిఁ గోరెను. కాని
యాతఁ డంగీకరింప నందువలన నాతనిఁ జంపి యాధేనువుఁ

గొనిపోయెను. జనుదగ్గి కడగొట్టు కుమా
రుండు పరశురాముం డీనమాచారంబు నెఱింగి
కనలినవాఁడై, కార్తవీర్యునిఁ గుటుంబ పరివార

సమేతంబుగఁ బరుశుధారాముఖంబున రాద్రొంబెల్లర్ప వధించు
టయగాక, పారావార పరివేష్టితాఖిల ధరణిగలుగు నరపతుల

నెల్ల నిరువది యొక్కమారు సంహరించి తద్దుర్భిరంబునఁ బితృ
దేవతలకుఁ దర్పణం బొసంగి, తన్ను స్తకంబుల మూలంబున
స్వర్గంబునకు సోపానంబుల నిర్మించెను. ఇచ్చిధంబున త్పత్రియ
వంశమహీరుహంబును సమూలంబుగ నశింపజేసి, యప్పటికి
శాంతిఁ బొందినవాడై, యేతత్పాప పరిహారార్థమై యశ్వ
మేధ'యాగంబు నొనర్చెను. ఆయాగసమయంబునఁ దానాజ్ఞిం
చిన క్షోణీతలంబు సంతయుఁ గశ్యప మునీంద్రునకుఁ గౌతు
దక్షిణగా నొసంగి, కృష్ణాజినోత్తరీయుండుచు, జటాముకుట

మండలియునై, సర్వలోక హితార్థంబుగఁ
పరశురాముని దపంబొనర్చు మహేంద్ర పర్వతంబున కరి
దాశీలత్వము.

గెను. అనంతరము త్రేతాయుగంబున రామావ
తారంబున జన్మించిన శ్రీమహావిష్ణువునకుఁ దన తేజంబు
నొసంగి, యంతటినుండి సాత్త్వికగుణాను వర్తన ప్రభావాతి
శయంబున మించి యుగపురుషుడై, ద్వాపరంబున భీష్మునకు
విలువిద్యుఁ గఱపి, నేటికిని మహేంద్ర పర్వతంబునఁ దపంబు
నేయుచు యశోజీవి యగుటయేగాక, చిరంజీవియుఁ గూడ
నగుచుఁ గాలమును గడపు చుండెను.

శ్రీరామావతారము—

పరశురామావ తారానంతరంబు శ్రీహరి యాత్మ
విభూతి స్ఫురణమును జతురంశములుగ విరచించి దశరథభూమి

పతికి జన్మించెను. చతురంశ సంజనితులగుడు బెద్దవాడు
రాముడు. తక్కిన మువ్వరును లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులు.
శ్రీరాముడు లోకైక వీరుడు. బాల్యంబునఁ దాటకను, నుభా
హువును దునుమాడెను. ఎవ్వరికి నలవిగాని శివహాపంబును
నెక్కిడి విరుగఁగొట్టి జనకరాజ పుత్రికయు లక్ష్మీహరిణియు
నగు సీతను బెండ్లియాడెను. అనంతరము పినతల్లి యగు కైక
కోరిన ప్రకారము జనకుని వాక్యమును
రావణ సంహారము. బాలింప సీతా లక్ష్మణులతోఁ గలసి పదునాలు
గేండ్లు పనవాసంబొనర్చ నరిగెను. అచ్చట
నొక్కండ మారీచుని సంహరించెను. భరమాషణాది పదు
నాలుగువేల రక్కసుల మన్నిగొనెను. జటాయువునకుఁ గైవ్య
మొసంగెను. విరాధ కబంధుల శాపవిముక్తులఁ గావించెను.
శబరిని గరుణించెను. సీతాదేవిని రావణాసురుం డను దైత్య
నాథుడు తన నివాస స్థానమగు లంకాద్వీపమునకుఁ జెఱగొని
పోవ బార్యమ విడిపించుకొను నెపంబున లోకకంటకుండగు దశ
కంతుని సంహరించి లోకంబులఁ గాపాడఁ దలంచినవాడై కపి
నాథుండగు సుగ్రీవునితో సఖ్యంబొనర్చి హనుమంతుని వలన
సీతావృత్తాంతము నెఱింగి నేతువుచుగట్టి లంకాపురంబును
జొచ్చి రావణుని సమూలముగా నశింపఁజేసెను. పదునాలు
గేండ్లునిండిన వెనుక రాముడ యోధ్యకేతెంచి

కొఱకు భార్యను గాననంబుల కనిపెను. వాల్మీకియను మహా-
ముని కాననంబుల కంపఁబడిన సీతను దన యాశ్రమంబునకుఁ
గొనిపోయి కాపాడఁ దొడంగెను. అచ్చట
 ఉత్తర రాఘవము. నామెకుఁ గుశలవులను నిర్దురు కుమారులు గలి-
గిరి. రాముఁ డశ్వమేధయాగంబు నొనరించు
నప్పుడు వాల్మీకి యాబాలకుల రాముని సన్నిధానంబునకుఁ
గొనిపోయి యామహాత్మునకు సర్వంబును జెలియఁ జేసెను.
అప్పుడు రాముఁడు తిరిగి సీతను బరిగ్రహించి పెక్కిండ్లు
రాజ్యంబును బాలించి యనంతరము కుమారులకుఁ బట్టంబు
గట్టి యనుజాల తోడను భార్యతోడను చవతారంబును జూలించి
వైకుంఠంబున కరిగెను.

౨ యదువంశ ఘట్టము.

నూఱు యజ్ఞంబుల నొనరించి నాకాధిపత్యంబును గూడఁ గొన్నినాళ్లు పహించిన నహుషుండను సరేందుని కు యయాతియు, సంయాతియుఁ బ్రయాతియు నను కుమారులు గలరు. యయాతి రాజ్యంబునకు వచ్చిన యనంతర మొక నాఁడు వేటకై యరణ్యంబున కరుగ నచ్చోట నొక నూతి యందుఁ ద్రోయఁబడియున్న దైత్యగురుని పుత్రికను, దేవ యాని యనుదానిని నూతనుండి వెడలంపిగిచి రక్షించెను. దేవయానియు, బ్రాహ్మణకన్యక యయ్యుఁ గనుచు శాపంబు వలన నన్నరేందుని మనసారఁ బ్రేమించి, తమ దాంపత్య మున కంగీకరింప వలసినదని తండ్రియగు

యయాతి

చరితము.

భర్తాపునితో విన్నవించుకొన, నాతండును బుత్రికమీఁది ప్రేమంబునఁజేసి యందు కంగీ కరించెను. కాని పరిణయ కాలమునందు మాతృము శుక్రుఁడు యయాతినిఁ జూచి ఓరాజా! నాపుత్రికయందు నేకపత్నీవ్రతం బును నడపునట్లు ప్రతిజ్ఞ సేయు' మని పలుక నాతండును నట్లొనర్చెను. అనంతరము దేవయాని కాపురంబునకు నచ్చి నపు డామెతో వృషపర్వుండను దానవేందుని పుత్రికయగు శర్మిష్టయను నామె పరిచారికా జననహస్యంబుతో నామెకు నూడిగం బానర్ప నరుడెంచెను. కర్మవశంబున శర్మిష్ట పరి

చారిక యయ్యెనేగాని, యామె మిథుల సౌందర్యవతి. అందు రాకుమారి. శ్రీష్టి కేయంశమునందును దేవయాని సరి పోలదు. ఆమె కింకను వివాహము గాలేదు. నిండు యశావసంబున నలరారుచుండెను. యయాతిని జూచినప్పటినుండియు శ్రీష్టి యాతనియందే మోహముం గొని యుండెను. కాని దేవయాని కెక్కడఁ దెలియునోయని యామె భయపడుచుండెను. ఈమె సమాచార మిట్లుండ యయాతయు నామె యందు మోహముం గొని యుండెను. కాని యేకపత్నీ వ్రతంబునకు భంగము గలుగును గదాయని యాతఁడు భయపడు చుండెను. ఇంద్రియనిగ్రహంబు లేనివారు కామోదే కంబు నణచుకొనఁ జాలరు. అన్యోన్యాను రాగులగు వారిర్వురును, రహస్య సంభోగంబున రతి సుఖంబును ననుభవించఁ దొడంగిరి.

దొంగతనము దాగఁబోదు. పాపము బయల్పడక మానదు. సంభోగంబు రహస్యంబైనంత మాత్రమున గర్భంబు దరించుటయు బిడ్డలం గనుటయుఁ గూడ రహస్యంబగునా? కాలక్రమంబు ననుసరించి యయాతి వలన శ్రీష్టికు ద్రుహ్యుఁడు— అనువు— పూరువు— అను మువ్వరు తన యులు గలిగిరి. దేవయానికీ వృత్తాంతంబు దెలియ వచ్చినంత నే సహింసజాలక మగనిమీఁదఁ బగసాధింపఁ దలంచి నిజజనకున

కడ కరిగెను. యయాతియు నేమికిడు గలుగనున్నదో యని
 భయపడుచు నామె వెనువెంటనే యామెయరి
 భాగవ
 కాము. గిన చోటికే యరిగెను. శుక్రుండు కొమార్తె
 వలన సమాచారం బంతయు నెఱింగి కోర్కె
 దృష్టితో యయాతిని విలోకించి ఓరీ! నరాధిపాధమా!
 ఆనాడు నాపుత్రికయం దేకపత్నీ వ్రతంబును నడపుటకుఁ
 బ్రతిజ్ఞ యొనర్చితివిగదా? ప్రతిజ్ఞాభంగమున కోర్చియే యీ
 దుష్కార్యమునకుఁ గడంగితివా? పరిచారిక తోడనా నీవు
 సంభోగించునది? మూఢుడా! రాజులు బహుభార్యులను మాట
 సార్థకంబగు నట్లునర్పితివే? ఇదియేనా నీప్రతిజ్ఞా పరిపాలనము?
 ఇదియేనా నీరాజధర్మము? కానిమ్ము. ఎవరికైనను గృతావ
 రాథంబు ఫలంబు ననుభవింపక తప్పదు. కావున నేటినుండి
 జరావీడితుండవై జీవించెదవుగాక?' యని శపించెను. అంత
 యయాతి భర్తన శాపంబునకు భయంపడి మహాత్మా! అజ్ఞా
 నుండనై తప్పొనర్చితిని. నేనీజరాభారమును మోయఁజాలను.
 రక్షింపు' డని ప్రార్థింప శుక్రుండును 'రాజేంద్రా! శాపం
 బిచ్చుటకు నమర్థుండనే కాని మరల్పుటకు నమర్థుండనుగాను.
 అనిసంత జరిగి తీరవలయు, అయినను బ్రార్థించు చుంటివి
 గావున నిటువినుము. నీకుమాదులయం దెవ్వనికైన నీముదిమి
 నొనంగి యట్టివాని యశావనంబును నీవు గైకొని యిచ్చవచ్చిన

యన్ని నాళ్లు సుఖంపుము. ఇంతకంటె నొండుమేలు నేనెంత
మాత్రము నేయజాలను. విధికృతంబు నెవ్వరు దప్పింపఁ గల
రని పలుక యయాతియుఁ గీడులో మేలన్న చందమున నేదో
యొక వెరవును జూపెఁగదా యని సంతృప్తి నొంది దేవ
యాసీ సహితుండై నిజనివాసంబుల కరిగెను.

అట్లు యయాతి నిజనివాసంబునకుఁ జనుడెంచి దేవ
యాని కుమారులగు యదుతుర్వసులను, శర్మిష్ఠ కుమారులగు
ద్రుహ్యను పూరువులను దన సన్నిధికిఁ బిలిపించుకొని, చను
డెంచిన వారల నవలోకించి కుమారులారా! భార్గవ శాపంబు
వలన నిట్లు ముదిమినిఁ దాల్పవలసిన వాడ నైతిని. కాని
నాకింకను సంభోగాభిలాష నశించినది కాదు. కావున మీలో
చెవ్వరైనను నాముదిమినిఁ గైకొని, మీయాశావ్వనంబు నాకొసం
పఁడు. సంభోగాభిలాష నశించిన యనంతరము మీయాశావ్వ
నంబును మీకొసంగి, నాముదిమిని నేను గైకొనెద' నని
తెలియఁబలుకఁ బెద్దవారు నల్వరును దండ్రి కోరినప్రకార
మొనర్చుట కంగీకరింపరైరి. అప్పు డందఱి
యయాతి కుమారుల కంటెఁ జిన్నవాడగు పూరువు తండ్రినిఁజూచి
లను శపించుట.
జనకా! సుతునకుఁ దండ్రియే దైవము.
తండ్రియే సర్వము. అట్టి తండ్రిమాటను గాదనుటగాని, తండ్రి
కోర్కెను దీర్పక పోవుటగాని, సుతున కంతమాత్రమును

బనికిరాదు. అట్లానర్చుట సుగతులఁ దొలఁగఁజేసికొనుటకే. కావున, నాయకావసమును మీకిచ్చుటకు సంసిద్ధుడనై యున్నాఁడను. మీకు సఁభోగాభిలాష నశించునంతవఱకు నేను మీముదిమినిఁ గైకొని యుండెద' నని పలుక యయాతియు, నాతని ననేకవిధంబులఁ బ్రశంసించి, కోవదృష్టితోఁ దక్కుఁగలవారల విఁగొకించి ఓరీ! తండ్రిమాటను బాటెంపఁజెత్తిరి గాన నిటువినుండు. యదువంశంబు వారికి రాజత్వంబు నశించును. దుర్వసువంశంబువారికి నీచవంశజుల పాలకత్వంబు లభించును. దుఃప్ర్యావంశంబు వారి కకాలమరణంబులు ప్రాప్తంబులగును. అనువు వంశంబువారి కన్నివిధంబుల నశుభంబులు గలుగు చుండును. నావాక్యంబులు దప్పునవి గావు. పొండు. నాయనంతరము రాజ్యభారంబును బూనవలసినవాఁడు పూరువు గాని మీకుగా' రని శాపంబుల నొసంగి, రాజ్యవిహీనులఁ గావించెను. ఆహా! యయాతి యెంతకుఁ ద్రేగించెను. తప్పు చేసినది తాను. శాపం బిచ్చినవాఁడు భార్గవుఁడు. దాని ననుభవింప వలసినవా రేమియు నెఱుంగని యతని కుమారులా? ఏవురు పుత్రులం గన్నవాని కింకను గామాభిలాషయా? అందు కంగీకరింపలేదని కుమారుల శపించుటయా? ఏమి న్యాయము?

యదువంశంబువారికి రాజత్వంబు లేకపోయినంతమాత్రమునఁ బ్రభుత్వంబు లేకపోవునా? రాజత్వంబు లేనంతమాత్ర

మున గౌరవంబు లేకపోవునా? రాజత్వంబు నశించినంతమాత్రా
మున యదువంశంబు వంశవిభూషణంబు గాకుండునా? కామో
ద్రదేకంబున యయాతి తప్పుత్రోవఁ ద్రొక్కి యకారణంబుగ
శపింప, ధర్మాధర్మ విచక్షణదత్తుండగు శ్రీహరి సహించునా?

యదువంశ

క్రమము

అధర్మంబు నణగఁద్రొక్కి ధర్మంబు నెప్పటి
యట్ల స్థాపింపకుండునా? యదువంశం బనేక
విధంబుల జగంబునఁ గీర్తికెక్కినను. యదువు

నకు మువ్వురు తనయులు గలిగిరి. వారలు సహస్రీదుఁడు,
పయోదుఁడు, గోష్ఠ్యుఁడు, ననువారలు. సహస్రీదుఁడును హైహ
యుండు, హయుండు, వేణుహయుండు, నను మువ్వురు కుమా
రులు గలిగిరి. హైహయునకు, ధర్మనేతుండు, కార్తి, సహస్ర
జిత్తుండు, మహిష్మతుండు, భద్రశ్రేణ్యుండు, దుర్దముండు,
ధేనుకుండు, నను కుమారులు గలిగిరి. ధేనుకునకుఁ గృతవీర్య
కృతాన్ని కృతధన్వ కృతాంజనులను నలువురు సుతు లుడ
యించిరి. కృతవీర్యునకుఁ గార్తవీర్యార్జునుం డుడయించెను.
ఈకార్తవీర్యార్జునఁడే పరశురాముని వలనఁ బుత్రమిత్రి
పరివార సమేతంబుగ వధింపఁబడెను. ఇంతటితో సహస్రీ
దుని వంశం బంతరించెను. పయోదుం డవపత్యుఁ డగుటవలన
నాతనితోడనే యాతని వంశం బంతరించెను. ఇంక యదువంశం
బునఁ గోష్ఠ్య సవ్యయంబు మాశ్రంబు మిగిలి యుండెను.

జ గ త్వ) భుండుగు పురుషోత్తమునకుఁ బ్రభవస్థానం
బైన దీయన్వయంబే. కోర్కొప్పునకు వృజయు, వృజికి నీతిమం
తుఁడు, నీతిమంతునకు స్వాహి, స్వాహికి రుశంకుండు, రుశంకు
నకుఁ జిత్రరథుండు, చిత్రరథునకు శశిబిందుఁడు, శశిబిందునకుఁ
బృహశ్రవుండు, పృథుశ్రవున కంతరుం, డగతరున కుషతుండు,
నివ్వధంబునఁ గోర్కొప్పు నన్వయంబు నాశం బనునది యెఱుం
గక, విస్తరిల్లి, తుదకు శ్రీహరి జన్మంబువలనఁ బవిత్రతను
బొందెను. ఈయదువంశము వారందఱును యాదవు లనఁబరి
గిరి. రాజత్వంబు మొట్టమొదట లేదేమోగాని పోనుపోను,
యదువంశీయులకు రాజత్వంబు సిద్ధించెను.

3 శ్రీకృష్ణావతార ఘటము.

రామావతారంబునకుఁ దరువాతి యవతారంబు శ్రీకృష్ణావతారమే. శ్రీకృష్ణావతార కథావిధానంబును గూర్చి విచారించుటకుఁ బూర్వము, దేవకీరోహిణీ వసుదేవుల జన్మ క్రమంబును గూర్చి విచారించుట మనకు ముఖ్యంబగుచున్నది. తొల్లి కశ్యపుండను మహాముని యొకం డేమి కారణంబుననో వరుణుని హోమధేనువుల నపహరించెను. ఈసమాచారంబును వరుణుం డెఱింగి, కశ్యపుని చెంతకరిగి, తనగోవులఁ దిరిగి తనకీయవలసినదని కోరెను. అందుకాతఁ డంగీకరించెను.

దేవకీ గోక్షిణి గాని, యాతని భార్యలగు సదితీయు, సురభియు, వసుదేవుల జన్మ దాని కంగీకరింపరైరి. కశ్యపుండును భార్యలఁ క్రమము. గాదనలేక మిన్నకుండెను. అంత వరుణుండు పితౄమహాని కడకరిగి, తమ సమాచారంబు నంతయు విన్న వించుకొని, యధర్మవర్తనండగు కశ్యపుని శిక్షించి తనగోవులఁ దన కిప్పించవలసినదని కోరెను. అప్పుడు విరించి వరుణునిఁ జూచి వరుణా! ఎంతటివారిని నను ధర్మంబు దప్పినయెడల, శిక్షించి తీరవలయును. కావున నామాట వినుము. ఏయాత్మ తోడ నీగోవులఁ గశ్యపుండు హరించెనో, యట్టి యాత్మ తోడనే యాతండు పుడమిపై జన్మింపఁగలడు. దీని కంత

కును మూలకారిణులగు నాతని భార్యలును నాతనితోడనే జన్మింపఁ గలరు. కశ్యపుండు వసుదేవుండను పేరఁ బుడమిపైఁ బుట్టి కంసు గోవులకు నధికారి యగును. ఆతని భార్యలగు నచిత్యు, సురభియు, దేవకీరోహిణులన నుద్భవించి యాతనికిఁ దిరిగి భార్యలు గాఁగలరు. ఇంకను వినుము. నీగోవులన్నియుఁ గంసుని గోవులై యవతరింపఁ గలవు. విష్ణుమూర్తియైన దన మూర్తిని కెండంశములుగా విరచించి, మొదటియంశంబున రోహిణియందు బలరాముండను పేరునను, కెండవయంశంబున దేవకీయందుఁ గృష్ణుండను పేరునను, బ్రభవంబు నొంది, గోపాలకుండై యొప్పుఁగలఁడు. ఇయ్యది దేవహితంబు కొఱకని యెఱుంగుము. అమ్మహాత్ముఁ డిట్లుదయించి భూభారంబును దగ్గించును. కావున స్వస్థతఁడవై నీవింక నరుగు' మని తెలుప వరుణుండును యధేచ్ఛం జనియెను. అదిత్యు, సురభియుఁ గశ్యపుండు, నిర్విధంబున దేవకీ రోహిణీ వసుదేవులై జన్మించిరి.

ఇట్లుదయించిన వసుదేవుండు మధురా పురాధీశ్వరుం డగు కంసుని గోగణంబుల కధికారియైయుండెను. ఇతని పెద్ద భార్యయగు రోహిణీదేవి గోకులంబున నుండెను. దేవకీదేవి మాత్రమీతని యొద్దనేయుండెను. ఇట్లుండ నొకనాఁడు కలహా ప్రియుండగు నారదుండు కంసుని కడకేతంచెను. కంసుండును పచ్చిన నారదముసింద్రునిఁ దగిన విధంబునఁ బూజించి రాకకుఁ

గారణంబేమని ప్రశ్నించెను. అప్పు డమ్మునీందుఁ డతనిఁజూచి
 'రాజా! నేనన్ని^{లో}కములఁ జాటివచ్చుచు నిన్నటి దినంబున
 మేరుగిరి కరిగియుంటిని. అచ్చోట నిలింపు లందఱును గుంపులు
 గట్టి యెద్దానిఁగూర్చియో రహస్యముగాఁ జెప్పకొనుచుండిరి.

నేనును దేవహితంబును గోరువాడనని యెంచి
 నారదుఁడు కంసు వారు తాము ముచ్చటించుకొనుచున్న విష
 నకు హితింబును
 బోధించుట. యమునుగూర్చి యిట్లు దెలియఁజేసిరి. శ్రీహరిఁ

నీపెద్దతండ్రి కూతురునుఁ నీగోగణాధికారియైన
 వసుదేవుని భార్యయునగుఁ దేవకీదేవి యష్టమగర్భంబున నుద
 యింప నున్నవాడటః ఇట్లుదయించుట నిన్ను సంహరించుట
 కంట. ఈవృత్తాంతంబును వారలు నాకుఁ దెలియఁ జేసినంతనే
 నీక కారణంబుగఁ జూపు నేకూర నున్నదేమో యని తలపోసి
 ముందుగా నీకీవృత్తాంతంబును దెలుపుటకై యిటు కరుదెంచితిని.
 ఇంక నామాటవినుము. ఒరులకుఁ దెలియకుండ దేవకీదేవి
 కుదయించు నందనులను బుట్టినప్పుడే చంపుచుండుము. ఇంకను
 నీకెగ్గుఁ దలంచుచున్న దేవతలను దేవతా ప్రియులనుబట్టి
 బాధింపుము. శ్రీహరియుఁ బుట్టినవాడు పుట్టినట్లే నీవలన
 మృతినొందఁ గలండు. అట్టియెడ నీకెవ్విధంబునఁ జావొదవునో
 నిలింపుల తలంపులెట్లు ఫలోన్ముఖంబులగునో చూతముగాక!
 యని తెలిపినవాడై యాతనికడ సెలవుగైకొని యటనుండి

వైకుంఠంబున కరిగి యచ్చోటఁ బురుషోత్తమునకుఁ దాను
గంనునకుఁ దెలిపిన విధంబుతయుఁ దెలియఁ జేసెను. ఆహా!
కలహంబులఁ బెట్టుటయన నిల్లేగదా యుండునది? నారదుం
డరిగిన యంతనుండి కంసుండుక్కుమిక్కిలి దేవతాప్రియులగు
(బ్రాహ్మణులను హరిభక్తులను బట్టి హింసింపఁ దొడంగెను.
దేవకీదేవికి శిశువు జన్మించినంతనే తనకుఁ దెలియఁజేయ వల
సినదని తగిన కట్టుదిట్టముల నేర్పజచి విశ్వాస పాత్రులగు
కావలివారల నియోగించెను. కాని మామషంబు దైవంబును
జయింపఁ గలదా?

నారదుండు తనకుఁ గంసుని తెఱంగంతయుఁ జెప్పియరి
గిన యనంతరం బురుషోత్తముండు దీర్ఘంబుగ నాలోచించి
తనయోగ మాయాదేవిఁ జూచి తల్లీ! నేఁదెలువంబోవు
వృత్తాంతంబును సావధానచిత్తవై యాలకింపుము. తొల్లి కాల
నేమియను రక్కసుండు నాచే నిహతుండై, నామీఁదఁ బగసా
ధింపనెంచియిప్పుడు భూమిపైఁ గంసుండవఁ బుట్టియున్నవాడు.
అతని పుత్రులొక్కరును నన్ను సమముపనెంచి బ్రహ్మదేవుని
గూర్చి తపంబునేయునెడ హిరణ్యకశిపుండు వారల యందలిగి,
సర్వంబునకుఁ దానొక్కండ యీశుండైయుండ, వారు దిన్నుఁ
గూర్చి తపంబొనర్పక, యెరునిఁగూర్చి తపంబు నేయనేయని

వారలు వాకితండ్రిచేతనే చావంగలవారని శాపం బిచ్చియుం
కాలనేమి సమాధి డెను. వారును బ్రస్తుతము సముద్రంబున
రుల గూర్చిన డాగియున్నవారు. త్వనీయ ప్రభావంబువలన
సమాచారము. వారలఁ గొనిపోయి సంపూర్ణపుణ్యముగఁ జేవకీ
దేవియందు గర్భములుగా నావహింపఁ జేయుము. కాలనేమి
యవతారుండగు కంసుండు నామిఁది వైరంబునంజేసి, వార
లను బుట్టినప్పుడే చంపివైచును. అందుమాన హిరణ్యకశిపుని
శాపంబు సార్థకంబగుటయు, నాయవతారంబునకు మార్గం
బేర్పడుటయు సంభవంబగును. ఇంకను వినుము. దేవకీదేవి
యేడవచూలు నాయంశంబునఁ బెంపొందఁ గలదు. ఏడవ
మాసంబున నీవా గర్భస్థంబగు పిండంబును గొనిపోయి గోకులం
బుననున్న రోహిణీదేవి గర్భంబున నుంచుము. ఆపిండంబు
వలన నేర్పడు మహానీయుండు నాకగ్రీజుండు గాఁగలండు.
కంస భయంబువలన దేవకీదేవికి గర్భచాత మయ్యెనని జన
వాదం బవుడు గలుగు. దానివలన నీరహస్యం బెవ్వరికిని
దెలియరాదు. ఇంక నాయమ యష్టమగర్భం
యోగమాయాదేవి బున నేనుదయింప నున్నవాఁడను. నీవు నంద
నామధేయుండగు కంస గోపణి భామినియైన
యశోద కడుపున నాడుబిడ్డవై జన్మింపుము. కంసునకుఁ దెలి
యకుండ నీజన్మస్థానంబునకు నేను రాఁగలవాఁడను. నాజన్మ

స్థానంబునకు నీవువోగలదానవు. నిన్నుప్రమగర్భంబని కంసుండు సంహరింపఁ గడంగి శిలాతలంబున వేయును. అంత నీవాతనిని వంచింది గగనంబున కెగసి పొమ్ము. మత్ప్రసాదంబున నీవు మహాసుభావ వయ్యెనవు. పూర్ణేందువదన మండలంబుతోడను, వెనిమిది బాహువులతోడను, శాశ్వత చక్రగదాఖడ్గ జలరుహమధుపాత్రమునలశూలములతోడను, నుజ్జ్వలహార కేయూరాది దివ్యభూషణంబులతోడను, నీలకాశేయ వనసంబుతోడను నీవు భాసిల్లఁగలవు. నిఖిలసిద్ధ గణంబులతోడ నిందుగ్రిడు నిన్నాదిత క్తిగాఁ బూజింపఁ గలండు. నీవు నాకు నక్కొసికునకుఁ జెలియలవై కాసికియను పేరఁ బ్రసిద్ధికెక్కెదవు. వింధ్యాచలంబు నివాసంబుగానుండి శుంభ నిశుంభులను దైత్యులను వధింతువు. శ్రీయు, ధృతియుఁ గాంతియు, హియు, విద్యయు, సన్మతియు, మతియు, సంధ్యయు, రాత్రియు, బ్రభయు, నిద్రయుఁ గాలరాత్రియు, నను నామంబులతో మానవులు మునిపుంగవులు నిన్నుఁ గీర్తింతురు. నిన్నుఁ గొల్చువారి కాయురారోగ్య ధనధాన్య పశుపుత్ర భృత్యాదికంబులగు కల్యాణంబుల ననుగ్రహింపుము. నేనును గంసధ్వంసంబు గోరి యతని గోవులఁగాచుట వినోదంబుగాఁ గొంత కాలంబు నడపెద' నని తెలుప మాయాదేవియు నామహాత్ముండు సెస్పించుట్లు నేయుట కంగీకరించి వెనుదియరిగెను.

ఇచ్చట మధు రాపురంబునఁ గంసుండు శ్రీహరిమీఁది
విరోధంబునఁజేసి జేవకీదేవి కుదయించు నందనులఁబట్టి పుట్టిన
యవ్వడ మట్టుపెట్టుచుండెను. ఇవిధంబున నార్వురను గంసుండు
వధించెను. ఏడవ గర్భంబగుఁడు మాయాదేవి శ్రీహరి తెల్పిన
ప్రకార మేడవనెలయందా చూలుం గొనిపోయి యొరులకుఁ

దెలియరాకుండ రోహిణి గర్భంబున నుంచ
బలరామావ
తారము. నదియుఁ గాలక్రమంబున వృద్ధి నొంది పదిమా
సంబులు పూ ర్తియగు నంత నుత్పత్తినందెను.

అట్లుదయించిన యతండు గర్భసంకర్షణంబున జనియించినవాఁ
డగుటవలన సంకర్షణుండనియు, రోహిణి కుమారుం డగుట
వలన రాహిణేయుం డనియు, లోకములను రమింపఁజేయు
వాఁడుగావున రాముండనియు, బలము గలవాఁడును భద్రము
గలవాఁడును నగుటఁజేసి బలభద్రుండనియు, హలమునే యా
యుధముగాఁ గొనువాఁడు గావున హాలాయుధుండనియు
మున్నగునామంబులతో గోకులంబుననభివృద్ధి నొందుచుండెను.
ఈవిధంబున శ్రీకృష్ణావ తారంబునకు ముందే బలరామావ
తారంబు గోకులంబునఁ గలిగెను.

బలరామావతారంబయిన యనంతరము గొన్నినాళ్లకు
దేవునికి దిరిగి గర్భంబు నిలిచెను. ఈగర్భమేగదా తన్ను
సంహరించునది యని కంసుండు మిగుల జాగరూకతతో

నుండెను. ఇట్లుండ దేవకీ దేవికి నవమాసంబులు నిండి నీళ్లాడు ప్రొద్దగుడు, శ్రావణ మేచకాష్టమి నిశామధ్యమి నందు గ్రహంబులన్నియు, సుచ్ఛస్థితియందుండ, శ్రీహరి లోకరక్షణార్థమై కృష్ణావతారంబున నుదయించెను. అట్టియెడ నకల చరాచరంబులును బ్రజ్జ్వల సందరితులు లయ్యెను. మంద

శ్రీకృష్ణావతారము.

సమీరుండు, సమీరిత సౌరభ సుఖస్వర్భుండై చరించెను. తాపసాగ్ని హోత్రంబులు ప్రదక్షిణ జ్వాలాజాలంబులై వర్తిల్లెను. సాగరంబు

లుప్పొంగెను. దశదిశాభాగంబులు ప్రకాశమానంబు లయ్యెను. అంబరచరంబులగు తేజంబులు, తేజోతిశయంబును వహించెను. దేవతలు గునుమవర్షంబును గురియించిరి. గంధర్వులు దివ్యగీతంబులఁ బాడిరి. అప్సరసలు నృత్యంబు లొనర్చిరి. నారదాది మునీంద్రులును, బ్రహ్మాది దేవతా ప్రముఖులును, నిగమాంతరార్థ ప్రతిపాదికంబులగు శ్లోకంబులతో నాపుణ్య శ్లోకుని గీర్తించి పాతాళవాసులగు వాసుకి ప్రముఖు లుల్లాస భాసితులైరి! వేయేల? విశ్వంబంతయు నానందసాగరంబునఁ దేలియాడఁ జొచ్చెను. నకలలోకంబు లమృతహాత్ముని యుదయంబున నింతటి సందంభంబున నుండఁ గంనుండును, గావలి వారును, మాయాదేవీ ప్రభావంబువలన గాఢనిద్రా ముద్రితులై యుండిరి. వసుదేవుండును బురిటిల్లుఁ జొచ్చి యుదయ

భానుని చందంబున వెలుంగుచున్న కుమారునిఁ జూచి,
యిక్కుమారునిఁ గూడఁ గంసుండు సంహరించును గదా
యని విచారించి, యెట్లైనను బిడ్డను గాపాడుకొన వలయునని,
యవ్వరాంగి తొడలపైఁ గల్పాంతతోయధి వటపత్ర తల్పంబు
నందున్న తెన్నున నున్న యాపిన్నపాపనిఁ గ్రన్నన నెత్తికొని
కృష్ణుడు వంద యంతిపురంబు వెడలి యొరులకుఁ దెలియ
గోకలంబునకుఁ కుండ వందగోపునింటికిఁ జనెను. నందుని భార్య
జీయట. యగు యశోద కన్పడె మా యాదేవి జనించి
యుండెను. యశోద మాత్రము మాయాదేవి ప్రభావంబున
నొడలెఱుంగని యట్లుండెను. వసుదేవుండును మెల్లనఁ దన
కుమారుని నామె ప్రక్కఁ బరుండఁబెట్టి, యామె బిడ్డ
నెత్తుకొని నుగుడఁ జనుదెంచి దేవకీదేవి తల్పంబున నిడి తానొ
నర్చిన కార్యంబు నామె కెఱింగించెను.

అంతలో నాయాడుబిడ్డ యేడువఁ దొడంగెను. ఆరోద
నంబువలనఁ గావలివారలు మేల్కొంచి రఁచుంబున సరిగి దేవకీ
దేవి నీల్లాడెనని కంసునకుఁ దెలియఁజేసిరి. కంసుండును గృత
ప్రయత్నంబుడై యున్నవాఁ డగుటవలనఁ దలముడియు, జీర
ముడియు, విడిపోవుచున్నను, సరకు సేయక, సంభ్రమంబుతోఁ
బురుటి గృహంబునకుఁ జనుదెంచి, శిశువుం దెమ్ము తెమ్మని
యాకులత్వంబున వాక్కువ్వ దేవకియు నాతనిఁజూచి అన్నా!

నాయుష్టమగర్భంబున జనించు పుత్రుండు గదా నిన్ను సంహరించునది? అట్టియెడ నీపుత్రిక నేల చంపెదవు? ఈయష్టమగర్భంబును బారిగొనుటకై యింతవఱ కార్దురను మన్నిగొని యుంటివి. ఇది యాడుబిడ్డ. దీనివలన నీకేంతమాత్రమును హాని కలుగజాలదు. కావున రక్షింపుము. పుత్రికాభాగ్యము నైన నాకుండనిమ్ము. జగద్విఖ్యాత విక్రముండవగు నీవీ యాడు

బిడ్డనుగూర్చి భయపడుటయా? నాబిడ్డయెడ కంసుడు విఫల ఘనోరధుడగుట. నాగ్రహంబుడిగి ప్రసాదదృష్టిఁ బరపుము. చెలి

యలి కీంతమాత్రము సాయ మొనర్పఁ జాలవా?'యని దీనాతిదీనయై ప్రార్థించెను. కాని కంసుం డామె పార్థనమును సరకునేయక, యామె కౌగిటి లోనున్న బిడ్డను బలవంతముగా గుంజకొని సిగబట్టి నేలగొట్టెను. కాని యాపాప రివ్వునగగనంబున కెగసి యద్భుతాకారంబును దాల్చి యచ్చోటనుండియే కంసునివిలోకించి ఓరీమానుషాధమా! నీవెంతయత్నించినను జావుచుదప్పించుకొన జాలవు. నిన్నుఁ జంపువాఁడిప్పటి కప్పుడే పుట్టి నందగోకులంబునఁ బెరుగుచున్న వాఁడు. ఆతనిఁజంప నుద్దేశించియిప్పటి కార్దురుపసిపాపలంబట్టి హతమొనర్చియుంటివి. ఆపాపము కట్టికుడుపకమానునా? మానుషంబువలన దైవంబుదప్పుననుకొంటివా? ఓరీమర్మార్గా! నన్ను గురుతింపక నాకెగ్గినర్పయత్నించితివిగాన నీప్రాణాపహరణంబునకు నేనే మూలకారణినయ్యెదను. ఇంకనీజీవితకాల

మును లెక్కించుకొనుచుండు, మనిపలికియంత ధ్ధానంబు నొందెను
 దేవకీవసుదేవులద్వేవి పల్కులకు విస్మయసంతోషపరచునైరి.
 కంసాదులు శరీరంబులు గంపింప మిక్కిలి భయవిహ్వలమౌచును
 లైరి. ముందేమగునో?

కొంతతడవునకుఁ గంసుడు భయంబుడిగి దేవకీ వసుదే
 వులఁ జూచిఁ ఓపుణ్యదంపతులారా! అంతయు మానవాభీన
 మను భావమున నేటివఱకును మీయెడల నెన్నియో మహాప
 రాధములఁ గావించుటయకాక మీపసిబిడ్డలఁ బట్టిచంపి
 యుంటిని, నేను బాలఘాతుకుఁడను, మహాపాపుఁడను. నాపాప
 మునకుఁ బ్రాముశ్చిత్త మన్నదిలేదు, ఇంత వఱకు మాన
 వుండే సర్వాధికారియని భావించితిని. అది యంతయుఁ గల్గి
 యైనది. చంపుటకును జెఱచుటకును, మనుచుటకును, గాలంబు
 కర్తగాని, మనుష్యుండు గర్తగాఁడు. ఆతడెంతవఱకును నిమిత్త
 మాత్ముఁడు. కావున మీరును నావలెనే భావించి మీయెడల
 నేకొనర్చిన దుష్కార్యంబులకు నేను గర్తనుగానని నన్ను
 మన్నింపుడు. సోదరి! నావలనఁ జేకూరిన పుత్రశోకంబును
 దిగమింగుము. అద్దానికైనను నేమి నిమి
 త్తమాత్రుండనేకాని కర్తనుగాను. సర్వకార్యంబు
 లకును గాలంబొకండ నాథుండు. ఇదే కాలుం
 గేలుంబట్టి వేడికొనుచుంటిని. నన్ను మన్నిం

దేవకీవసుదేవులు
 కంసుని మన్నిం
 చుట.

పుండ్రని యవేశకరీతులఁ బ్రార్థింప దేవకీసనుదేవు లాతనియెడఁ గరుణవహించి మనఃపూర్వకంబుగ క్షమించి మన్నించిరి. కంసుండును, దేవకీ వసుదేవులును దమతమ నెలవుల కరిగిరి.

కంసునకు మాతృము శ్రీకృష్ణునిఁ గూర్చిన విచారము నాఁడునాటికి మిక్కుటంబగుచునే యుండెను. ఆతనిఁజంపునంత వఱకుఁ గంసునకు నిద్దురపట్టదు. ఆతఁడు తనమంత్రుల రావించి యొకనాఁ డేకాంతంబున నీకార్యమును గూర్చియే ముచ్చటిం

చెను. వారును బ్రభుని చిత్తానుసారంబు హితం కంసుండుయత్నిం బును బోధించు వారలగుట వలన నాకార్య చుట.

మును సాధించుకొఱకు రాక్షసవీరుల నలుదిక్కులకుఁ బంప వలయుననియుఁ బూతనాది రాక్షసాంగనలు వాడ వాడలందుఁ దిరిగి, పసిపిల్లలంబట్టి చంపుచుఁ బసిపిల్ల డైయున్న కృష్ణునిఁ గూడ గురితించి చంప వలయుననియు, నప్పుడప్పుడు రక్కసులు గామరూపులై నందఱోకులంబును జేరి యందున్న వారలఁ జీకాకు పఱచు చుండవలయు ననియుఁ దెలియఁజేసిరి. కంసుండును వారల హితంబును గైకొని, వారుసెప్పిన యట్ల తనవారల కప్పుడే యుత్తరువుల నిచ్చెను.

౪ శ్రీకృష్ణ బాల్యక్రీడా ఘటము.

శ్రీకృష్ణుడు డబ్బు యశోదాదేవికి ముద్దుబిడ్డఁ డైనందు గోకులంబున నభివృద్ధి నొందుచుండ, నందుఁడు వసుదేవు నాజ్ఞచే రోహిణీ తనయుండగు బలరామునిఁ గూడఁ గొని వచ్చి కృష్ణునితోఁ జేర్చెను. నాటఁగోలె బలరామకృష్ణులు తోడి గోపబాలుర తోడను, గోపబాలికల తోడను గలసి వర్తింపఁ జొచ్చిరి. ఇచటి సమాచారంబిట్లుండ, నచటమధురా పురంబునఁ గంసుండు, పూతనయను రాక్షసాంగనను, శ్రీబాల కృష్ణవధార్థమై గోకులంబున కనిపెను. అదియుఁ జనుమొసల యందు విషంబు నిడుకొని, గోకులంబునఁ బ్రతిగృహంబున కరిగి, యందుండు పసిబిడ్డలకు విషలిప్తంబగు చన్నుగుడుపుచు శిశుహత్యా మహాపాతకంబున కొడిగట్టుకొనుచుండెను. ఈ విధంబున నందున్నమందిరంబు లన్నింటియందుఁ గలయందిరిగి

కృష్ణుడెందున్న వాఁడాయని నెమకుచుఁ దుదకు,
పూతన వధ మరణకాలంబు సమీపింపగుడు, దానవమృత్యు
దేవతా గృహంబునొప్పు యశోదమంది
రంబునకరుదెంచి, యుయ్యలలో శైశవకీడావిలోలుండై పదుం
డియున్న బాలకృష్ణునెత్తి, తొడలపైఁ జేర్చుకొని, ప్రేమాస్ప
దురాలివలెఁ జన్నిచ్చెను. సర్వజ్ఞుండగు శ్రీహరి సర్వంబు
నెఱింగి, యెంతయో యాకొన్నవాని చందంబునఁ జన్నుగుడు

వందొడంగెను. పూతనయుఁ దావచ్చిన కార్యము నెఱ వేర్పం బడియెఁ గదాయని నంతోపింపఁ జొచ్చెను. కాని కృష్ణుండు మాత్రము గుక్క గుక్కకుఁ బాలతోబాటు పూతన శరీరంబు నందలి రక్తంబును గూడఁ ద్రావఁజొచ్చెను. పూతన యిప్పటికిఁ గల రూపెఱింగి, కలుగుచున్న బాధకు నహింపఁ జాలనిదై 'కృష్ణా! విడువుము. చన్నువిడువు' మని విడిపించు కొనఁ జూచెను గాని కృష్ణుండు మాత్రము చన్ను విడువఁ డయ్యెను. చూచువార లాశ్చర్యపడునట్లా రక్కసి చన్ను ద్రావుచు, దానిననుసరించి జీవములంగూడ హరించుచు యుండెను. పూతన కాయానము మెండయ్యెను. అవయవంబుల పటుత్వంబు నశింపసాగెను. కన్నలు దిరిగి పోజొచ్చెను. ఎంత యత్నించినను గృష్ణుండు చన్ను విడువ డయ్యెను. తుట్ట తుదకా రక్కసభామిని కెవ్వరైనార్చి సహజమగు భీకరాకారంబుతోఁ బ్రాణములఁ బాసి పుడమిపైఁ గూలెను. కృష్ణుం డద్దానిపై నిలచి యాడదొడంగెను.

అట్లు ప్రాణంబులఁబాసి భీకరంబును వికృతంబును భయావహంబును నగు నాకారంబుతోఁ బడియున్న యన్నిశా చరాంగనను జూచుటవలన భయంబును దదుత్సంగంబునఁ బతంగుభంగి నెసంగు కృష్ణునిఁ గాంచుటవలన విస్మయంబును గలుగఁ గోపకాంత లేమియుఁ దోపనివారై పరుగున నరిగి

నందయశోదల కాచందంబంతయు నివేదింప వారును వెఱు
గందుచు నచ్చటున కేతెంచి మునుమున్న కృష్ణునిఁ గైకొని
యానిశాచరి ఛాపునకుఁ గారణభేమాయని విచారింపఁ
దొడంగిరి. కాని వారికేమియుఁ దెలియ నచ్చినదికాదు.
కృష్ణుండును శైశవ లీలామాతృండ్లై యేమియు నెఱుంగని
వాని తెఱంగునఁ దలిదండ్రిలవంక, జూడసాగెను. అంత
యశోద చింతించుట సాలించి పసిబిడ్డ భయపడె నేమోయని

శకటాసుర
సంహారము,

రక్షాకరణంబులు మున్నగు నాని నొనర్చి కడుపు
నిండఁగఁ జన్నిచ్చి జోకొట్టుచు నిదురపుచ్చెను.

సందాది గోపకు లందఱును శ్రీకృష్ణుండు కేవ
లము మానవమాతృండు గాఁడనియు శ్రీహరియే యిట్లవత
రించె ననియుఁ దలపోయుచు బాలకృష్ణునియెడల మిథుల భక్తి
గలవారై యుండఁజొచ్చిరి. ఇట్లు గొన్నిదినంబులు గడచిన
యనంతరం బొకనాఁడు యశోదాదేవి కుమారునకుఁ జన్నుఁ
గుడిపి యింటిముంగిట నున్న శకటంబు క్రిందఁ బరుండఁబెట్టి
జలంబులఁ గొనివచ్చుటకై యేటికరిగెను. పాపము! యశోద
యాశకటంబునుగూర్చిన నిజసమాచారంబు నెఱుంగక యట్లు
నర్చెను. అది శకటంబుగాదు. కృష్ణునిఁజంప శకటాసురుండను
రాక్షసుండా రూపంబున నాయింటిముంగిట నిలిచియుండెను.
యశోద నదికరిగిన యనంతర మారక్కనుండు కృష్ణునేవిధం

ఋషి జంపుదునాయని విచారింపఁ దొడంగెను. కృష్ణుండును నేమియు నెఱుంగని పసిబాలకునివలె శైశవ కీడావిలోలుండై యొండెను. శకటాసురుండట్లు గొంతతడ వాలోచించి యొక దిక్కున కొఱగి పైబడి నందకుమారుని హతమొనర్చ వలయు నని యట్లు నేయఁగడంగఁ గృష్ణుండెఱింగి చయ్యనఁ దన వామ చరణంబునుజూచి యాశకటఁబును దన్న నాతాపున కయ్యది తలకెడవై పాసి, యనువుల సంధులెడలి, చెదరి, దూపుదొఱింగి యింతింతలగుచు నాడాడం బడియెను. అదిచూచి యచ్చట నున్న గోపబాలకు లందఱును నాశ్చర్య చకితులై యొక్క వరుగున నేటికరిగి యశోదకును దక్కుంగల గోపీజనంబులకును నాతెఱుంగంతయు నాఘూలాగ్రింబుగ నెఱింగించిరి.

అంత యశోద కుమారున కేమి యెగ్గు వాటిల్లెనో యని వాపోవుచు రయంబున గృహంబున కరిగి, కృష్ణుండున్న యెడ కరిగి చూడ నాతం డనపాయుండై, కాల్లాడించుచు మిన్నవంకఁ దిలకించుచుండెను. కుమారుండు సురక్షితుండై యుండుటకు సంతసించి యా నందగోపభామిని మునుముందుగ నరసహర్ద్రతఁ జేసిన చన్నదోయి నందిచ్చి, యేతద్విషయంబునుగూర్చి యచ్చటి కరుదెంచియున్న గోపకాంతలతో ముచ్చటింపఁ దొడంగెను. కాని వారికెంతవఱకును, శకటంబిట్లుగుటకుఁ గారణం బేమైనదియుఁ దెలియవచ్చినది కా

బల్లిదంపు టాబోతు లెవ్వియేని బెల్లులేగి యద్దానట్లు
ద్రోచి తొక్కెనాయని యందమన్న నట్టిలక్షణంబు
లెవ్వియుఁ గానవచ్చుట లేదు. పెనుగాలివలన నిట్లయ్యెనాయని

గోపగోపికలు యూహింతమన్న నదియు సమంజసమని
కృష్ణుని నా తోచుట లేదు. ఇంక నేమైయుండునా యని
ధించుట, వారందఱును దీర్ఘముగా విచారింపఁ జొచ్చిరి.

అట్టియెడ నందుఁడు మొదలగు గోపకులందఱావృత్తాంతంబు
నెఱింగి కృష్ణునిఁజూడ నచ్చటి కరుడెంచిరి. కృష్ణుండు సురక్షి
తుండై యుండుటవలన వారెల్లరు మనోవిచారంబును మాని
శకటంబు భిన్నంబగుటకుఁ గారణం బేమని గోపికలవలెనే
తలఁపోయఁ జొచ్చిరి. అప్పుడు, గోపబాలురు గొందఱు, శక
టంబు తనమీఁది కొఱగుచున్న సమయంబునఁ గృష్ణుండే
వామపాదంబున దానిఁ దిన్నెననియు, నందువలన నది భిన్నం
బయ్యెననియుఁ దెలియఁ జేసిరి. ఆసమాచారంబును విన్నం
తనే, నందయశోదలును, గోపగోపికాజనంబులును, గృష్ణుని
లీలామానుష విగ్రహమనిఁగాఁ దలంచి యారాధింపఁ జొచ్చిరి.
పాలుద్రావుచున్న కుమారునిఁ గని, యశోద కనుఁగొనఁ
నానంద బాష్పంబులు గురియుచుండఁ బులకిత గాత్రయై
పెక్కువిధంబులఁ బ్రార్థింపఁ జొచ్చెను. నందుఁడు దానేర్చిఁ
యట్లు గొనియాడఁ దొడంగెను. గోపకులును, గోపికలును
గోపబాలురును, కృష్ణునిఁ గూర్చిన దివ్యగీతంబులఁ బాడుచు

దన్నయ్యలై నృత్యంబు సేయఁజొచ్చిరి. ఆపూట గోకులంబంతయు శ్రీకృష్ణచింతన సుధాప్రవాహమునఁ దేలియాడుచుండెను. అంతఁ గృష్ణుం డీనడవడి యెగతమాత్రమును బనికిరాదని తలంచినవాఁడై వారల నందఱిని వైష్ణవమాయా విమోహితాత్ములుగ నొనరించెను. ఆక్షణమునందే కృష్ణుఁడు వారల కందఱికిని బసిబాలకుఁ డయ్యెను. నందయశోదలు మించిన ప్రేమంబునఁ దనివిదీరని చందంబున నెత్తి ముద్దాడిరి.

ఇవిధంబున బాలకృష్ణుండు దన్నఁజంపఁ గామరూపంబుల నరుదెంచు నసురులఁబట్టి హతమొనర్చుచు నన్నయగు బలరాముని తోడను, గోపబాలకుల తోడను, గలసి విహరింపఁజొచ్చెను. కృష్ణుఁడందఱికిని ముద్దుపట్టి యగుటవలనఁ బ్రీతి వారును నాతని నెత్తుకొనిపోయి పాలును, వెన్నయు, సచేక మధురపదార్థంబులను నొసంగుచు నతనితోఁ గాలక్షేపమొనర్పదొడంగిరి. ఇందువలనఁ గృష్ణుఁడందఱి యెడలఁ జనవు గైకొని యిష్టము వచ్చినట్లు తోడిబాలకులతోఁ గలసి వర్తింపఁజొచ్చెను. మర్యాదగాఁ బిలిచి వెన్నపెట్టిన సరే లేకున్న నట్టి కెగఁబ్రాకియో, యింటిలోనున్న యాడువారల బెదరించియో, పొంగిలించియో, వెన్నఁగైకొను చుండెడివాఁడు. ఇంటియందు గూడ యశోద యేనుఱుపాటున నున్నప్పుడు కుండలోనున్న

వెన్నంతయుఁ గైకొని పరుగెత్తి పోవుచుండెడివాఁడు. గోపిక
తెవ్వరైనఁ దనమీఁదఁ జాడీమాటలు సెప్పినచో నట్టివారి
యిండ్లకేగి, తోడిగోపబాలురతోఁ గలసి వారల ననేకవిధ
ములఁ గష్టపెట్టుచు 'వలదు కృష్ణా! వలదు నల' దని తన్ను
బ్రతిమాలు నంతవఱకు నేడ్పించు చుండెడివాఁడు. వెన్నదొంగి
లిచినాఁడని యెవ్వరేనిఁ దన్నుఁగూర్చి పల్కినచో, నట్టివారి
యింటికరిగి యింటిలోనున్న వెన్నంతయుఁ దానును దనతోడి
సఖులును నాప్యాయనంబుగ నారగించి పోవునప్పుడు తన్నుఁ
గూర్చి యట్లుపల్కినవారల మూతికింత వెన్నరాచి వారి
యత్తలకడ కరిగి 'ఇదిగో! మీకోడండు' వెన్నంతయు నేవిధ
ముగాఁ దిన్నాకోచూడు' ఁని తెలియఁజేసి కొట్టించుచుండెడి
వాఁడు. పాలుపెరుగుల నమ్మటకు గోపిక

కృష్ణని కాల్య లొంటరిపాటున నరుగునప్పుడు, వెనుకపాటున
కీడలు.

వారల పైబడి, బెదరించి తోడివారలతోఁ
గూడి యాపాలుపెరుగులను గోలుచుండెడివాఁడు. ఎక్కు
డగుచో భూమిపా లొనర్చుచుండెడివాఁడు. గోపకులు పాలను
మందనుండి కొనితెచ్చి కడవలలోఁ బోసి, యరిగినప్పు డింటి
వారలకుఁ దెలియకుండఁ గడవలోని పాలను, దనవారలతో
గలసి త్రాగి, యాకడవనిండ నీరు వోయుచుండెడివాఁడు.
బానలలోని పెరుగులఁ ద్రావి, పులిసిన మజ్జిగను బోయుచుం

డెడివాడు. నేతులు గొనిపోయి మండుచున్న నిప్పులలోఁ బోసి, వినోదించు చుండెడివాడు. పెరువులోఁ బాలను, బాలలో వెన్నను, వెన్నలోఁ జల్లను, జల్లలో నాశ్యమును బోసి, యల్లరి నేయుచుండెడివాడు. గోపికలు ముద్దుకని చేరఁ దీసినప్పుడు కన్ను గీటుచుండెడివాడు. ప్రేమతో నెత్తికొన్నఁ జనుమొనలఁ బట్టి గిల్లుచుండెడివాడు. ఒంటరివాటున గోపిక గృహమున నున్నచో దానిపైఁబడి మగపోడుములు నేయఁ గడంగెడువాడు. ఒకవేళఁ దన్నది కసిరి కొట్టినఁ గొట్టెఁగొట్టె నని గొల్లన నేడ్చెడివాడు. అంతఁ జుట్టుప్రక్కలనున్న వారచ్చటికిఁ జేరి దానిఁ జీవాట్లు వెట్టుచుండెడివారు. ఇవ్విధంబున ప్రేమలైయెల్ల నేలకుం గోలకుం దెచ్చుచున్న యక్కుమారుని వారింపఁ జేతగానివారలై గోపికలు శ్రీకృష్ణుని దుండగంబులఁ గూర్చి విన్నవింప యశోదకడ కరుడెంచిరి. యశో

దయు గోపికలంజూచి వచ్చిన పసియేమని గోపికలు కృష్ణుని దుండగంబులఁ యమగ నందొక గోపికఁ అమ్మా! నీకుమా గూర్చి యశోదకరుని దుండగంబులఁ గూర్చి మేమెంతయని జెప్పట.

విన్నవింపఁ గలము? మాయిండ్లుసాచ్చి వలసి నన్ని పాలుద్రావి, మిగిలినచో నేలపాలొనర్చును. వలసినంత వెన్నదిని, మిగిలిన, గోడలకు, స్తంభములకుఁ గొట్టిపోవును. అది యేమియని కసరిన గొల్లననేడ్చును. నిన్నటి దినంబున మాయింటి ప్రక్కయిల్లు సాచ్చి, తోడివారలతోఁ గలసి పది

గడవల పెరుగును బాడుసేసెను. అరు బానల వెన్నను నిష్టము వచ్చినట్లు గోడలకుఁ దలుపులకుఁ గొట్టెను. నాలుగు కడవల నేతిని నిప్పులోఁ బోసి వినోదించెను. నేడు మాయింటఁ జొచ్చి యింతకంటె నెక్కుడు దుండగంబుల నొనర్చెను. మాకోడలినిఁ జూచి కన్ను గీటినాడట. దానికది కోపింప, నీకుమారుడు పైబడి చెప్పరాని పనుల నొనర్చి నాడట. యశోదమ్మా! ఇన్ని కష్టముల కోర్చి మేమిచ్చోట నుండఁ జాలము. పసివానికీ పనులు దగునా? ఎందుకమ్మా! ఒంటరిగా గోపిక లగవడినచో నాడు నీకుమారుడు వారల నేడ్పించుటంత యని చెప్పలేము. ఇట్టివి యన్నియు మామగవారలకుఁ దెలియ వచ్చినచో మమ్మును మన్నింతురా? నీ వుపేక్షనేయుట యెంత మాత్రమును బనికిరాదు. నీవు నీకుమారుని శిక్షింపకున్నచో మేమిపల్లెనుండి లేచిపోయెద' మని పలుక యశోదయు వాద లఁజూచి అమ్మలారా! మీరు పల్లెవిడిచి పోవనేల? నాకుమారుని దగిన విధమున శిక్షించి నేడు మొదలిట్టి దుండగంబుల నేయవలదని బుద్ధిసెప్పెదను. మీరింక నిర్విచారంబున నివాసంబులకరుగుఁ దనిచెప్ప వారును గొంత విచారంబును మాని తిరిగి కృష్ణునివలన నేమికిడు మూడనున్నదో యని భయపడుచు గృహంబులకుఁ జనిరి. యశోద కృష్ణుని శిక్షింపఁగలదా?

అట్లు యశోదాదేవి గోపికల వలనఁ గుమారుని 'దుశ్చేష్టితంబుల నెఱింగి సహింపఁ జాలనిదై, కుమారుని జేరఁబిలుచి.

‘మమకా! ఇంతటి చుండగంబు లొనర్చెదవా? భయంబినుమంత
యేని వలదా?’ యని మందలించుచు నొయ్యనఁ జెయ్యదామెన
త్రాటంగొని యింటి ముంగిటనున్న బలితంబగు రోలంగట్టి,
యింక నెక్కడికరిగెద వని బెదరించుచు నయ్యవిద నిజకుటంబ
కార్యాచరణ తత్పరయై గృహంబులోని కరుగుడుఁ గృష్ణుండును
నవ్వుచు నిజ నత్వంబును గోపకులకుఁ జెల్లంబుసేయఁ దలంచి
యొక్కింతసేపునకు నిజోదరంబున దామయిత నిబంధంబగు
నులూఖలంబును రయంబున నీడ్చికొనుచు నచటి కనతిదూరం
బునఁ జక్కఁగాఁ బెరిగియున్న జమిలి మద్దులకడ్డంబుగా నరుగ
నవియుఁ బుడమివగులఁ గూకఁటివేళ్లతోఁ జెల్లగిలి పుడఁచుం
గూలెను. అప్పుడందుండి యిర్వురు గంధర్వులు వెడలి శాప
విమోచనంబు నొంది శ్రీకృష్ణు ననేకవిధంబులఁ గొనియాడి

యమశార్జున
భంజనము.

దేవలోకంబున కరిగిరి. అనంతర మావృక్షం

బులు గూలినప్పు డొదవిన చప్పుడునకు గోపి

కలు వెఱంగువడి యచ్చటి కరుదెంచి విలో

కించుడుఁ గృష్ణుండేమియు నెఱుంగని వానిపోల్కి నున్నూలిత
యమశార్జున మధ్యంబున మేఘద్వయ మధ్య విద్యోతియగు
శీతాంశుండునుం బోలెఁ బ్రకాశించు చుండెను. అద్దాని కి
గోపిక లచ్చెరువునొంది యశోదకడ కరిగి ఏమమ్మా! ఏమో
యల్లరిచేసినాడని బంగారముఁ బోలెడు కుమారుని నీవిధ

ముగా రోలం గట్టవచ్చునా? ఒక వేళ నా చెట్లుమీఁదనే పడి యున్న నీపాటికి నీకుమారుని గతి యేమగును? 'చాబుఁజాబు. ఇప్పట్లేకైనఁ జనుదెంచి బాలకృష్ణుని విడిపింపు' మని నిష్ఠురంబుగాఁ బలుక యశోదయుఁ బెద్దపెట్టున విలపించుచుఁ బటాంచలము, ధమ్మిల్లము, విన్రస్తములైతూల లోతనవద్దంబులఁ బాష్పధారలెసఁగ బదంబులు దొట్టిల నచ్చటునకరిగి బాలకృష్ణుని బంధనంబును బాపి యెత్తికొని యనేకవిధంబుల లాలించెను. అట్టియెడ నందాదులు మందనుండవచ్చి సమాచారంబు నంతయుఁ దెలిసికొని 'ఇదేమి చోద్యంబు? మున్ను శిశు ఘాతనియైన పూతన యనిమిత్తంబుగ నిశాతంబు నొందెను.

మహాశకటంబద్భుత విఘటనంబునఁ బాలిసెను. నందాదులు బృందా నేడీవృక్షంబు లకారణంబుగఁ గూలెను. ఈ వనమున కరుగుట.

పనుల నొనర్చిన వారలెవ్వరు? పసివాఁడగు కృష్ణుడే పనుల నెట్లానర్పఁ గలఁడు? వీని బట్టిచూడ గోకులంబున నునికి లెస్సగాదని తోచుచున్నది. ఈయత్పాతంబు లన్నియుఁ గంసుని వలననే కలుగుచున్నవి. ఇక్కడనున్న రక్కసులు బాధించుట నిక్కువంబు. ఈనెలవునుబాసి యన పాయంబగు బృందావనమున కరుగుట మంచిది' యని యాలోచించి యండఱికి వృత్తాంతమును దెలియ పఱచి నాఁడే గోకులంబునువీడి బృందావనమున కవగిరి.

బృందావనము చూచుటకుఁ గన్నుల పండువుగా నుండును. పసరులనీను పచ్చిక బయళ్లున, నాయానంబు నవన యించు మందమలయా నిలంబులును, విహారయోగ్యంబులగు శీతలసికతాతలంబులును, జలక్రీడా వినోదంబుల నెఱప ననువగు నీటి గుండంబులును, ఫలభరితంబులగు మహీరుహంబులును, మెండుకొనియున్న యవ్వన ప్రదేశము శ్రీకృష్ణునకు, బలదేవాదులకు, మిక్కిలి ముదమును గలిగించెను. అందు వసింప నారంభించినది మొదలు శ్రీకృష్ణుఁడు బలదేవాదులతోఁ గలసి యవ్వనంబునఁ జరించుచుఁ జెల్లెక్కి ఫలంబులఁ గోయుచుఁ బులిసస్థలంబులయందు నాటలాఁ కృష్ణుని బృందా వన విహారము. డుచుఁ బచ్చికబయళ్లయందుఁ బరిదేములు వెట్టి పరుగెత్తుచు, నిట్లనేకవిధంబులఁ బ్రాద్దులు వుచ్చుచుండెను. మఱియు నొక్కొకప్పుడు బలరామకృష్ణులు దమయీదు గోపబాలకులం గూడి, చిఱుతకూకట్లు దూలాడఁ, జేతులఁ జిల్లిచిక్కింబులును, సెలగోలలును, నొక వింత చెలువుఁగొలువఁ, గిట్టుచెప్పలు దొడిగి, వినోదంబు కొఱకు, గోవులం గాయ నరుగుచుండెడివారు. ఆనమయంబు లందు బృందావనంబు నెల్లఁ గలయందిరుగుచు, నందందుఁ గానుపించు వృకంబులను, హరిణంబులును, జూచి యార్చుచు, వెన్నంటి పరుగులిడుచు, నురుశాఖా పరివృతంబులగు మహీ

రుహంబుల నవలీల నెక్కుచుఁ గోతికొమచ్చులను నాడుచు,
 మధువులఁ గోరించుఁ, బందెములువెట్టి యీడుచుఁ బొద్దగు
 నంత నంద తొక్కచోఁ జేరి చట్టుల నారగించుచుఁ దిరిగి
 యాటలఁ గ్రుమ్మరుచు, నిష్టమువచ్చినట్లు పాడుచుఁ జీకటి
 పడునంతకు గోవులఁ దోలుకొని నివాసంబునకుఁ జనుదెంచు
 చుండెడివారు. ఇచ్చటనే బాలకృష్ణుఁడు మురళిని మ్రోయిం
 చుచు గోవులను, గోపకులను, గోపకుమారులను, గోపభామి
 నులను, మోహింపఁజేయ సాగెను. ఒక్క గోగోపగోపికా
 జనంబులే యననేల? విశ్వమంతయు, విశ్వమోహనంబగు
 మురళీగానంబునఁ జిక్కి తన్నయత్వంబు నొందసాగెను. బాల
 కృష్ణుఁ డిప్పుడు మురళీకృష్ణుఁ డయ్యెను. మురళీకృష్ణుఁడు
 మోహనకృష్ణుఁ డయ్యెను. మోహనకృష్ణుఁడు గోగోప
 గోపికా జన హృదయాధి వాఘుఁడయ్యెను. ఇప్పుడు కృష్ణుని
 వియోగము నెవ్వరును నహింపఁజాలరు. ఎల్లరును నాతని
 మురళీగానమును వినుటకే యాతృపడు చుందురు. ఎల్లప్పుడు
 మురళీకృష్ణుఁడు తమచేత నుండవలయు ననియే కోరుచుం
 దున్నాడు.

ఇట్లు శ్రీకృష్ణుండు గోవుల కాపరియై, యొక్కనాఁడు
 బలరామాదులఁ గూడి, గోవులం దోలుకొని యమునానదీ
 పార్వత భూముల నుత్తమము. అచ్చోటఁ గొంత తడవు గోపబాల

కులతోఁ గలసి విహరించి యనంతర మొరులకుఁ దెలియకుండ,
 యమునానది యందుఁ గాళీయుని మడువని పేరు వడసియున్న
 మడువును సమీపించెను. ఆమడువునందెన్ని నాళ్ల నుండియో
 కాళీయుండను పాపతేఁడు వసించుచుండెను. ఆతండు తనవిషం
 బువలన, యమునా జలంబును విషపూరితం బొనర్చి జంతు
 జాలమునకు నిరుపయోగమును బ్రాణపాయకరముగను
 నొనర్చెను. ఆమడువును సమీపించుటకే ప్రతివారును భయ
 పడుచుందురు. అనీటిగాలి సోకినంత మాత్రముననే, జంతు
 కోటికిఁ బ్రాణహాని యొదవుచుండెను. ఆమడువునకు సూటిగ
 నాకసంబున విహంగములుగూడ నెగురుటకు వెనుకంజ వేయు
 చుండెను. ఇట్టి మడువును శ్రీకృష్ణుడు సమీపించి, తనలో
 కృష్ణుండు కాళీ ఈమడువు జనాపాయకరమై యున్నది.
 యని మడువు ఇందుండు కాళీయుండును మిథుల గర్వించి
 లోని కుటుమట. యున్నాడు. కానిమ్ము నేనిందుఁ బ్రవేశించి
 యిందుండి కాళీయుని నకుటుంబముగ వెడలించి యీమడు
 వును జంతుకోటి కుపయోగ కరమగునట్లు నరించెదను.
 కాళీయుఁ డిందుండుటవలన, రక్కసు లిక్కడ బలిసియున్నారు.
 వారివలన మదీయగోగోపగోపికా జనంబులకుఁ గీడు గలుగు
 చున్నది. ఇట్టిది యంతయు లేకుండఁ జేసెద. అల్లదిగో! ఆకందబ
 విటపి మదీయ పాదస్పర్శంబునకై వేచియున్నది. పాపము!

ఉరగ విషంబునఁజేసి మోక్షము వారియున్నది. ఇయ్యది మదీయ పదస్పర్శ పదవిఁ బొంది యఖిలలోక సమస్కార్య హారి మహిమ నొచ్చారుగావుత!' యనితలఁ పోసి, మొలనున్న వేణువునుదీసి యొక్కచోఁ బదిలంబునేసి, పింఛపువండవుచ్చి, వెండుకలను జడగానల్లి ముడియమర్చి, చెప్పుటాడ్చి, కటి వస్త్రంబును జక్కగా బిగించి, కదంబ వృక్షాగ్రంబున కెగఁ బాగికి, పెడబొబ్బయిడి, యార్చి, యున్నత్తుని చందంబునఁ బ్రాణంబులకుఁ దెగించినవాని విధంబునఁ దద్యక్షాగ్రంబునుండి యమునా తోయంబులు సంక్షుభితంబు లగునట్లు, నూర్మలుతీర ములకుఁ గొట్టుకొనుపగిదిఁ దోయకణంబులు మిన్నులనంటు చాడ్చునఁ జలంబులోని విషధరంబులు వెఱుగుపడి, తెఱుగుదప్పి మఱుంగుదొలగి, వెడలంబాఁరెడు పోలిక, నామడువులోనికి నుటి కెను. ఆతండుటికినయంతనే, మంద రాత్రి పాతమున నమందచలన మొందు జలరాశిచందంబున యమునానదియంతయు నల్లకల్లోల మయ్యెను.

అట్లు బాలకృష్ణుండు నిర్భయంబుగ మడువున నుటికినం తనేకాళీయుండు మహాట్టహాసమొనర్చుచుఁ దనప్రతాపంబు నెఱింగియుఁ దనమడువులోని కుటికినవాఁ డెన్నఁ డాయని విజృంభించి, తోయంబులపైకరుడెంచెను. అట్లరుడెంచి నీట్టిపైఁజేలి యాడు కృపనుఁగాంచి, బాలుండనియు, సామూహ్యుండనియు,

భావించి, పంచముఖంబులు, విషాగ్నిపంచకంబులు బ్రజ్వరిలఁ జేయుచు, ఫణంబులఁ జక్కగావిప్పి నాలుకలదోడుచు, నెడతెగ కుండ పూత్యుతులొనర్చుచుఁ గాళకర్కశ కాయుండగు కాళీ యుండు గోపాలబాలునిపైఁ గవిసెను. బాలగోపాలమూర్తియు నేమియుఁ జేయలేనివానివలె నటించసాగెను. అందువలనఁ గాళీ యుండురెట్టించిన విజృంభణాతి శయంబునఁ గవిసి, పొదివి, యుఱక నెఱుగులంపదకఱచి యాబాలునిఁ నొప్పించఁ జాలక తుదకు విసినగివాడై, యాపాదమస్తకంబుగ నాపురుషోత్తముని

దేహము నాపూర్ణభోగ బంధనతాపాయత్త కాళీయఁడుకృష్ణ ముగఁ జేసెను. కృష్ణుండును జేష్టలుడిగినవాని నిపైఁ గవియుట.

విధంబున కాళీయుని బంధనమునఁ జిక్కి యుండెను. ఆనమయంబునఁ గాళీయుని చుట్టంబులును, న్నేహితులును, గాంతలుచుఁ బుత్రులును, మనుమలును, బరివారంబును, నందఱును జలంబులపై కరుడెంచి వసంబటియున్న బాలగోపాలుని నాభీలంబుగఁ జుట్టుముట్టి, పూత్కారంబుల మూలంబున విషాగ్నుల రగుల్కొల్పుచుఁ గఱువంగ దొడంగిరి. ఎన్ని యొనర్చుచున్నను గృష్ణుం డెదురుపని యొక్కం డేని యొనర్చక భోగిభోగంబులఁ జిక్కి వినోదింప సాగెను. తమసఖుం డిట్లు సర్పంబులచేతఁ జుట్టఁబడి యుండుటఁ గాంచి గోపకుమారు లందఱును, బెద్దపెట్టున నాశ్రోసింపుచు నచ

టికిఁ గోశమాత్రంబున నున్న గోపనివాసం
కృష్ణునిగూర్చి బునకరిగి, నందయశోదలకును, గోపగోపీజనం
గోపకులంబు బులకును, గృష్ణుని చందంబంతయు నెఱింగిం
దుఁఖించుట.

చిరి. ఆసమాచారంబును విన్నతోడనే నంద
యశోదలేగాక, తక్కుంగల వారందఱును మూర్ఛాన్వితు
లైరి. కొంతతడవునకుఁ దెలివినొంది యశోదానందు లుల్లా
బులు దల్లడిల్ల, నిలువఁజాలక యక్కూయి వచ్చినవారు
దెరువువెట్ట కాళీయుని మడువున కరిగిరి. వారిని వెన్నంటి,
గోపవృద్ధులును, గోపబాలకులును, వారల వెన్నంటి గోప
కాంతలును, గోపకన్నియలును, నందతిని వెన్నంటి గోవు
లును, గోవత్సంబులును, నదృశ్యరూపంబున విశ్వమంతయును,
గృష్ణుడున్న దెనకుం జనిరి. ఇందతీయందు, బలరాముం
డొక్కండు మాత్రము, తమ్ముని సత్త్వంబు నెఱింగినవాడగు
టవలన నెంతమాత్రమును శోకమనునది యెఱుంగ కుండెను.

అట్లందఱును మడువును సమీపించి చూతురుగదా
కృష్ణుండు సర్పంబులచేతఁ జుట్టఁబడి చేష్టలుడిగి యుండెను.
అట్లున్న కుమారుని యశోదాదేవి యాలోకించి పెద్దపెట్టున
నేడ్చుచు 'కృష్ణా! కృష్ణా! వెన్నలు దిన్నతప్పునకు నిన్ను
మందలించి రోలంగట్టితిని కినుకవహించి యిట్లానర్చితివా?
నాకుఁ బుత్రశోకంబు నొపంగఁ దలంచితివా? కుమారా!

కుమారా! సత్త్వండువగు నీవీచెన్నటి పాపుపుర్వనకుఁ జక్కుటయా? అయ్యో తండ్రి! నిన్నిట్టి దుస్థితియందుఁ జూచి నేనింకఁ బ్రాణంబుల భరింపఁ గలవా? నేనే యశోదాదేవి పుత్రశోకము. గాదు. ఈగోపకులం బంతయు బ్రతుకఁ గలదా? చిరునవ్వు వెన్నెలలఁ బ్రసరించు నీవదనచంద్ర వింబమును జూడకున్న మాప్రాణంబులు నిలుచుగలవా? మా తావంబు లారఁగలవా? అన్నా! అటునూడుము. నోరులేని గోవులుగూడ నీకై విలపించుచు నెంతగాఁ గన్నీరు కార్చుచున్నవో? ఆవత్సంబులఁ జూడుము. పాలనుగూడఁ ద్రావుట మాని నీకై యెట్లెదురు సూచుచున్నవో? అయ్యో! తండ్రి! మమ్ముల నేడ్పింపకుము. మాచెంత కరుడెమ్ము. మురళి వాయించి మమ్ము నానందాబ్ధిలోఁ దేల్చుము. గోధనంబులఁ గాపాడుము. నీకై గోవులు మేతలనుగూడ ముట్టుటలేదు. కృష్ణా! బాలకృష్ణా! గోపాలకృష్ణా! మురళీకృష్ణా! కృష్ణా! వడ్పింపకుము. నీకులంబును రక్షింపు' మని పెక్కుభంగులఁ బలుకఁజొచ్చెను. ఆమె దుఃఖమునుజూచి గోపకు లందఱును నిలువఁ జాలకుండిరి. మడుపులోనికి నుడికి కాళియుని సంహరించి కృష్ణుని రక్షించుటయో లేకున్న నాతనివలన మృతినొంది కృష్ణునిఁ గలసికొనుటయో యేదియోయొకటి జరిగి తీరవలయు

నని యందఱును నిశ్చయించుకొని యట్లాన
 జలరాముడు ర్చుటకుత్సహింప వారిచి విష్ణుతేజంబు పెర
 కృష్ణునకుఁ గర్తవ్యంబును దెలుపుట. మూర్తియై యభేదజ్ఞానంబు నిజబుద్ధి నిరూ
 ఢంబుగా నెఱుంగు బలదేవుడు తమ్మునిఁ
 దలపింపఁ దలంచి యేకాంతంబున నిలిచి గంభీర మధురస్వరం
 బున శృష్టా! లీలామానుష విగ్రహుండవని నిన్నెఱుంగనేరక
 వీరందఱును నాపోవుచున్నవారు. వీరలు నీనత్త్వం బెఱుంగని
 వార లగుటవలన సామాన్య మానవులంబలె శోకించెదరు.
 జన్మ సముచితంబులగు కర్మంబుల ప్రతిహతంబులుగాఁ జెల్లిం
 చెదవు గావున బంధుప్రమోదం బవశ్యకర్తవ్యంబు. లేకున్నఁ
 గృష్ణా! వీరందఱును నీకై యీమడుపులోని కుటికి పాణం
 బులఁ బాసెదరు. లోకహితంబానర్ప నవతరించిన మనమిందు
 వలన లోకాహితం బానర్చినవార మగుదుము. కావున నివ్వి
 షోరగంబును మద్దించి జలంబులు వెడలి రమ్యునితెలుప నగ్ర
 జాని వాక్యంబుల వలనఁ గృష్ణుడు కర్తవ్యంబు నెఱింగి కార్య
 క్రమంబున కుపక్రమించెను.

కృష్ణుఁ డవ్విధంబునఁ గర్తవ్యంబునకుఁ గడంగి, పాప
 చుట్టలు, నిర్ధూతిం బొందఁగ మేనువెంచి విజృంభించెను.
 కాళియుం డావిజృంభణంబును గాంచి యదరిపడి, యొక్క
 మారుగఁ గృష్ణునిపైఁ గవిసెను. కాని యమృతహస్తంబు

లెక్కగొనక, యటచేత ఫణంబులఁ జఱిచి, పడగల నైదింటిని
 మీఁదికెత్తి, నాలుకల నూడంబెఱికి, పుచ్చంబును గేలనమర్చి,
 పాదనిపాతనంబుల మూలంబున నొంపఁ దొడంగెను. కాళి
 యుని సత్త్వంబు ఊణఊణంబునకు సన్నగిలఁ జొచ్చెను.
 అయ్యెడ యమునాసీచి మృదంగవాద్యములు మ్రోయఁ
 దీరగోపాఘహర్షధ్వనితంబు గేయముగఁ గాళియ భోగ
 మహా రంగతలంబునఁ గంజాక్షునిర్భద్యనాట్యము, హృద్య
 మును, నద్భుతమును, భీమమును, నైయొప్ప, దివిజశ్రోణి
 యంబరమున నిలిచి చూచి యానందించిరి. ఆనాట్యంబు
 వలన ఫణంబులమీఁది మణులు సెదర, నాస్యంబుల శోణి
 తంబు లెనఁగ, గరళంబు సంతతధారగాఁ బ్రవ
 హింప, శరీరంబున నుమ్మలికంబులు పెల్లుగ
 నుప్పతిల్లి, మూర్ఛలుపైకొన, నత్యంత దుర
 వస్థంబొందిన యద్దండశూక ప్రవరుండు, కృష్ణునిఁ బురుషోత్త
 మునిఁగా నెఱింగి, గర్వంబు మానినవాఁడై, వివశంబగు మాన
 సంబు నెట్టకేలకు నూలుకొల్పి, భీతివిహ్వలంబులగు జిహ్వాలు
 దొట్రిల్లి నాగోపాల బాలకృష్ణుని దివ్యచరణార విందంబులె
 జీవనాధారంబులని భావించి, దీనస్వరంబున నాదేవదేవు
 నుద్దేశించి,

జయ సర్వభూతేశ! జయ సర్వవరద!
 జయ జగద్వందిత! జయ జగన్నాథ!
 జయ సర్వరక్షక! జయ సరోజాక్ష!
 జయ జగద్ధారక! జయ విశ్వహవ!
 జయ కృష్ణ! గోపాల! జయ మహానత్తు!
 జయ పూతనాఘాత! జయ దైత్యదమన!
 దయనిమ్ము జీవిత దానంబునాకుఁ
 దగ శరణాగత తాత్రపుగాడ!

అని యనేకవిధంబులఁ బ్రార్థనాక్షణంబునకై ప్రార్థింపఁ గృష్ణుం
 డును గరుణించి యమునానదినుండి గకుటుంబముగా వెడలి
 సముద్రంబున కరిగి, యచ్చో వసింపవలసినదని యతని
 నాజ్ఞాపింపఁ గాళియుండును వల్లెయని యప్పుడ బయలుదేరి
 సముద్రంబున కరిగెను. నాటఁగోలె నామడువు ప్రాణికోటి
 కువయోగకర మయ్యెను. కృష్ణుండును, బంధుజనంబులకును,
 దల్లిదండ్రులకును, ముద్దంబు గూర్ప నొడ్డునకుఁ జనుడెంచెను.
 అందఱును బ్రహ్మానందమును బొందిరి. ఇక్కార్యంబువలనఁ
 గృష్ణుని లీలామానుష విగ్రహుండని యెల్లఱును భావించిరి.

ఇవిధంబువఁ గాళియ వ్యాళగర్వాపహరణం బాపర్చి
 యంతర మొక్కనాఁడు కృష్ణుండు, యమునానదీ తీరమున

బులఁ బచ్చిక లేకుండుట వలన గోవులం దోలుకొని బలదేవా
దులతోఁ గలసి ధేనుకాసురుని నివాసంబగు తాలవనంబున కరి
గెను. అచ్చటఁ గమ్మని లేబచ్చికల గోవులు మేయుచుండ
బలరామకృష్ణులు తాళవృక్షంబుల నూపి. పండ్లు రాల్చి, గోవ
కుల కొనంగుచుఁ బెద్దపెట్టున గేకలిడుచు నల్లరి నేయుచుండ
నవ్వనవాసియగు ధేనుకాసురుడు కోపించి గార్థభరూపంబునఁ
బరివారంబుతో బయలుదేరి గోవకులకైఁ గవియ వారును
భయంపడి యెక్కడవారక్కడ నక్కియండిరి. అప్పుడు కృష్ణుండు
బలదేవునిఁ బ్రోత్సహింప నాతండును రిక్తహస్తంబులలో ధేను

ధేనుకాసుర
సంహరణము.

కున కె.మరునడువ నతండు భీషణంబుగ నార్పుచు
బలదేవునిడగ్గరి వెనుకటి కాళ్లతో నాతని
యొరము దాఁచెను. బలుండును నతనిని లెక్క
నేయక తాఁచినయప్పుడ తత్పదయుగ్మము నొడిసిపట్టి గిరగిర
ద్రీప్తి విసరివైచెను. పాపము! ఆరక్కనుం డూపిరి నలుపుకొన
లేక చెప్పిచెట్టునకుఁ గొట్టుకొనుచు సంగంబులువిరియ నుగ్గు
నుగ్గై పుడమిఁగూలెను. ఆతండు వడుటగాంచి యాతని చుట్టంబు
లొక్కుమ్మడి బలదేవునిపైఁ గవియ వారల నొక్కొక్కరిఁ
బట్టి తాళ్లతో వ్రేసి ప్రాణంబులఁ బాపెను. ఇవిధంబున ధేను
కుని, నతని పరివారంబును, నవలీలఁబరిమార్చి బలరామకృష్ణు
లెప్పటియట్లు గోవబాలురతోఁగూడి విహరించుచుండఁ బ్రేలం

బుండనురక్కసుండొక్క యడు గోపబాలునిచందంబునవారలతోఁ
 గలసి యాటలాడుచు నోడిపోయిఉట్లు నటించి, యోడినవారలు
 పందెమువోకారము గెలిచినవారినిఁ గొంతదప్పు మోయఁ
 వలయుఁ గావునఁ బ్రలంబుండు బలరామునైత్తికొని, యది
 నట్లరిగి వినువీధి కెగసి, చనుచుండెను. అప్పుడు బుండ
 క్రిందనున్న కృష్ణునిఁ జూచి 'కృష్ణా! రక్షింపుము. రక్షింపుము
 అని పలుకఁ గృష్ణుండును, రాహిణీయుని జూచి 'అన్నా!
 నీన్న నేనెఱుంగుదును. నీవు విశ్వరూపుండవు.
 నీకు గగనంబు శిరంబు. పాతాళంబు చరణ
 తలము. వాయువు శ్వాసము. వహ్నియాన
 నము. అంతంబులేనివాడగుట వలన ననంతుండ వననొప్పితివి.
 వేనవేలుమస్తకంబులు. వేనవేలుకన్నులు, వేనవేలునాల్కలు,
 గలయట్టి విశ్వాత్మకుండవు. కావుననాతని నుక్కడంచి రయం
 బునఁ జనుదెమ్మని వచియింప బలుండును, సత్త్వంబును దైవంఁ
 బ్రలంబుండునోయంజాలక, యటనుండిక్రిందంబడియెను. పడిన
 వానిని లేవనీయకబలుండు మడియించెను ఇట్లు ధేనుక వ్రలం
 బులనువధింపించి బలుండుతాలవనంబును నిర్భయంబుగా నొన
 ర్చెను. గోపకుమారులందఱును, బలరామకృష్ణులను గేవలము
 దేవతా స్వరూపులనిభావించి భక్తిభావంబునభజింపఁదొడంగిరి.

పౌత్ర సంవత్సరము గోపకులు గోధన రక్షణార్థమై
 యింద్రోత్సవంబులఁ జేయుచుందురు. ఆసంవత్సరము నిర్జరేం
 దుని యుత్సవంబులకుఁ గాలంబగుడు గోపకులు తత్ప్రియత్నం
 బున నుండిరి. కృష్ణుఁడా విధంబంతయు నెఱింగి గోపకులఁజూచి
 'బంధుజనులారా! మీప్రియత్నంబులకుఁ గారణంబేమి?' యని
 యడుగువారును వారొనర్చు వార్షికోత్సవములఁగూర్చి తెలియఁ
 జేసిరి. అప్పుడు కృష్ణుఁడు 'మీరొనర్చు యుత్సవం బెంత
 మాత్రమును మెచ్చందగినదికాదు. కారణమును వినుండు.
 ఏజాతకై నను దమ తమ దేవతల గొల్చుటయే మంచిది. ఇలు
 వేల్పులమాని పలువేల్పులఁ గొల్చుట పాలనలక్షణము. కర్షకు
 లకు గ్రామశీమలు నెలవులు. ఆటవికులకు గహనంబులు గృహం
 బులు గోపాలురకుఁ గొండపడలు నివాస
 కృష్ణుం డింద్రోత్సవ యోగ్యములు. సహజంబుగఁ బర్వతంబులు
 పంబు మానుండు గామరూపంబులగు వేల్పులు. కావున నయ్యవి
 గోపకులకుఁ బుట తమ్ముం గొనియాడువారలకు ననుగ్రహంబు
 నేసి తదీయధనంబులకెల్ల విధంబుల సేమంబు గూర్చుచుండును.
 అదియుఁగాక విప్రులు పుత్రయజ్ఞులు. కృషీవలులు, సీరయజ్ఞులు
 గోపాలకులద్రయజ్ఞులు. కావున గోపాలుర కన్నివిధంబుల మహీ
 ధరోత్సవంబులు శ్రేయస్కరంబులు. అట్లగుట నాహితంబును
 గొని యింద్రోత్సవంబును మాని గోవర్ధన పర్వతోత్స

వంబును జేయుడు. ఇందుగఁజెప్పఁజో యాతని మొగమెట్టిదో మనకెంతమాత్రమును దెలియదు. అట్టి యపరిచిత పురుషునిఁ బూజించుటకంటె మనకుఁ జరపరిచితమై మనగోవుల కన్నివిధంబుల నాధారభూతమై యున్న గోవర్ధన పర్వతంబును బూజించుటయే శుభకరము. గోత్రారి పూజలమాని గోత్రపూజకు

గడంగుడు. ఇట్లు నేయకుంటిరా బలాత్కార గోవర్ధన గోత్రోత్సవము. ముననైన మీచేత నట్లునేయింపఁ గలవాఁడ,

ననిపలుక గొల్లలందఱును శృష్టా! సీవు సెప్పుటయు మేముచేయకుండుటయునా; ఎక్కడిమాట; సర్వమునకు నిన్నేమూలమని నమ్ముకొనియున్న మేముసీమాటను బాటింపకుందుమా? ఇంద్రోత్సవంబును మానుండని చెప్పుటయేగాదు అన్నింటిని మానుండనియున్నను మేముట్లొనర్చెదము. అన్నింటినిమాని నిన్నేభజించెదము. నీవే మాకుహితుఁడవు. నీవే మాకుబ్రభుండ, వని తమహృదయంబులఁ దెలిసి, యింద్రోత్సవంబును జాలించి. గోవర్ధన గోత్రోత్సవంబును జేయనమకట్టి. పశు గణంబులఁ జిత్రగతులనలంకరించి, యానాడు, పశువులతోఁ గొండకుఁ బ్రదక్షిణ నమస్కారంబులాచరించి, పాయసాన్నంబులతోడను, బహువిధంబులగు భూరైలతోడను. గృష్ణునియాధి పత్యమునఁ గొండకుఁ బూజలు గావించిరి.

అట్లు గోపకులు దనయుత్సవంబుల మాని కృష్ణుని హితంబు ననుసరించి గోత్రోత్సవం బొనర్చిరని, యిద్రుండు గిరుకవహించి, గోపకుల శిక్షించుటకును, శ్రీకృష్ణుం డెంతటి వాడో తెలిసికొనుటకును, గడంగి, మేఘంబుల రావించి, వ్రేవల్లియమీఁద నెడతెగకుండ, నశనిపాతంబులతో వర్షింప వలసినదని యాజ్ఞాపించెను. అంత మేఘంబులును, వానవు నాజ్ఞాప్రకారము గడవలతో ముంచిపోసిన చందంబున నెడతెగ కుండ గొల్లవల్లియమీఁద వర్షింపఁ దొడంగెను. అద్దానికి గోపకులందఱు భయవిహ్వలులైపోయిరి. సర్వము నీటిమయ మయ్యెను. గృహములు పడిపోవఁజొచ్చినవి. గోవులు నిలువఁ దావు లేక యెక్కడివక్కడఁ బరుగిడఁజొచ్చినవి. కృష్ణుండు గోవర్ధన శీతబాధ కోర్వఁజాలక యాబాలవృద్ధము విల పింపఁ దొడంగెను. ఇదియంతయు నింద్రోత్ప వంబుల మానుటవలనఁ గలిగిన ఫలమని తలపసాగిరి. అంద ఱును వేటొందుదిక్కు దలంపక, రక్షింపవలసినదని శ్రీకృష్ణునిఁ బ్రార్థింపఁ దొడంగిరి. తుణతుణమునకు వర్ష మధికమగుచుం డెను. తుణతుణమునకు గొల్లల యాకృందన ధ్వనులు బలమగు చుండెను. ఇదియంతయుఁ జూచి, యుపేక్ష నేయుట మంచిది గాదని, శ్రీకృష్ణుండు, బంధుజనులఁ గాపాడ, సకలభువనంబు లాశ్చర్యంబు నొందునట్లు, గొడుగుపగిదిఁ దనర, గోవర్ధనంబును

మీఁదికెత్తెను. ఆహా! ఏమి బాలకృష్ణుని సత్త్వప్రభావము? అవును పర్వతంబును మూపునఁ దాల్చినవానికిఁ బర్వతంబు నెత్తుట కవంతయా? బ్రహ్మాండములను మోయువాని కొక పర్వతమును మోయు టాకలెక్కయా? అష్టదిగ్బలమున గోవర్ధనుండు గోవర్ధనోద్ధరణంబొనర్చి గోపాల సముదయంబు నాలోకించి బాంధవులారా!

శా॥ బాలుండీతఁడు కొండదొడ్డది మహా భారంబునైరింపఁగాఁ జాలండోయని దీనికింద నిలువక ♦ శఙ్కింపఁగాఁబోల దీ శైలాంభోనిధి జంతుసంయుత ధరాచక్రింబుపైబడ్డ నా కేలలాడదు బంధులారా! నిలుండీక్రిందం బ్రమోదంబునకా' అని తెలుప వాచుచు నెమ్మనంబుల నెమ్మదిబొరసి తమ తమ గోధనమ్ములతోడను పుత్ర మిత్ర కళత్రాదులతోడను నా కొండ యడుగు భాగంబునకుఁ జనుడెంచిరి. అప్పర్వతంబును హరిభుజాదండంబు గామగను, శిఖరంబు గుబ్బగను, జాతెడు తోయబిందువులు వేలలాడు ముక్తావళులుగను, గోపాంగనల హాసరుచులు రత్న సముదయంబులుగను, నెగడ గొడుగువడుపున గిరిభిద్దుర్మతభంజయై జలధరాక్షిన్న ప్రభారంజయై శోభిల్లెను. గొల్లలు నాకొండ గొడుగుచాటున జనార్దన కరుణావిలోక నామృతవర్షంబున నాకలి నీరువట్టుల చొప్పెఱుంగక తత్కథానినోదంబులఁ దవిలియుండిరి.

కృష్ణుండట్లు గోవర్ధనోద్ధరణంబొనర్చి, గోగోప గోపీనంధుం
బుల వర్షంబు భాధనుండి రక్షింప బురందరుం డమందమందా
క్షువిలక్షణుండై, వలాహకవ్యూహంబుల నువనంహరించి మగిడి
నిజలోకంబునకుఁ జనియెను. వర్షంబాగిన యనంతరంబు, గొల్లలు
తమతమ పిల్లలతోడను, గోవులతోడను, గళత్రాదిబంధు
వర్గంబులతోడను, గొండగొడుగునుబాసి, వెలికిజనుడెంచిరి.
గోపాలదేవుండును, గోపగోపీగోపాల నోత్సవంబునఁ జరితార్థుడై
గోవర్ధనగోత్రంబు నెప్పటియట్లు స్వస్థానంబునఁ బాదుకొల్పెను.
అనంతరము నిర్జరవిభండు గర్వంబుడిగి, శ్రీకృష్ణుని నిజచరిత్రం
బునుడెలిసికొని, తానొనర్చినపనికి లజ్జించుచు క్షమాపణంబును
గోరుకొనుటకై యదుకులావతంసునిచేత కేతెంచెను. కాని
యప్పురుషోత్తముండు, కనియుఁ గాననివిధమున, నెఱింగియు
నెఱుంగని తెఱంగునఁజూచియుఁజూడనట్లువాసవునియెడల వైము

వాసవగర్వాప
సారణము.

ఖ్యంబునువహించెను. అప్పుడిందుండప్పరమేశ్వ
రుండు తనయందు సౌముఖ్యంబుచాలమికిం

దలంకి, కృతాంజలియై, సామవచనంబుల నమ్మ
హనీయునుద్దేశించి, 'దేవా ! నకలవేదంబులకు, సర్వయజ్ఞంబు
లకు నీవాక్కండవాధారుండవు. యోగంబులకు భావ్యుండవు.
ప్రణవంబునకు వాచ్యుండవు. వాస్తవంబగు బోధమునకాత్మవు.
విశ్వజన్మస్థితి విలయంబులును, నిర్గుణావభావంబును, నీయంద

చూడఁబడుచున్నవి. సిన్నఁగూర్చి యనవరతధ్యానపూజన ప్రణతివిధులందగిలియుండు వాడొక్కండ ధన్యతముండు. వివిధదివ్యావతారప్రవీణనకలభువనభరధురీణుండవగు నీకంటె మించినదెవం బొక్కండులేడు. నీవఖిలనిరూపగుండవు. మహానుభావా! గోపాలుండవని, నీకలనూపు నెఱుంగజాలక క్రొవ్వింది నీయెడల సపరాధంబొనర్చితిని. నీదాసుడను. నాయ పరాధంబును మన్నించి చేపట్టుము. దానుని తప్పులపైరించుట ప్రభునకు సహజలక్షణము. నాకీవైభవంబు నిచ్చినవాడవునీవే! నన్నిట్లు గర్వభూయిష్టునిగాఁ జేసినవాడవునీవే! తువకివ్విధంబున గర్వంబుడిపిప్రార్థింపఁ జేయుచున్నవాడవుచునీవే! అన్నియు నీవలననే జరుగుచున్నవి. కృష్ణా! నాతప్పును సైరింపుము. నన్నురక్షింపు' మనిపెక్కుభంగులఁ బ్రార్థింపఁ గృష్ణుండును, గోత్రారిని మనఃపూర్వకంబుగ ఊమించి కరుణించెను. అంత వానవుండు, వాసుదేవుని సకల గోపసంఘంబులమోల, గోపతిత్వమున కభిషిక్తుఁడేసి, యందఱివలన వీడుకోలువడసి నిజావాసంబునకుఁ జనియెను. గోపకులును, గోపాలుని గోపాలుండనియు, గోపబాలకుండనియు భావింపక సకలలోకపాలకుండని తలంచి, భక్తిభావంబుల నేవింపఁదొడంగిరి.

౫. కంస ఘట్టము—

బృందావనంబున బలరామకృష్ణుల సమాచారంబు లిట్లుండ నచ్చట మధురాపురంబునఁ గంసుండు శ్రీకృష్ణవధా ర్థమై తానొనర్చిన కార్యంబులన్నియు వితథంబులుగుటకుఁ జింతించి యొక్కనాఁడు వసుదేవాదులను రావించి, ఓయాపు లారా! నందగోపనందనుండై బృందావనంబున నభివృద్ధి నొందు చున్న ముకుందుండు నాకపకారంబునేయడలందియున్నవాఁడు. అద్దురాత్ముండు పేక్షితంబైన రోగంబుపగిది, ననుకూలానిల ప్రేరితంబైన పయోధరంబుకరణి, నంకురితంబైన విషవృక్షంబు చందంబున, నాఁడునాటిగఁ బెద్దవాఁడగుచు నన్ను మన్నిగొన నున్నవాఁడు. ఇది సత్యంబు. ఆతండు, సామాన్యుండుగాఁడు.. మూఁడునెలల బాలుండైయున్నప్పుడే పూతనను సంహరించి నాఁడు. బోరగిలంబడి యాడనేరనినాఁడే శకటాసురుని సంహ రించినాఁడు. తప్పడుగిడునప్పుడే, రోలీశ్చుకొనిపోయి జమిలి మద్దులఁగూల్చినాఁడు. ఇంచుకించుక యెడయెఱింగెడు కాలంబు నండే, కాలియ వ్యాళమును మర్దించినాఁడు. మహాసత్వసంపన్నులగు ప్రేలంబధేనుకులఁజింపించినాఁడు. ఇట్టి కార్యముల సామాన్యమానవ బాలుఁడొనర్పఁ గలఁడా? ఆబలరామకృష్ణు లిరువురు నవతార పురుషులు. నన్ను మన్నిగొనుటకే వారము

ఁచియున్న నక్కార్యంబు దప్పునా? వసుదేవుడింతకు మూల

కారణండు. నాసాముదిని నాకపకారంబు

కంసుం డక్రూపని నేయఁదలపెట్టినాఁడు భూతాచార్యాదిపాసంబుఁ
బృందావనంబున

కంబుఁ. కేనిఁ బ్రాయశ్చిత్తంబుగలదుగాని, కృతఘ్నుని

కలుషమునకు నిష్కృతియను నదిలేదు. అయినఁ

గానిమ్ము. ఇట్లానర్చెనని నేసీతనికెగ్గఁదలంపను. ఎవరిపాపంబు

వలన వారేఁ శింతును. అక్బారా! నేఁజెప్పఁబోవుదాని నాలకిం

పుము. నీవిష్పడవ్రజస్థానంబున కరిగి, యాయోఁకికి మనకియ్య

వలసిన యరిగొని రావలసినదనియు, ధనుర్వాషిఠోత్సవంబునకు

నవరిమితంబులగు దధిక్షిర ఘృతంబులును, నరణ్యసంభవంబు

లగు మధువులును, దీసికొని రావలసినదనియు, నాయాజ్ఞఁగాఁ

దెలుపుము. మఱియు నిమ్మహోత్సవంబునకు, నామేనయల్లుం

డ్రగు బలరామకృష్ణులను, నేను జెప్పితినని తోడ్కొనిరావలసి

నది. వారలతోఁగూడి వినోదింపవలయునని నాకు వేడుకయగుచు

న్నది. అక్కుమారులఁ దోడ్కొని వచ్చితివయేని, నాకత్యంతో

పకారంబొనర్చిన వాఁడవగుదువు. ఇప్పుడేయరుగు'మని తెలుప

నకొచ్చిరుండున, బురుషోత్తమునిదర్శించు భాగ్యంబవ్రాయత్నం

బుగలభిరంచెగదాయని సంతసంబునొంది నాఁడేబృందావనంబున

కర్తిగెను. వసుదేవాదులు, గంసునివలన రామకృష్ణుల కేమికిఁ

గలుగునున్నదోయని విచారింపఁ జొచ్చిరి.

అక్బారుండు బృందావనంబున కరుగకమున్నె, కంసుని పనుపునఁ గేశియను రక్కసుం డశ్వరూపధరుండై, కృష్ణునిఁ బరిమార్చి బృందావనంబున కరిగెను. ఆయశ్వంబును గొని గోపాలకులు, నిజముగా నశ్వంబని భావించి యెక్కవలయు నని చెంత కరుగుడు, నారక్కసుండు ముందున్న వారలఁ గఱచియు, వెనుకనున్న వారలఁ గాళ్లతోఁ దన్నియుఁ బెక్కుభంగులఁ జెలరేగి, యాగోపాలురఁ జంపదొడంగెను. అట్టియెడ వారందఱును భయపడి, కృష్ణునికడఁ కరిగి, కృష్ణుడు కేశియను యాయశ్వంబును గూర్చి తెలుప, నాతండును, రాక్షసుని సంహరించుట నిదియేమి చోద్యంబో చూతమని యా తురంగంబున్న యెడకరుడెంచెను. అంత నశ్వరూపుండగు నద్దానవుండు దానవాంతకునిఁ గని, ప్రళయార్కునిఁ గబళింప నరుడెంచు రాహుగ్రహంబు పోలిక, నయ్యదుకులవీరునిఁ గబళింప మీఁది కేతెంచెను. అయ్యారాట్టంబునకుఁ దన్నుఁగూర్చి భయపడుచున్న యా వ్రజనంబులకు ధైర్యంబు పెప్పి, గోపాలుం డారక్కసు నెదుర్కొనెను. అప్పు డాహయదైత్యుండు గొరిజలతాకున ధరణీతలంబున దారుణారావంబులు వుట్టి, నమధిక సంరంభంబునఁ బఱతెంచి వెనుకటి కాళ్లతో వారి యురంబును దాచ, నమ్మహాసీయుం డాతాపును సరకుసేయక, యెడిసి వెనుకటి వదంబులఁ బట్టికొని,

సారెవిధంబున గిర్రునఁ ద్రిప్పుచుఁ దదీయ వక్త్రంబునఁ జెదరు
 పేసశీకరంబులు శిశిరచంద్రునిం బొదువు హింసకణంబుల
 కరణి నిజాననంబుపైఁ దొరుగుచుండ, గ్రామంబున జిహ్వ వెఱికి
 పండ్లురాల్చి, తాలువులు నురిపి, కంఠనాళంబు దెఱపినేసి,
 యురంబు వగిల్చి, యుదరంబు గలంచి, వ్రేవులు చిదిమి,
 జీవునింగవల్ప, నాహయదైత్యుని కాయంబు వజ్రధారాదళి
 తంబగు మహీధరంబు చాడ్చున మహీతలం
 నారదుండు క్రీకృ బునఁ బడియెను. ఇట్లారక్కనుండు మడిసి
 పునిఁగొనియాడెను సంతనే, యానందంబును బొందినవారలై
 జేవత లాజేవదేవునిపైఁ గుసుమవర్షంబును గురియించిరి. దివ్య
 గీతములం బాడిరి. ఆయ్యెడ నారదుండు వినువీధి సంతర్హితుండై
 యుండి, పుండరీకాక్షుఁ బేర్కొని మహానుభావా! ఇంద్రా
 డుల కజేయిండగు నీరక్కనుని రిక్తనూస్తంబులతోఁ జక్కాడిన
 నిన్నేమని కొనియాడఁగలను? నీకలవిగాని కార్యంబులు
 గలవా? అడ్డుడవు. అదిదేవుడవు. అనంతుడవు. ఉత్తమ
 యాత్ర బోధతావృద్ధుడవు. సిద్ధుడవు. అచ్యుతుండవు.
 నీశ్చల్లవృద్ధు. పందశంబు లాచరించుచుండునట్లు నాకుఁ గరు
 ణింపుమని శిశ్మవిధంబులఁ గొనియాడెను. ఇట్టియమానుష
 కృత్యంబుల కుభాల్పంబునఁ గృష్ణునియెడ, గోపకులకు నానాటికి
 భక్తిశ్రావ్యర్యంబు మిక్కుటంబు గాఁబొచ్చెను.

అక్బారుండట్లు బయలుదేరి, యెడతెగని ప్రయాణ మొనర్చుచుఁగతిపడుదినంబులకుబృందావనంబున కరుదెంచెను. అట్లరుదెంచిన యక్బారుని రామకృష్ణులు సగౌరవంబుగా నెదుర్కొని తోడితెచ్చి సముచితగతులసత్కరించి కుశల ప్రశ్నానంతరము వచ్చినవనిఁగూర్చి ముచ్చటించిరి. అంతఃక్రూరుండు, దానచ్చినకార్యంబు తెఱంగెఱిగించి, బలరామకృష్ణులారా! మీమేనమామయగు కంసుండు, మిమ్మును సదృద్ధే శంబుతోఁ బిలువంబంచలేదు. ఆతండున్ని విధంబుల మీకెగ్గొనర్చు దలంచియున్నవాఁడు. కావునఁ జక్కగానాలోచించి

మీరుబయలుదేరుట మంచిది. యనినడువ రామకృష్ణుల వధువారును, అక్బారా! మాకుఁగీడగుననినీవెంత కానగరిప్రయాణము

మాత్రమును సంశయింపవలదు. అవశ్యము మేమునీవెంటనరుదెంత, మనిపలికి యచ్చటనున్న బంధుజనంబులనందఱి విలోకించి, బంధుజనులారా! కంసుని యాజ్ఞా ప్రకారము, వలయునస్తువులను, దగినకానుకలను, గొని మీరిప్పుడేబయలుదేరుడు. మేము రేపుదయమున బయలుదేరి మిమ్మందఱమధురాపురంబునఁ గలసిఁకొనెద, మని తెలియజేయ గోపకులును వల్లెయని, ప్రయాణసన్నాహంబులొనర్చి, వలయువానినన్నింటినిగొని, శకటంబులయందుంచి, యానాఁడేబయలుదేరి మధురాపురంబున కరిగిరి.

మఱునాడు బలరామకృష్ణులు కౌరవకృత్యంబుల నిర్వ
ర్తించిన యనంతరము, గోపీజనంబులకడ సెలవుగైకొని, వడి
గల తురంగంబులఁబూర్చిన యరదంబు నధిరోహించి, ప్రొద్దు
పొడుపున మధురాపురంబునకు బయలుదేరిరి. జాముప్రొద్దుగు
నంతకువారు యమునానదిని సమీపించిరి. అక్కూరుండంత నర
దంబునాసి స్నానంబొనర్ప యమునానదికిరెగను ఆతండన్నదీ
పావనతోయంబుల మునుంగనందా, యమునానదీగర్భంబున,
శేషతల్పంబునఁ బవ్వళించియున్న శ్రీమహావిష్ణుమూర్తియాత
నికే గానుపించెను. అరదంబుననున్న కృష్ణుఁడె

అక్షయవర్షఁ పృథ్వీదేవతని యక్కూరుండు విస్మయంబు
గృష్ణండు యమునానది, నీటినుండి తలయెత్తి యరదంబు దెనఁ
యతడు సాక్షాత్క
రించుట దిలకించుడుఁ గృష్ణుండందుఁ గానుపించెను.

దిరిగిజలంబుల మునుంగఁదిరిగి కృష్ణండు గాను
పించెను. అక్కూరుండప్పటికే గృష్ణండు సర్వవ్యాపియగు
శ్రీమహావిష్ణువని గురుతించి, భక్తిభావంబున ననేకవిధంబులఁ
బ్రస్తుతించి జన్మంబు ధన్యత్వంబుగాంచెనని ముదంబందుచుఁ
దిరిగి రథంబునెక్కి, ప్రొద్దుగ్మంకునప్పటికి మధురాపురంబును
జేరవరిగెను. బలరామకృష్ణుల న్నగరభాగ్యవ్రజేశంబునందే
రథంబుడిగి, యదివఱకే యటకరుడెంచి తమకొఱకై వేచి
యున్న బంధుజనంబులఁ జేరంజనిరి. అక్కూరుండును రథంబును
దోలుకొని పురంబులోని కరిగెను.

మఱునాడుదయంబున బలరామకృష్ణులు చక్కగా
నలంకరించుకొని పురంబును జూచు వేడ్కతో లోనికిరిగిరి.
వారు రాజమార్గంబునఁ బోవునప్పుడు, తదీయసాధంబుల
నున్న యంగనల, వారల మనోహరాకారంబులకు మోహం
బులు గొనినవారలై ఆహా! ఈమోహనాకారులతోడఁ గూడి
నుఖించు గోపిక లెట్టినోముల నోచిరోకదా! యని తలఁ
పోయెను. దమకట్టి భాగ్యంబు గలుగనందుకుఁ ధమ్మ
దూషించుకొనుచు రామకృష్ణులవంకఁ దనివిదీరని చిత్తంబులఁ

దిలకింపఁ దొడంగిరి. వారట్లు కొంతదవ్వరుగు
కృష్ణుండు మాలా నప్పటికి మాలా కారుండొకండు గుఱుమదామం
కాదని సంహరించుట.

బులఁ గొనిపోవుచుండ, వానియందుఁ గొన్ని
టిని దమకీయవలసినదని కృష్ణు డాతని నడి
గెను. కాని వాడు దురమాంకారమున, వెట్టిగొల్లలకుఁ బూల
దండలు కావలయునా యని. పరిహసింప, గోపాలుండలిగి,
వానిబట్టి నభించి పూలదండలఁ గైకొని, యన్నయును, దాను
వలంకరించుకొనిరి. మఱికొంతదవ్వరుగునప్పటికిఁ గుబ్జయను
దాసియొకఁడై, యంతఃపురంబునకు నుగంధలేపనంబులఁ గొని

యెరుగుచుండ నెదురుసని, కృష్ణుండు తమకుఁ
పట్ట గురూపథి గొంత కలవం బొసంగవలసినదని యుక్తిగా
నదియఁ గృష్ణున మోహనాకారంబునకు

మోహంబుగొని ఘోరుమాటాడక, కలపంబునంతయు నొసంగెను. అక్కార్యంబునకు సంతసించి, యప్పుడకబ్బ పృథ్వా పూడగు నప్పురాణాకుబ్జుండాకుబ్జరూపత్వం బవనయింపఁదలంచి నిజచరణాగ్రంబున నవ్వనితపదాగ్రములువొక్కి, హస్తంబున వదంబునెత్తి, వంకయొత్తిన, నదిరతీ దేవియపోలే వెలింగెను. మన్న ధువాటరమ్ముజోలే యెలమేనును, గగననదృశంబగు మధ్యంబును, మాలూరుగాయలఁబురుడించు కుచంబులును, జిదరపు వెన్నును, గలిగి మనోరంభయొప్పు తనరూపంబునుజూచుకొని, ఁబ్బ విస్మయంబు నొంది, యాగోపకమారునిమీఁదఁ జిత్త జోస్తేషంబు దళిత్తఁ దన్ను రతిసుఖంబులఁ దేల్చుచునైన దని యాతనిఁ బ్రార్థింపఁ గృష్ణుండును, గార్యానంతర మట్ల యొనర్తునని తెల్పి, ముందున కరిగెను. అట్లు వాయుసండుడైన కొంతదవ్వరుగునప్పటికి వాయుసండుడు చాకి పేతుండగుట యొకండు నూతన వస్త్రంబుల గొని యెదురు వచ్చుచుండఁ గృష్ణుండును, దద్వస్త్రంబులఁ దమకీయవలసిన దని యడిగెను. అతండును మార్వలకక, యావస్త్రంబుల నొసంగఁ గృష్ణుండు సకల సంపదలతో విరాజిలునట్లాతని ననుగ్రహించెను. అటనుండి మఱికొంత దూర ముదేనుడు పురుగునంత సుదామండను మఱియొక మాలా కృష్ణుని దిడిను బాక్రుడగుట. కారుం డెదురు ననుదెంచి, యడుగకమున్నె కనుమదామంబుల రామకృష్ణుల కంతంబులం

ద్రుంపఁ గృష్ణుండును సుదాముని భక్తికలరి యాతనికి వలయు
వరంబుల నొసంగెను. ఇవిధంబున మధురాపురంబు సంతయుఁ
గలయందిరిగి యమానుషంబులగు కార్యంబులొనర్చి ప్రాద్దు
గుంకునంతకు మగిడిచని కృష్ణుం డగ్రజునితోఁ దనవారలఁ
గలసి కొనెను.

అనాఁడిట్టి యద్భుతకార్యంబు లొనర్చి తిరిగి మఱు
నాఁడు సోదరునితో మధురాపురంబును బ్రవేశించి కృష్ణుండు
కంసు నాయుధాగారంబును బ్రవేశించెను. అట్లు ప్రవేశించి
సరనాధులర్పించు నదియు, గింకరలక్షరక్షితంబైనదియు,
వార్షికోత్సవములఁ బొందునదియు, నగు భోజవిభుని కార్ముక
మెయ్యది? చూచువేడుకతో నింతదూర మరుదెంచినార'మని
యచ్చటనున్న కావలివారలనడుగ వారు 'అదిగో! చూడు' డని
తెలిపిరి. అంతఁ గృష్ణుండును దక్షిణహిదేహదండంబు
చాడ్చునఁ బ్రచండంబంగు సక్కార్ముకంబును దిలకించి దేవ
తలును, దాసవులును, మోపెట్టఁజాలనిది యిదియేనా? యని
పలుకుచు నిదియెట్టిదో చూచెదఁగాక యని యవలీల వామ
హస్తంబునదానిఁగొనెను. ఆయద్భుతకార్యంబు
కంస కరాసన నకుఁ గావలివారలు నిర్విణ్ణులై చూచుచుండ
భ్వంసము.

నది యద్భుతం బిదిమహాద్భుతం బాలోకింపు
డని చెప్పటోయనునట్లు విల్లును సజ్యముగఁజేసి జ్యోనా

దంబులుమోయ నాకర్ణాతంబుగ నెక్కిడి, పిడివట్టొక్కిలత నడ
లించి, దానిని విఱుగఁజేసి యానాటి ధూర్జటిధనుర్దండ దళ
నోద్దాముండైన రాముండునుంబోలె, భోజశరాసన దళనోద్దా
ముండై, వెలుంగుచున్న రామావరజునిఁగాంచి తదీయ రక్షకు
లందఱును భయకంపిత చేతన్నులైరి. అంతఁ గృష్ణుండును
దానేమియు నెఱుంగనివాని తెఱుగున నానందడియం దన్నతో
గలసి యల్లన సముల్లసిత గమనంబున నాశస్త్రాగారంబునువీడి
పురంబులోనికిఁ జనియె. రామకృష్ణు లరిగిన యనంతరమా
కావలివారలు రయంబున నంతిపురంబునకుఁజని గోప కుమారు
లొనర్చిన యాయమానుష కార్యంబును సవిస్తరంబుగాఁ గంను
నకుఁ దెలియఁజేసిరి. ఈవార్త యాతనికిఁజెల్ల విరిగి మీఁదఁ
బడినట్లయ్యెను.

తన పురంబునందే తన కన్నులయెదుట రామకృష్ణు
లొనరించిన యద్భుతకార్యంబులకుఁ గంసుండు చింతాకుల
మానసుండై తన యమాత్యుల రావించి అమాత్యులారా!
ఆగోపకుమారులు మన కన్నులయెదుటనే యొనరించిన యమా
నుషుల కార్యంబుల నెఱింగితిరిగదా? వారు సామాన్యులుగారు.
కేవలము దేవాంశ సంభూతులు. అయినను మనము వారల
మన్నిగొన వలయును. లేకున్న మనకుఁగీడగుట నిక్కవంబు.
నేనెందుకు భయపడనుగాని మదీయ జన్న సమాచారంబును

గూర్చి మాత్రము భయపడుచుంటిని. నాభయకారణంబును గూడఁ దెల్పెదను వినుండు. మున్న నాతల్లి సుయామున శైలోద్యాన వనంబున విచారించుచు నప్పటి ప్రకృతి విలాసంబు వలనఁ జిత్తంబు రాగాయత్తంబగుడుఁ బతిచెంతఁ లేకపోయెఁ గదాయని విచారింపఁ దొడంగెను. అప్పుడమ్మానినీ శిరోమణి హృదయంబెఱింగి ద్రామిళుండను దనుజాధిపుండు గామరూపంబున నాతండ్రియట్ల నాతల్లిచెంతకుఁ జనుదెంచి సంభోగకీర్తి

విలోలమానసుని చందంబున నటెంప నామెయు
కంసుని జన్మ నట్టి చిత్తంబుతోడనే యున్నదగుటవలనఁ గల
పృతాంతము. రూపు నెఱుంగఁజాలక యాతనితోఁగూడి రతి

సుఖంబులఁ దేలెను. కాని సంభోగానంతరమామె నిజ సమాచారంబును దెలిసికొని యాదైత్యేంద్రునిఁ బతివ్రతల నిట్లు చెఱువవచ్చునాయని యడుగ నాతండును దన యంశంబున నామె కొక్క కుమారుం డుదయించుననియు, నతండు గంసుండును పేరనొప్పి కృతరిపుధ్వంసుండై భువనావతంసంబగు విభవ ప్రశంసం బరగంగలవాడనియుఁ దెలుప నామెకోపించి యతని వలన నుదయించు వుత్సృండు దన కభిమతుండు గాఁడనియుఁ దనభర్త యన్వయంబునందొక్క దేవతాపురుషుం డుదయించు నీనియు, నాతండు పరాక్రమంబున మించి యతనివలన నుదయించిన వుత్సృని సంహరిండు ననియుఁ బలికియుండెను.

మంతులారా! ఆసమాచారంబునుబట్టి విచారింప నాతండ్రి యన్వయంబునందే కృష్ణుండు జనించి యుండెను. అతండు దేవతా పురుషుండుగాని సామాన్యుండుగాఁడు. నాతల్లి నచి యించిన ట్లింతవఱకు జరిగినది. ఇంకముందు మాతృము జరుగ కుండునా? యని భయపడుచుంటిని. ఏమిచేయుటకును దోచ కున్నది' యని తెలుప వారును భయంబు వలదని యనేక విధంబుల ధైర్యంబుసెప్పి కువలయా పీడంబను గజంబువలన నైనను, జాణూర ముష్టికులవలన నైనను, రామకృష్ణులఁ బరి మార్పవచ్చునని తెలిపి నిజావాసంబుల కేగిరి. కంసుండును మంత్రులు సెప్పిన దానివలన ధైర్యంబుఁగొని రేపటిమొన గోపాలకులును, రామకృష్ణులును, సభ కరుడెంచునట్లు దెలియ జేయవలసినదని భటుల కాజ్ఞాపించి చిత్తంబు బదిలంబు నేసి కొని ముందు జరుగనున్న దాని కెదురుసూచు చుండెను.

మఱునాఁడుదయంబునఁ గంసునాజ్ఞాప్రకారము నందాది గోపకులందఱును రామకృష్ణులకంటె ముందు సభకుం జను దెంచిరి. బంధువులరిగిన యనంతరంబు రామకృష్ణులు సక్కఁగా నలంకరించుకొని బయలుదేరి కంస సభామందిర ద్వారంబు నమీషంబున కరుడెంచుడు, ద్వారముఖంబునఁ గంసు నాజ్ఞా ప్రకారము శ్రీకృష్ణవధార్థమై కువలయా పీడంబను మదగజం బూకండు నిలిచియుండెను. రామకృష్ణులట్లు సభామందిరద్వార

సమీపంబున కరుదెంచినంతనే యదియుఁ దదీయ రక్షకప్రేరి
తంబై కృష్ణునిపైఁ గవిసెను. విస్మయాశ్చర్య పరవశత్వంబున
నామజ ప్రేరేపణంబునకుఁ గారణంబు నూహింపనేరక విచా
రించుచున్న యగ్రజున కేమియు లేదనినుడివి కృష్ణుడప్పుడా
మత్తగజంబు నెదుర్కొనెను. అదియు ఘోరకార మొనర్చుచుఁ
దొండంబు నెత్తికొని యాబాలగోపాలునిమీఁది కురుకుడు నతం
డును లెక్కనీయక యతిలాఘవంబుగఁ దదీయ
కృష్ణుండు పవలయా మాస్తంబు మూలంబునఁ గంభస్థలంబున కెగసి
పీడంబునుపధించుట.

మునుముందుగ మానటిని మడియించి యా
పలుగొమ్ముల మెకమ్ములతోఁ పల్లుకొకదానిఁ బాసుకదల్చి
యదికారణంబుగ నాచారణంబును మారణం బొనర్చెను. అట్లు
దానిః బారిగొని యాపల్లునే యాయుధంబుగాఁగొని కృష్ణుం
డన్నతోఁ గలసి సభాభవనంబును బ్రవేశించెను.

శ్రీకారాకారంబులఁ జనుదెంచిన్న మేనల్లురఁ గాంచినంతనే
కంసుండు భయంపడెను. అకారణంబుగ శరీరంబు గంపింపఁ
బొచ్చెను. కొంతవడి కతండు స్వస్థతవొందఁగ మేనల్లురఁగాంచి
శుమారులారా! మీబల పరాక్రమంబులఁగూర్చి విశేషం
బుగా వినియుంటినే కాని కన్నులార్థ జూచి నుండలేదు.
నాయాస్థానంబునఁ జాణూర ముష్టికులను నిత్యురు మల్లుకు
గలరు. మీబలపరాక్రమ క్రమంబులు మాయండఱకుఁ దెలు

బులగునట్లు వారలతోఁ గొంతవఱకు మల్లయుద్ధం బొనర్పఁ

డని పలుక రామకృష్ణులందు కంగీక రించిరి.

చాణూర
ముష్టికుల వధ.

అంత సభికులయందు గున గునలు మొండ

య్యెను. ఇది కేవల మన్యాయమని కొందఱు

భావించిరి. జగత్ప్రసిద్ధులును, బాహుబల సంపన్నులును, సగు

మల్లులతోఁ బసివారలఁ బోరాడ నియమించుట సమంజసము

గాదని మఱికొందఱు తలంచిరి. రామకృష్ణులఁ జంపుటకే

కంసుండి పన్నుగడఁ బన్నెనని మఱికొందఱు తలఁపొసేరి. ఇది

యిట్లుండ నంచాది గోపకులు రామకృష్ణుల కేమికిడు గల్గునో

యని విచార ఁడఁజొచ్చిరి. ఎవరెట్లు తలంచినను నిది కేవల

మన్యాయమని కంసునితో నుడువ నొక్కరును సాహసించ

కుండిరి. అట్టియెడఁ గృష్ణుండు చాణూరునితోడను, బలరాముడు

ముష్టికునితోడను, మల్లయుద్ధంబునకుఁ గడంగిరి. ఏమగునో

యని యెల్లరును గనుతెప్ప పాఠెఱుంగక చూడఁదొడంగిరి.

చాణూర ముష్టికులా గోపకుమారులతో వివిధగతులఁ బోరాడు

చుండిరి. రామకృష్ణులును తూ తూణంబునకు యుద్ధనైపుణ్యా

తిశయంబును బ్రకటించుచు సభికుల మేలుమేలను నెలుంగులు

రంగవలభిఁ బ్రతిశబ్ద ద్విగుణితంబులగు నట్లొనర్చుచుండిరి. ఇవ్వి

ధంబునఁ గొంతవఱకు వినోదంబుకొఱకుఁ బోరునలిపి యాగోప

కుమారులు గాలహరణంబున కోర్వక యెడందలఁ గోపానల

జ్వాలలు ప్రజ్వరిల్లు నాదైత్యుల నవలీల మీఁదికెత్తి సకలభువ
నంబులు గంపించునట్లు రంగస్థలమంచకప్రకరంబెల్ల నల్లల
నాడు వడువునఁ గంసరక్కసుని చూడ్కులు విన్నదనంబు
నొందు చందంబునఁ బుడమిగొట్టి యట్టిట్టుఁ గదలనీకుండఁ
ద్రోక్కివట్టి బెట్టిదంపుముప్పిం దన్నస్తకంబులంగొట్ట నారక్క
సులును గులిశపాత భగ్నంబులైన శైలశృంగంబుల భంగిఁబడి
వికృతంబుగా నొఱులుచూ జీవంబులఁ బాసిరి.

చాణూర ముప్పికు లట్లు మడిసినంతనే, కంసుండు
దుర్వార కోపంబున గద్దియనుండి లేచి, నందాది గోపకులను,
నాగోపకుమారులను మన్నిగొనవలసినదని నిజపైనికుల కాజ్ఞ
నొసంగెను. అప్పుడా దానవవీరులందఱును వివిధాయుధంబులఁ
గొని గోపకులపై విజృంభింప బలరాముం డొక్కరుండ
నయ్యసురసైన్యంబు నెవ్విచ్చి పోరుచు బంధునరక్షణ మొనర్పఁ

దొడంగెను. కృష్ణుం డంత గజంబుపై కురుకు

కంసపథ సింహంబు పగిదిఁ గంసునిపై కురికి, సిగఁబట్టి

గద్దియనుండి పుడమికిడ్చి, మణులు రాలునట్లు

మకుటంబు వడదన్ని, చేష్టలుడుగున ట్లురంబును గాలఁదాచి,

నోర, ముక్కున, రుధిరం బాలుకునట్లు పిడికిట మస్తకంబును

బొడిచి, యిట్లనేకవిధంబుల నొప్పించినవాడై, తుదకుఁ

గోపంబు రెట్టింపఁ గంతంబు వట్టికొని, యదిమివట్టి ప్రాణం

బుల హరించెను. ఇవిధిధంబునఁ గంసుఁ డనువులఁ దొఱింగినంత,
 ననురు లనువుల కానంగొని పనఁచెడి పలాయనంబు నెప్పిరి.
 గోపకులందఱును రామకృష్ణులఁ బెక్కువిధంబులఁ గొని
 యాడిరి. నారదుం డంబరతలంబున నిలిచి కృష్ణుని నిగమార్థ
 ప్రతిపాదకంబులగు వాక్కులతోఁ గీర్తించెను. దేవతలు గంస
 వధంబునకు సంతసించి కుసుమవర్షంబులఁ గురియించిరి. ప్రకృతి
 యంతయుఁ గంసహరణంబున శాంతి వహించెనో యనునట్లు
 నిస్తబ్ధ భావంబు నొందెను.

ప్రభుండు లేమిఁజేసి రాజ్యం బరాజకంబగునేమోయని
 రామకృష్ణులు కారాగ్రహంబుననున్న కంసుని తండ్రిని—
 డగ్రినేనునిఁ గొనివచ్చి సింహాసనాసీనుఁని గావించిరి. కృష్ణుని
 యాజ్ఞాప్రకార ముగ్రినేనుండు కుమారునకు దహనాది సంస్కా

బంధుజన
 సమావేశము

రంబుల నొనర్చెను. భర్తృమరణంబునకై
 శోకించు కంసుని భార్యలను రామకృష్ణులును,
 సందాదులును, దేవకీవసుదేవులును, గర్భప్రభా
 వంబును దెలిపి యోదార్చిరి. అనంతరము, దేవకీవసుదేవులు,
 కుమారులఁ గాగింటఁ జేర్చికొని, చిరవుత్ర వియోగంబువలనఁ
 గలిగిన పరితాపానలంబును, దదీయ పరిష్కంఠ సుఖామృతం
 బునఁ జల్లార్చుకొనిరి. సందాది గోపకుల పోష్యులంబున దేవకీ
 వసుదేవు లుగ్రినేనునియొద్దఁ బనివిని, కుమారులతోడను,
 బంధుజనంబులతోడను, గలసి, బృందావనంబున కరిగిరి.

ఓమ్.

హరివంశము—ఉత్తర భాగము.

౧. జరాసంధఘట్టము.

కంసవధానంతరము రామకృష్ణులు విద్యల నేరువం
దలంచి సాందీపాండను మహాముని యొద్దకుంజనిరి. అశంకును
సద్గుండగుటవలన రామకృష్ణుల నిరాకరింపక సమస్తవిద్యల
నేర్పం దొడంగెను. వారును ధీయుతులగుటంజేసి చతుర్వేదం
బులను షడంగములను నఱువదినాల్గు దినంబులఁ జదివిరి. ధర్మ
శాస్త్ర తర్కవ్యాయములను గణిత గాంధర్వ లేఖ్యములను
గంధర్వ దంతిరథశిక్షలను వాసరంబులు పఠ్యెంట నేర్పిరి.
సాంగమియొప్పు ధనుర్వేదంబును నేబదినాళ్లుఁ గఱచిరి.
ఇట్లచిరకాలంబునందే సమస్తవిద్యల నభ్యసించుట వలన సాందీ
పాండు రామకృష్ణులఁగూర్చి దివ్యాంశ సంజనితులని భావించెను.
వారును విద్యాభ్యాసంబు పూర్తియైన యనంతరంబు గురునిఁ
జూచి, మహాత్మా! త్వదీయ కృపావిశేషంబున నచిరకాలంబు
ననే సకలవిద్యలఁ గఱచితిమి. గురుఋణంబును
రామకృష్ణుల దీర్చుట శిష్యులకు ముఖ్యంబై యున్నయది.
విద్యాభ్యాసము. కావున నేమికావలయునో తెలుపుడు. అద్వానిఁ

దెచ్చియిచ్చి మీకామోదంబును గలిగింతు' మని పలికిన
సాందీపుఁడును, 'కుమారులారా! మీరు దివ్యాశ సంభూతు
లరుగాని సామాన్యులుగారు. మీవలన ననన్యసలభంబగునొక్క
యర్థంబును బడయనున్నవాఁడను. నాకుమాసుం డొకనాఁడు
సముద్రంబున స్నానంబొనర్చుచుండఁ దిమి యొక్కండతనిఁ
గొనిచనియెను. నాటఁగోలె నుతవియోగంబునఁ గుందుచున్న
వాఁడను. కావున నాకుమారునిఁ బునర్జీవితముగా నొనరించి
మదీయ వంశంబును సముద్ధరింపుఁడు. దానంజేసి మీరు గురు
దక్షిణాప్రదూలలోన నగ్రగణనఁ గనియెడ' రని తెలుపఁ
గొట్టెను. రాముచేత ననుజ్ఞాతుండై శితాసి సమేతంబగు
బాణాసనంబును గైకొని సముద్రాని కడకుం జనియెను.

అట్లునని కృష్ణుండు సముద్రానిఁజూచి 'ఓనదీవల్లభా!
మృతుండైన నాగురువుతుండు నీయంచున్నవాఁడు. ఆతని
నాకిప్పుడనూపింపుము. లేకున్న శరప్రయోగంబున నిన్నింకింపఁ
జేసెద' నని కఠోరగబుగాఁ బలుక సముద్రంబును భయంపడి
సాకారుఁడైవచ్చి శ్రీకృష్ణునకు నమస్కరించినవాఁడై 'మహాను
భావా! నామీఁదఁ గోపంబువలదు. నీ గురుకుమారునిఁ
బంచజనుండనుడైత్యుండు తిమిరూపంబునమింగినాఁడు. ఆతనిఁ
గొనివచ్చి నీయెదుటఁ బెట్టెదను. నన్ను రక్షింపు' మని
ప్రార్థించి యా దైత్యునిఁ గొనివచ్చి కృష్ణుని యెదుట

నుంచెను. కృష్ణుండును, నా రక్కసునియెడఁ గినుక వహించి
యాతని నొక్క కోలఁ గూలనేసి యురంబు వృచ్చిచూడ గురు
పుత్రుండు గానరాడయ్యెను. కాని శంఖం

పాంచజన్యము. బొక్కండుమాత్రము గానుపించెను. కృష్ణుండును
దానిమనోహరా కారంబునకుఁ బ్రియంపడి,

యది తమకుంజందంబగునని పరిగ్రహించెను. పంచజనజనితం
బగుటండేసి యాశంఖంబు పాంచజన్యంబున నమరాసుర మనుష్య
లోకంబులఁ బ్రసిద్ధిచొందెను. అట్లావనుజుని కుక్షియందు గురు
పుత్రునిఁగానక, యచుకంబుననుండువాడని భావించి కృష్ణు
డచ్చటునకరిగి యమునిఁగాంచి ఓసూర్యతనూభవా! నాగురు
కుమారుని నీవుగొనితెచ్చితివి. క్రమృజునతనిని నాకొప్పింపుము.
ఒప్పింపక యెప్పనివనికింజొత్తువేని నాబారినుండి యెచ్చటి
సొచ్చియు బ్రదుక నేర్చినవాడవుకావు. పొమ్ము. ఆతనిఁగొని
తెమ్మని భీషణంబుగాఁబలుక యముండును గరంబులుమోడ్చి
మహాత్మా! సర్వజంతువులను బుణ్యాపాపగతులఁబుచ్చుట
కొకటికే నేనుగర్తనైయున్నవాడను. చంపుటయనునది

మృత్యువుపనిగాని నావనిగాదు. నీగురుకుమారుని
కృష్ణుండు మృతుం మృత్యువేగొనితెచ్చెను. కావునదానిఁజక్కాడు
దైన సుతాపుత్రు
నిబలింపట. మనిదీనంబగు వెలుంగున వచియింపఁగృష్ణుండును
గోధంబున సజ్యంబగు శరాసంబు దృఢముపై

నమర్చి విశిష్టంబగు దివ్యబాణంబొక్కండుగైకొనుడు, మృత్యు వమ్మహానుభావుభవ్యవిభూతికి భీతినొంది యత్యంతరయంబునఁ దద్గురుకుమారునిఁ బునరాత్తశరీరుఁగానొనర్చికొని కృష్ణునికడ కరుడెంచి యర్పించిన నాతండును ముదంబునొంది బాణంబు నుపసంహరించెను. అవిధింబున నద్గురుకుమారుఁగొని సాందీపుని కడకుంజని గురుదక్షణగా నతనికర్పించిన సాందీపుండును బుత్రుల భంబున నుపొంగి రామకృష్ణులఁబెక్కుతెఱంగుల నాశీర్వదించెను. వారును నతనియొద్దఁబనివని మగిడి నిజనివాసంబు నకుఁజనిరి.

రామకృష్ణులు గురుకుల వాసంబున నున్నప్పుడు కంస వధంబునకుఁ గృష్ణునియెడల శత్రుత్వంబు వహించిన రక్కసులందఱును జరాసంధుఁడను దానవాధిపుని నాయకత్వంబున మధురాపురంబు మీఁదికి దండెత్తివచ్చి యుగ్రసేనాదులను బెక్కువిధంబుల బాధించిరి. మఱియు బృందావనంబును ముట్టడించి గోవకుల ననేకవిధంబుల హింసించిరి. రామకృష్ణులు నిజావాసంబునకుఁ జనుడెంచినారని విని జరాసంధుఁడు తిరిగి రక్కసేమూకలఁ గూర్చికొని మధురాపురంబు మీఁదికి దండెత్తి వచ్చెను. అప్పుడు బలరామకృష్ణులు యావన సైన్యంబులఁ గూర్చికొని జరాసంధుని మీఁదికిఁ బోయిరి. వారల ననుసరించి యుగ్రసేనుండును నిజ సైన్యంబులతో జరాసంధుని నెదుర్కొ-

నెను. అంత నుభయ బలంబులకును బోరు ఘోరంబుగా జరిగెను.

కాని యాదవవీరులు దైత్యవీరుల నెదిర్చి పోరఁ
రామకృష్ణులు జాలక ప్రాణంబుల కానపడి పలాయనంబు
గోమంతంబున సెప్పిరి. జరాసంధుఁడు బాహుబల సంపన్నుఁ
బారిపోవుట. డగుటవలన మధురాధీశుని సైనికులఁ గాంచి

శీకులుగా నొనర్చి పరుగిడు యాదవవీరుల వెంబడించి యిచ్చ
వచ్చినయట్లు హింసించెను. రక్కసులు నమరాటోపంబులు
మెఱచు విశ్రాంతిని శత్రువులఁ జక్కాడు చుండిరి. అప్పుడు
రామదామోదరులు యుద్ధక్రమంబునుగూర్చి చక్కగా విచా
రించి జరాసంధుఁడు తమకవస్థ్యం డగుటవలన రణరంగంబు
నుండి తొలంగిపోవుటయే యుక్తమని భావించి సైన్యంబుల
మరల్చికొని గోమంతంబున పర్వతంబునకుఁ బారిపోయిరి.

తనకుఁగల్గిన జయంబునకు గర్వించి జరాసంధుఁడు
సైన్యంబులతోఁ గదలి చని గోమంతంబును ముట్టడించెను.
రామకృష్ణులు తమవారలతోఁ బర్వతంబు నధిరోహించి క్రతు
వులను బైకిరానీకుండ బోరుచు బంతుగులఁ గాపాడుచుండిరి.
రక్కసు లనేకవిధంబుల యత్నించియుఁ బర్వతంబు నధిరోహింప
జాలకుండిరి. పర్వతారోహణంబునకు జరాసంధుఁడు నిజ
సైన్యంబులఁ బురికొల్పు చుండెను. వారు బ్రాణంబులకుఁ
దెచ్చి పర్వతంబు నెక్కుచుండిరి. కాని పైనున్న యాదవ

వీరు లనాయాసంబుగ నురుశిలా ప్రహారంబుల దానవుల రూపు
మూపుచుండిరి. ఇవిధంబున నుభయపక్షముల వారికి నెడతెగని
పోరు జరుగ నారంభించెను. కాని జయ మెవ్వరికిని లభించినది

కాదు. అట్టియెడ జరాసంధుఁడు గాలహరణంబున
జరాసంధుడు కోర్వనివాడై, వేటుపాయంబును గాంచనేరక
గోమంతంబును యావర్వతంబునకు నివృఢించెను. అదియు
గాజుట.

క్షణక్షణంబునకుఁ బ్రజ్వరిల్లి పర్వతంబు నలు
దెసల నాక్రమించెను. అప్పుడా పర్వతాగ్రంబుననున్న
యాదవసైనికు లందఱును బ్రాణోపద్రవంబునకు విడిపింపఁ
దొడంగిరి. అంతకంత కమ్మహానలంబు శిఖిశిఖామండితంబగుచుఁ
బ్రజ్వరిలఁ జొచ్చెను. యావల్లకుఁ బ్రాణభయంబు మిక్కుటం
బయ్యెను. హాహాకారంబులు పెల్లుగ నుప్పతీలెను. కృష్ణా
రక్షింపుము. రక్షింపు' ఁను నార్తధ్వనులు వ్రతీశబ్దంబుల
సీనుచుండెను. అట్టియెడ నీలాంబుకుం డంబుజోదరునిఁ జూచి
కృష్ణా! మనకారణంబున బంధుజనులకెట్టియెగ్గుప్రాప్తించినదో
చూచుము. ఇయ్యాపదను బరిహరింప లేక యివిధంబున మన
మూరకున్న నింకబంధువుల రక్షించువారెవ్వరు! ఇంతకంటె
శక్తివేత్తేమిగలదు? బంధువుల దుఃఖంబుల పాల్గేయుట
కంటె నిప్పుడ యీజరాసంధునిఁబట్టి హతమొనర్చుట పురుష
లక్షణము. పాపము! మనమూలంబున నీకై లపతికిఁగూడ

నంతటిముప్పు వాటిల్లినది? తమ్ముడా! మదీయకోశానలం
బీదానవవరూఢినీకాంతారంబును రూపఱుజేయకుండఁ జల్లార
నేరదు. ఏలమనకీకాలహరణం' బనియుద్రేకంబునఁబలికి యాక్ష
ణంబ యాక్షిప్తమణికుండలుండును, నాకంపితమణికిరీటుండును,
నాందోళిత నీలాంబరుండును, ససురసైనిక ప్రాణావహరణ
కారణకోశంబుండును, నగుచు, నన్నగాగ్రంబునుండి యవ్వాసు

దేవాగ్రజుండు, దానవవరూఢినీ మధ్యంబునకు
బలరామకృష్ణుల
సమరాటోపము లంఘించెను. అగ్రజుండత్రైఱుంగున విజృంభించి

నంతనే, కృష్ణుండును, జూడారత్నరోచులు
సెదరఁ బీతవసనాంచలంబు చలింప శ్రీఘ్నలాంఛనశ్వామి
కలు గడలొత్త, నుదాస్మితమరీచు లుల్లసిల్ల, దానవసేనా
మస్తకవిదళనవ్యాపారం బినుమడింప, సకలలోకంబులు గంపించు
నట్లుత్ఫుల్లకమలచయమండగుచు, రాజన్య మధ్యంబునకు
లంఘించెను. రామకృష్ణుల సమరోటోప వైశ్వానరుని గాంచి,
జరాసంధ సంజనిత వైశ్వానరుండు భయపడెనో యచనట్లు
నిశ్శేషముగాఁ జల్లారెను. అంత యాదవవీరులును రామకృష్ణు
లకుఁ దోడుగా దానవసైన్యంబుల నెదుర్కొనిరి.

అట్లరామకృష్ణులు యుద్ధంబునకుఁగడంగినంతనే దివి
నుండి దివ్యాయుధంబులనేకంబులు వారలకడకుఁ జనుదెం
చెను. అమ్మహాసాధనంబులకుఁ దోడు పూర్వదత్తంబులగు

సుదర్శనశాఙ్గః కౌమోదకీనందకంబులు గోవిందునకును,
సౌనంద సంవర్తకంబులు నబాణబాణాసనంబులుగాఁ బ్రేలంబ
వైరిని లభించెను. అట్టి దివ్యాయుధంబుల ధరించి యాయన్న
ఏమ్ములు దానవసైన్యంబులపై విజృంభించిరి. అనంతాంశ
సంభవుండగు బలరాముండు సంరంభ విజృంభితంబగు బాహు
మండలంబు చండశస్త్రోజ్జ్వలంబై దంష్ట్రాకరాశంబగు ఘణా
చక్రంబు కరణిఁజేజిరిల్ల నొక్కుమ్మడి రక్కసిమూకలఁ జక్కాడఁ
దొడంగెను. కృష్ణుండును దానవవీరుల గుండియ లవియునట్లు
పాంచజన్యంబును బూరించుచు నెల్లడలఁ దానయై, యందఱి
కన్నిరూపంబులఁ గానుపించుచు సమరంబు నేయుచుండెను.
రామకృష్ణుల నెదిర్చి పోరఁజాలక దైత్యులు పరుగెత్తఁ దొడం
గిరి. అడుగో కృష్ణుఁడు. అడుగో బలరాముఁ
జరాసంధుఁడువరా డని భయవిహ్వలులై యెఱచుచు దానవ
జనులు నొంది పారిపోవుట. వీరులు రణవిముఖు లగుచుండిరి. అట్టియెడ
జరాసంధుఁడు పారిపోవుచున్న తనవారలఁ
బురికొల్పికొని, బలదేవ వాసుదేవులతో యుద్ధమునకుఁ గడం
గెను. అక్షణంబ కృష్ణుఁడు మగధవిభుని నెనిమిదిబాణంబుల
చేతను, సారథి నైదుబాణంబుల చేతను, రథ్యంబుల మూడు
బాణంబులచేతను నొప్పించెను. బలదేవుండును బాణాసన
పౌఢీమెఱయ జరాసంధుని విల్లు నడిమికిఁ ద్రుంచెను. మున

లాయుధంబున రథంబును విరుగఁగొట్టెను. అట్లు విరథుండును, మాతాయుధుండును నైన తమ నాథునకుఁ దోడుగా, నతని చమూపతులు కౌశికచిత్రసేనులను వారు, రయంబున నరుడెంచి బలరాముని మార్కొనిరి. అంతలో జరాసంధుఁడు గదాయుధంబును గొని కృష్ణునిపై కురికి దానితో నతని యురంబును వేయఁ బురుషోత్తముండును మూర్ఛ నొందెను. అట్లు మూర్ఛిల్లిన గోవిందుని నిహతునిగా భావించి, మాగధుండు సేనాపతులకు సహాయంబుగా సలిచి బలదేవుని మార్కొని సింహనాదం బొనర్చి, రోహిణీనందనుం డలిగి, గదాముసలంబుల రెండుసేతులం బూని, పండ్లు పటపటఁ గొఱుకుచు వారలపై విజృంభించి ప్రచండ మార్తాండుని చంపలంబున మండుచుఁ గనుతెప్పపాటు కాలంబుననే కౌశికచిత్రసేనుల దండధరుని పాలి కంపెను. చమూపతుల పాటు నూచి జరాసంధుఁడు విజృంభింప నతండు బిట్టలిగి గదతో నాతని యురంబును వేయ నతండు తెలివిదప్పి పుడమిఁ బడియెను. పడిన వానిని ముష్టిఘాతంబుల మిక్కిలి నొప్పించెను. అంతలోఁ గృష్ణుండు తెలివినొంది యన్నంగూడ హతశేషులగు దానవ సైనికుల నలుదిక్కులకుఁ బాఱఁదోలెను. యాదవులు జయంబు తొంది సింహనాదంబులు నేసిరి. అయ్యెడ జరాసంధుఁడు దెలివినొంది యుద్ధంబొనర్చ నశక్తుండై చేయునదిలేక పరాజయంబు నొంది మిగిడి నిజపురంబునకుఁ జనియెను.

జరాసంధుఁడట్లు పరాజయంబు నొందియుఁ గృష్ణుని
 మీఁది విరోధంబును బాఱక తనకుఁ గావలసిన వాఁడును,
 నెయ్యిండును, మహాసత్వ సంపన్నుండును, గోవిందున కవ
 ధ్యుండును, నగు కాలయవనుండను దానవాఢినాథుని శ్రీకృష్ణ
 పథార్థమై ప్రోత్సహించెను. అతండును బాహుబలాతిరేకంబున
 గర్వించి యున్నవాఁడగుట వలన నందుకు సమ్మతించి సైన్య
 ములఁ గూర్చికొని మధురా నగరంబు మీఁదికి దాడివెడలెను.
 కాలయవనుని వృత్తాంతమును నెలిసికొని రామకృష్ణులును
 యుద్ధసన్నద్ధులైరి. కృష్ణుండు మాత్రము కాల
 కాలయవనుఁడు యవనుని వరబలంబు నెఱింగినవాఁ డగుటవలన
 చండ్రి కచ్చుట. యుద్ధంబు వలన లాభంబు లేదనియు, నతండు
 తమకవధ్యుండనియు, మాయోపాయంబున
 నాతనిఁ గూర్చి వలయుననియు, లేకున్న నాతనితోఁ గలసి
 జరాసంధాదు లరుదెంచినఁ దమ కన్ని విధంబుల ముప్పు గలుగు
 ననియు, గావునఁ గాలయవనుని నెట్లయినఁ జంపవలయుననియు
 డలంచెను. అట్లని యుద్ధమును మాత్రము మానలేదు. కాల
 హరణంబు కాలయవనుని ప్రాణాఘాతహరణంబునకుఁ దగిన
 మార్గంబుని భావించి యగ్నిజుని తోడను, యాదవవీరుల
 తోడను గదలి యాదైత్యునాథున కెదురు నడచెను. అప్పు
 డిరువాగుల వారికిఁ బోరు సంస్కృత మయ్యెను. బలరాముండు

సైన్యాధి పత్యమును పహించి దానవ సైన్యంబులపై విజృంభించెను. విరోధంబంతయుఁ గంపవిరోధియఁడ యుండుటఁజేసి కాలయవనుండు సాయుధుండై కృష్ణునిఁ దాకెను. కృష్ణుండును గాలయవనునితోఁ గొంతకాలంబు పోరాడి తుదకుఁ బోరలేని వాని తెఱంగున రణ విముఖుండై పారిపోఁ జొచ్చెను. దానికి గాలయవనుండు గర్వించి శ్రీహరిని వెంబడించెను.

లీలామానుషవిగ్రహుండగు కృష్ణుండు దవృక్షవృక్షఁ గానుపించుచుఁ జేతకందునట్లుమెలంగుచు నతనికందకుండఁ బరుగిడుచుండెను గాలయవనుండును, నతనిని నిడువక వెంబడించుచునేయుండెను. ఎంతదవ్వరిగినను గృష్ణుండుసిక్కుటలేదు. వారలపరుగున కింతదూరము మాటయేలేదు. కాలయవనున కాయానంబినుమడించినకొలఁది పట్టుదల హెచ్చుచుండెను. దానికనుకూలముగ శ్రీహరియుఁ బరుగెత్తలేనివాని విధంబున నటించసాగెను. అందువలన నాతనికి మఱింతయుత్రాహము గలుగు చుండెను. కృష్ణుండు దనచేతఁ జాపంగలవాడని యాతండు భావింపఁ దొడంగెను. ఇవ్విధంబున వారిరువురును బట్టణంబుల నతిక్రమించిరి. దుర్గమారణ్యముల దాటిరి. తపో వనంబులఁ గడచిరి పర్వతంబులఁగూడ నిర్గమింపఁ దొడంగిరి. అట్లదిగి యరిగి కృష్ణుండు చిత్రశైల గుహాంతరంబునఁ బ్రవేశించి యందు నిద్రాముద్రితుండై యున్న ముచికుండునిపై దన

యు త్రరీయంబును నాపాద మస్తకంబుగఁ గప్పి యదృశ్యహాపం
బున నందే నిలిచియుండెను. ఈముచికుండుడు సామాన్యుఁడు

గాడు. పూర్వము జేవాసుర యుద్ధంబున నితండు
ముడిపడుదునిరోహ విబుధుల కనూనంబగు సాయం బొనర్చెను.
నలంబునఁ గాల
యవనుఁడునచ్చుట ఇతని సహాయంబు వలననే నిర్జరులు దానవుల

నిర్జింపఁ గలిగిరి. తన సాయంబు వలనఁ బ్రీతు
లైన యాదితేయులచేత నాశ్చర్యమాపనోదనార్థంబు సుఖ
ను ప్రిగోరి నిద్రావిఘ్నం బొనర్చినవాఁడు తన చూడ్కిన నమ
యుట వరంబుగాఁబడసి యవ్విధంబున నాగుహయం దాతడు
నిద్రాముద్రితుండై యుండెను. ఇయ్యది కృష్ణుండెఱింగినవాఁ
డగుటవలన సతనివలనఁ గాలయవనునకుఁ జావోదవునని యట్లొ
నర్చెను. అయ్యెడఁ గాలయవనుండా గుహను బ్రవేశించి
యు త్రరీయంబు మూలంబున నిద్రించువాఁడు కృష్ణుండేయని
తలంచి నిద్రాభంగమగు నట్లాక్క తన్నుఁదన్నెను. అతాకున
నిద్రాభంగంబగుడు ముచికుండుఁడు రోష కషాయిత నేత్తుం
డగుచు లేచి యాభీలాలోకనమునఁ గాలయవనునిఁ దిలకించు
నంత సతండు వీక్షణానలంబున నిలువునఁ గాలిపోయెను. అప్పుడు
కృష్ణుండు గాలయవనుని మృతికి సంతసించి ముచికుండునకుఁ
బొడనూపి తన్నుఁగూర్చియు, నాతనిఁ గూర్చియు సతనికిఁ
జెలియఁజేసి శ్మశానమాత్రంబునఁ దిరిగి తనవారలఁ గలసికొనెను.

ఇచ్చట బలరాముండును గృష్ణుండు వచ్చులోపల దానవవీరుల
దైన్యంబు నొందించి యుద్ధపరాజ్ఞులుగా నొనర్చెను.
జయము రామకృష్ణులకే లభించెను. ఇట్టి జయంబును గొని
దిక్కులు మారుమోగినట్లు సింహనాదంబు లొనర్చుచు
యాదవవీరులతోఁ గూడి, యెల్లరుఁ గొనియాడ నాగోపాల
వీరులు మధురాప్రవేశ మొనర్చిరి.

అట్లు గాలయవసుండు మడిసిన నచూచారంబు నెఱింగి
జరాసంధుఁడు గృష్ణునియెడలఁ జాల విరోధంబును వహించి,
యీమారు కృష్ణుండైనను జావలయు నొండె, తానైనను
జావలయు నొండె యని స్థిరసంకల్పుండై ప్రచండ సైన్యం
బులఁ గూర్చికొని, మఱొక్కమారు మధురానగరంబువీఁడికి
దండెత్తి వచ్చెను. కృష్ణుండును దిరిగి యుద్ధంబు సిద్ధంబగునని
సంసిద్ధుడై యున్నవాడగుటవలన, బలదేవుని యాధిపత్యంబు
క్రింద నకల యాదవసైన్యంబులును గదల మాగధుని నెదు
ర్కొనెను. అయ్యెడ శినియు, నవృష్టియు, బభ్రుండును,
వివృథుండును, లోనగువారలు బలదేవుని మున్నిడికొని యొక్క
దెన మోహరించిరి. దాశావహుండును, గంహుండును,
బృథుండును, శతద్యుముండును, విదూరుండును, మొదలగు

వారు, వాసుదేవునిఁ బురస్కరించుకొని యొక్క
యాదవ మాగధ దిక్కునం బన్నిరి. సత్యకుండును, సాత్యకియు,
బలంబులు పోవట శ్వఫల్గుండును, శ్యాముండును, నత్రాజిత్తుం

నును, నాదిగాఁగలవారలుగ్రహితులను సక్రమముగాఁజేసి యొక్క నలన నిలిచిరి. ఇట్లు యదుసైన్యంబు లన్నియు మూఁపాడ్డ నంబులై, భీష్మక రుక్మిప్రముఖ మగధయోధ రక్షితంబును, బ్రాచ్యవాక్షిణాత్య బహుళంబును, జరాసంధ సహధంబును, నగు మాగధసైన్యంబును దలపడి, ఘోరంబుగఁ బోరఁదొడంగెను. రథకులు రథకులను గజారోహకులు గజారోహకులను, మరగాహుధులు తురగాహుధులను, పదాతులు పదాతులను, చూర్కాని ధర్మయుద్ధంబు సేయఁదొడంగిరి. రథములు గూలుచుండెను. గజంబులు సచ్చుచుండెను. హయంబు లీల్గుచుండెను. పదాతులు మడిముచుండిరి. రుధిరంబు కాల్వలు గట్టుచుండెను. అంతకింతకు రణంబు దారుణంబగుచుండెను. ఏసైన్యముగూడ వెనుదీయుట లేదు. ఎవ్వరును బ్రాణముల కాశించుట లేదు. వీరులు వీరులఁ దాకుచుండిరి. వీరాలాపంబులు మెండగుచుండెను. సింహనాదంబులు దశదిశాభాగంబుల చూర్కౌత లీనుచుండెను. ఉభయబలంబులందును బెక్కిండు గూలుచుండిరి. రణరంగంబంతయు రక్తాంకితమయ్యెను.

ఇట్లు సంకుల సమరంబు జరుగుచున్న సమయంబున కలరాముండును, జరాసంధుండును, ద్వంద్వయుద్ధమునకుఁ దలపడిరి. కొంతవఱకు రథంబులందుండి పోరిరి. రథంబులు భగ్నంబులగుడు. తురంగముల నెక్కి యుద్ధమొనర్చిరి. అనంతరము

వింటి యుద్ధంబునకుఁ గడంగిరి. ఇట్లన్ని విధంబుల యుద్ధంబు లొనర్చి తుడకు గదాయుద్ధంబునకుఁ దలవడిరి. ఇరువురును బాహుబల సంపన్నులు. ఇరువురును గదాయుద్ధ ప్రవీణులు. ఇరువురు నిరుతేగల సైన్యంబుల కధివాఘులు. వీరిరువురి యుద్ధంబు వలననే జయోపజయంబులు నిర్ణయింపఁ బడఁగలనని భావించి యుభయపక్షములవారును యుద్ధంబునుజాలించి తదీయ గదాయుద్ధంబు దిలకింపఁ దొడంగిరి. బలచేప జరాసంధులు తుంగ శృంగ సమన్వితాదుర్ముఖుల బోలెఁ గదిసి మహీతలంబు గ్రక్కదలునట్లు చారుణంబుగఁ బోరుచుండిరి. మాగధుండు

సవ్యమండల భ్రమణంబున నభివేష్టింప రాహి బలరామ జరాసంధుల గదాయుద్ధము జేయుండానరణి గణియింపక దక్షిణ మండల భ్రమణంబుఁ జుట్టికొని యెండొరులుఁ దిరుగఁ

దమతమ గదలఁ దాకించుచు నొక్కరును వెనుదీయక నేర్పుల కొలంది నొప్పించు కొనుచుండిరి. అన్యోన్య హాసనంబులఁ బ్రక్ష తాఖిలకాయులై రుధిర ధారలం దడిసి పుష్పిత కింశుకంబులుం బోలెఁ బాలుపారి ప్రేక్షకులకుఁ బరమానందమును గలిగించు చుండిరి. ఇట్లంతకాలంబు పోరినను జయంబెవ్వరి వలనను

ధృవంబు గాదయ్యె. అట్టియెడ నశరీరవాణి జరాసంధుండు రణ విముఖుండఁగిట, జరాసంధుని సంబోధించి ఓమాగధా! ఫలంబు

తేని ప్రయాసంబునకు లోనగుటయేగాని రామకృష్ణుల నీవెంతమాత్రమును జయింపఁ జాలవు. వారు సామూన్య మానవులుగారు. నీవైనను వారిచేతఁ జచ్చువాడవు

గావు. ఇట్టియెడ నితరేతర క్షయకారియగు నీదారుణ సంగ్రామంబువలన వ్యయోజనంబేమి? కావున యుద్ధంబు సాలించి సైన్యములతోఁ దిరిగి పురంబున కరుగుము. ఇది నీకు శ్రేయస్కరం' బని తెలుప జరాసంధుండును జేయునదిలేక యయ్య శరీరవాణి హితంబును గైకొని సైన్యంబుల మరలించుకొని మరలి నిజపురంబునకుఁ జనియెను. యాదవులును జయంబు దమకే లభించెనని యుప్పొంగుచు నిందుకు మూలాధారులగు రామకృష్ణులఁ బెక్కువిధంబులఁ గొనియాడుచు నిజనగర ప్రవేశ మొనర్చిరి. ఈయుద్ధంబు వలన యాదవు లందఱును వీరాధిపీరులనియు రామకృష్ణులు జగదేక వీరులనియుఁ బేరువచ్చెను.

అన్నిధంబున యుద్ధంబు ముగిసిన యనంతరంబు యదుపుంగవుండు, జరాసంధుండు తిరిగి దండెత్తి రాఁగలండనియు, నందువలన బంధువులకుఁ గీడగుననియు, నట్టిది యొదవకుండ శత్రువులకు దుర్గమంబును, విత్తులకు సుగమంబును, నగు పురంబాండు నిర్మించిన నన్నివిధంబుల మేలగుననియు భావించి నిజప్రభావంబున విశ్వకర్మను రావించి యతనికిఁ దన మనోభిప్రాయంబు నెఱింగించెను. విశ్వకర్మయు నట్లానర్చుటకు భూతలంబు బనికిరాదనియు, జలధి యొక్కింత యెడయిచ్చినఁ దానతని హృదయాభిప్రాయంబున కనుకూలంబుగ నగరంబును నిర్మింపఁగలవాడనియుఁ దెలుపఁ గృష్ణుండును వల్లెయని

యాప్రాప్త యధికనియతి నాసరిన్నాఘః బ్రాహ్మింస, నాతం
 డును గృష్ణుని మహిమ నెఱింగినవాడగుట
 ద్వారకానగర నిర్మాణము వలన నతిబహుళ పవనోద్ధూతనలిలుండై నలు
 దెసలఁ బండ్రొందు యోజనంబులు గలుగ
 నెడ యిచ్చెను. అప్పుడు విశ్వకర్మయు, నగరనిర్మాణ నైపు
 ణ్యంబు బ్రకటితంబగునట్లు, మిన్నలరాయు కనకంపు గోడ
 లును, సమగ్రంబులగు మణిగోపురంబులును, బంధురంబులగు
 ప్రాసాదంబులును, మనోహరంబులగు నుత్తుంగ హర్ష్యరేఖ
 లును, నభిరామంబులగు రాజమార్గంబులును, శిల్పనైపుణ్యం
 బున నుజ్జ్వలంబులగు పణ్యపదంబులును, నపూర్వంపు రచనా
 విశేషంబులఁ బ్రకటించు సభామంటపంబులును, దోరంబు
 లగు తోరణాట్టాలకంబులును, గొమరు మివులు కూపదీర్ఘ కా
 సరస్సులును, సతులములగు కృతకపర్వతోద్భావములును,
 గలిగి యొప్పారునట్టి పురంబు నొకదానిని నిర్మించెను.
 శ్రీకృష్ణుం డాపురపరంబునకు ద్వారావతియను పేరుబెట్టెను.
 ఆపురంబున కన్ని దెసల నగాధంబగు నముద్రుండై యగడ్డయై
 యుండుటవలన నయ్యది శత్రువుల కన్నివిధంబుల దుర్గమం
 బయ్యెను. శ్రీకృష్ణభగవానుఁ డొకసాటి శుభముహూర్తంబున
 నశేష బంధుజనంబులతో బయలుదేరి, జయధ్వనులు సెలంగ
 ద్వారావతీ నగరప్రవేశ మొనర్చెను. ఇట్లు జరిగిన యనంతర

మెన్నిసారులో మాగధుండు దండెత్తి వచ్చెను. కాని
 యాపురంబు నట్ట నడినముద్రంబున నుండుటవలన నేమియుఁ
 జేయుజాలక తిరిగి పోయెను. ఇక్కరణి శ్రీకృష్ణుం డాత్మీయ
 జనంబులతోఁ గలసి ద్వారావతియందు సుఖనివాస మొనర్చు
 చుండెను.

౨. రుక్మిణీ కల్యాణ ఘట్టము.

శ్రీకృష్ణుండు ద్వారకా నగరంబున సుఖంబుండునంతఁ
గుండిన నగరంబున రమాభగవత్వంశసంభవయగు రుక్మిణీ
పరిణయంబుఁగూర్చి వరవిచారణంబు జరుగు చుండెను. రుక్మిణీ
తండ్రియగు భీష్మకుండు శ్రీకృష్ణుని బలపరాక్రమ మహిమా
దులను వినినవాఁడును, గనినవాఁడును గావున, దన పుత్రికను
శ్రీకృష్ణున కీయవలయునని విచారించెను. ఆతని బంధువులు
గూడ నిందుకు సమ్మతించిరి. రుక్మిణీయు శ్రీకృష్ణునే హృదయ
పూర్వకముగ వరించి యుండెను. ఇట్లందఱును రుక్మిణీని
శ్రీకృష్ణున కిచ్చుటకుఁ దలంచియుండ నామె యన్నయగు రుక్మి
మాత్రము గోవిందుని యెడల నకారణ శత్రుత్వమును వహించి
యిందుకు సమ్మతింపక సోదరినిఁ జేదిదేశాధీశుండును గృష్ణు
నకు మేనయత్త కుమారుండును నగు శిశుపాలున కీయఁదలం
చెను. తగదని బంధువు లెంతచెప్పినను రుక్మి యెంతమాత్ర
మును వినలేదు. తండ్రి వాక్యములనుగూడ నాతఁడు
పాటిరేపలేదు. ఒకనాడు భీష్మకుని చెంతకు నారదుం డరు
దెంచెను. భీష్మకుండా దేవఋషినిఁ దగిన విధంబుగఁ బూజించి
సంఖామణ సందర్శంబున రుక్మిణీ పరిణయోద్య
మంబు తెఱంగును, బంధుజనాభి ప్రాయంబును
కుమారుని దుర్విచారంబును నాతనికిఁ దెలియఁ

రుక్మిణీ పరిణయ
విచారము.

జేసెను. నారదుండును సర్వంబును దెలిసికొని యేకాంతమున
 రుక్మిణీ రుక్మిణీ కృష్ణులు పురాణ దంపతులనియు, వారల
 దాంపత్యమునకు విఘ్నంబు గలిగించుట శ్రేయస్కరంబు గాద
 నియు బంధుజనాభిప్రాయంబు ననుసరించుట యతని కన్నివిధం
 బుల మేలనియు నెన్నియో విధంబుల బోధించెను. కాని రుక్మి
 యాతని హితమునుగూడఁ గైకొనలేదు. రాచరికంబులేని
 హీనవంశజుడని కృష్ణునిఁ బెక్కువిధంబులఁ దూలనాడెను. తపంబు
 నేసికొను వారలకు తాకిక వృత్తంబులతో నేమి పనియని
 నారదు నాక్షేపించెను. తనయట్టివాని కొరులు హితోపదేశ
 మొనర్చువారా యని యహంభావత్వమును బ్రకటించెను.
 అప్పుడు నారద మహాముని ఓహో! ఇతనికింత గర్వమా?
 కానిమ్ము గర్వభంగ మొనర్చినఁగాని యితఁడు సక్కంబడఁ
 డని యచటవాసి రుక్మిణీ మందిరంబున కరిగెను.

రుక్మిణీయు నట్లు నిజమందిరంబునకుఁ జనుదెంచిన ముని
 పుంగవుని సర్వపాద్యాది విధులఁ బూజించి చేతులు గట్టి
 కొని యుండ నారదుండును గృష్ణునియెడ నామెకుఁగల యభి
 ప్రాయంబును గూర్చి ముచ్చటించెను. అప్పుడు రుక్మిణీ
 మహానుభావా! త్రిలోకసంచారులగు మీకుఁ దెలియని
 సమాచారంబులు లేవు. అయినను నావిన్నపం బాలకింపుఁడు.
 నామనంబు మొదటినుండియు నాపురుషోత్తమునియందు

లగ్నమై యున్నది. నాతల్లిదండ్రులు నన్నా యదువీరుని
 కిచ్చుట కిష్టపడినారు. కాని నాయన్నమాత్ర మిందుకుఁ బ్రతి
 కూలుఁడై యున్నవాఁడు. నన్ను శిశుపాలున కీయవలయునని
 దుక్కిణి నారదు యెంచుటయగాక, యెల్లి ముహూర్తంబుగ
 నమఁదనమనోవిచా నిశ్చయించినాఁడు. ఎవరెంత సెప్పినను వినఁడు.
 రంజును దెలియ నాతండ్రిగూడఁ గుమారుని మాట కెమరు
 జేయుట సెప్పలేక యిందు కంగీకరించినాఁడు. ముని
 పుంగవా! దిక్కులేనిదానను. ఇప్పట్లున మీకంటె నాకు సాయ
 మొనర్చువారెవ్వరును లేరు. శిశుపాలునిఁ బెండ్లియాడుటకు
 నామనం బెంతమాత్ర మంగీకరించుట లేదు. ఇట్లని యెవ్వ
 రితోఁ జెప్పుకొందును? చెప్పుకొన్న నాలకించువారెవ్వరు? అల
 కించి రక్షించువారెవ్వరు? స్వామీ ఎట్టైనను నాయదుపుంగ
 వున కీసమాచారంబును దెలియఁజేసి నన్నుఁ గాపాడున
 ట్లానర్చుడు. త్రికరణంబుల నతనినే నమ్మియుంటి నని తెల్పుఁడు.
 నాయాశరీరం బతనిదేయని చెప్పుడు. అతండు నన్నుఁ గాపా
 డనినాడతని పవిత్రనామంబును స్మరించుచుఁ బ్రాణంబులు
 వాయఁగలది యనియు వచింపుడు. అన్నిటికిని మిమ్మే నమ్ము
 కొని యున్నదాన' నని దైన్యంబుదోష బలంక, నారదుం
 డును తల్లీ! విచారించకుము. ఎవరెంత యత్నించినను నీవు
 శ్రీకృష్ణునే వివాహ మాడఁగలవు. ఇది నిజము. మీదాం
 పత్యము ననాతనంబుగాని యాధునికంబు గాదు. ధైర్యంబుతో

నుండు' మని చెప్పి యాతం డప్పుడే ద్వారకానగరంబున కరిగెను.

శ్రీకృష్ణుండు నారదుని రాకఁ దెలిసికొని సంభ్రమంబున నెదురునని, కొనితెచ్చి యుచితాసనంబున నునిచి, నత్కారంబు సలిపి నయనంతరము గుశలప్రశ్న చేసెను. నారదుండును దమకందటికిఁ గుశలంబనియు నాతని గూర్చి యొక్క వ్యక్తిమాత్రముఁ గప్టములఁ గుడుచుచున్నదనియు, వచియింపఁ గృష్ణుఁడాత్రముతో నావ్యక్తి యెట్టిదని పృశ్నించెను. అప్పుడా దేవముని శ్రీకృష్ణ పృశ్నంబునకు నగుచుఃకృష్ణా! సర్వజ్ఞుండవయ్య నేమియు నెఱుంగనివాని పగిదిఁ బృశ్నించెదవేల! నానోట వినవలయునని యెంచితివి కాబోలు! అయినఁ జెప్పెద వినుము. కుండిన నగరాధీశుని పుత్రికయగు రుక్మిణీయను కన్యకామణినిన్ను మనసారఁ బ్రేమించి యున్నది. కాని యామె హృదయంబునకు వ్యతిరేకంబుగ నామె యున్న మగు రుక్మి యనువాడు నీయెడఁ జాలవిరోధము వహించి యామెను శిశుపాలునకిచ్చి పరిణయం బొనర్పఁ దక్కినఁ బరిగ్ర దీక్షవహించిముహూర్తంబు నిశ్చయించియున్న హృదయమునకల్గి వాడు. ఎల్లియే ముహూర్తము. పాపము! నారదుండు కృష్ణుఁడగుచు యెమియుఁ దోచక నిన్ను మాటి మాటికిఁ దలంచికొనుచుఁ గంటికి మంటికి నేక భారగాఁ గన్నీరు విడుచుచు వాపోవుచున్నది. ఈసమయంబున

నీవు పేక్షాభావమును వహించుట మంచిదికాదు. సింహము
 పాలిసాముగ్గును గోమాయువు గోరిన చందమున నీసామ్మగు
 రుక్మిణిని మత్తుండగు చైద్యుండు గోరుచున్నవాడు. కృష్ణా!
 రుక్మిణీ సామాన్య మానవ కన్యకామణిగాదు. ఆమె రమా
 భగవత్పంశ సంభూతురాలు. నీవో విష్ణుపంశ సంభూతుండవు.
 కావున మీయది సర్వవిధంబుల ననుకూలంబగు దాంపత్యము
 ఇదియుఁ బూర్వదత్తంబు గాని యిప్పటిది గాదు. మీరిరువు
 రును లక్ష్మీనారాయణ స్వరూపులు. కావున నామెగొనివచ్చి
 పెండ్లియాడుము. ఇందువలన దురుహంకారుండగు రుక్మికి గర్వ
 భంగంబు గాఁగలదు. నీవు కేవలము మానవ మాతృండవు
 గావని లోకంబులకు బోధపడఁగలదు. నాహితంబును బాటించి
 తప్పక యిట్లునర్చుము. ఏనికఁబోయెద' నని పలికి గోవిందుని
 యొద్దఁ బనివిని యప్పురాణతపస్వి తపస్విద్ధ భావంబున నొండె
 య్యది యగు సిద్ధగతి నెటకేనియుఁ జనెను. అట్లు నారదుం
 డరిగిన యనంతరము కృష్ణుండు బంధుజనంబుల నందఱఁ గలయుఁ
 జూచి 'వింటిరిగదా నారదుని వాక్యంబులు? ఇక్కార్యంబున
 మనకు జయకీర్తి శుభంబులు లభింపఁ గలవు.

యాదవ ప్రముఖుల కావున నిమ్మహూర్తంబునఁ బయనంబై
 కుండిన పగరంబున

కరుగుట మీదందఱును నిజసేనాసమన్వితులరై కుండిన

పురంబునకుఁ జనుడు. ఎల్లి ముహూర్తంబు
 నాటి కేను రాఁగలవాడ' నని తెలుప నప్పుడ యాదవు లంద

ఋను బ్రయాణ సన్నద్ధులై ముందట సాత్యకియు నడుమ బల
దేవుండును వెనుకదిక్కున సుగ్రసేనుండును దిమ కధినాథు
లైరా బయలుదేరి జరుగనున్న యుద్ధంబున యదువంశము
వీరవంశమని బోధింప నచిరకాలంబుననే కుండిన నగరంబును
జేరంజనిరి.

అట్లు సకలబలంబుల ముందఃబనిచి శ్రీకృష్ణుండొక్క
రుండు సుముహూర్తంబునాటికిఁ గుండిననగరంబునుజేరి తన
వారలఁగలిసికొనెను. నగరంబంతయు బహువిధాలంకారము
లతో నలరారుచుండెను. సర్వాభరణభూషితుండై శిశుపా
లుండు వివాహంబునకుఁ జనుదెంచియుండెను. ఆతనికిఁదోడుగా
సవరివారులై జరాసంధాదులరుదెంచియుండిరి. రాజమార్గంబు
లన్నియు వీరభటునికాయంబులఁ గ్రక్కిరిసియుండెను. ఇంతలో
ముహూర్తకాలంబు సమీపించుదుఁ, గులాచారప్రకారము
నగజాతకుఁబూజానమస్కారంబు లొనర్చుటకై, వీరభటునందో
హంబులు తన్నుఁగొలిచి వెంటనడువ రుక్మిణినగరంబువెలుపల
నున్న గారీయాలయంబునకు బయలుదేరినను. కృష్ణుండదృశ్య
రూపంబున రుక్మిణిపోవుచున్నయెడనెఱంగి, యచటికిదాను
గూడసరిగెను. అట్లునని రుక్మిణియేకతంబున
రుక్మిణీహరణము గారీయాలయంబును బ్రవేశించి పూజావిధానం
బునుముగించి, చేతులుగట్టుకొని, హేజగజ్జననీ!
అక్షయపుణ్యండును, సుత్రముండును, ననంతయశోవిభవుండును

నగు పుండరీకేశ్వరుం డన్మదీయహృదయేశ్వరుండగునట్లునుగ్రా
హింపు' మనిపెక్కువిధంబులఁ జూర్చించి సాష్టాంగనమస్కారం
బొనర్చెను. అదృశ్యహృదయైయున్న కృష్ణుడామెవల్లుల
నన్నింటినిని సంతోషభరితుండయ్యెను. అట్లుపూజానమస్కా
రంబులాచరించి రుక్మిణీచూలయంబునుండి వెలువడి, యననరత
విచారంబున భారనహంబగు శరీరంబునీడ్చుకొనుచు, నడువలేక
నడువలేక, చెలులతోఁగూడిచనుచుండెను. తన్నురక్షింపఁ
గృహుండింకఁగాఁడనియు, పరణంబెతనకు శరణంబనియు నామె
దృఢవజ్రమొనెను. సాయుధులగు సైనికులొకమెను వెన్నంటి
నడచుచుండిరి. ముందటబహువిధతూర్యధ్వనులు త్తణత్తణంబు
నకు మిక్కుటంబులగుచుండెను. అట్టియెడ నాకనంబునుండి
యూడివడినయట్లు, మెఱుపుమెఱసినచామృతగృష్ణంబు రుక్మిణీ
రక్షక సైన్యమధ్యంబునకురికి, చూచువారలొక్కర్యచకితులగునట్లు
శిశుపాలుండు హతాశుండగునట్లు, రుక్మిణిగృహపరవశుండగు
నట్లు, రుక్మిణీహృదయనరసీరుహంబు సంతోషార్యమాలాక
నంబున వికసించునట్లు, రుక్మిణినెత్తికొనిచని రథాలోహణం
బొనర్చి ద్వారకానగరాభిముఖుండైయరేగెను. రక్షకభటు
లేమియు నొనర్పజాలక, తత్తరముతో రాజభవనంబునకుఁజనిరి.

అట్లు రక్షకభటుల రాజభవనంబునకుఁ బఱచెంచి
యచ్చటనున్న రుక్మి శిశుపాల జరాసంధ ప్రముఖులకు జరిగిన

వృత్తాంతంబు నంతయు విన్నవింప వారందఱాక్షణంబు గోష
 కమాయిత నేతులగుచు కృష్ణుం డింతపని చేసెనా? యని
 భీష్మణంబుగ నార్చుచు యుద్ధంబునకు నన్నద్దులెరి. అప్పుడు
 శిశుపాలుం డచ్చటనున్న రాజలోకంబు నంతయు నాలోకించి
 ఓక్షత్రీయ వీరులారా! కులహీనుం డొక్కండు క్షత్రియ
 కులంబున కవమానం బొనర్చ నట్టివానిఁ బట్టి శిక్షింపక యూర
 కుండుట యుచితంబుగాదు. నిక్కంపు క్షత్రియ కులంబునఁ
 బొడమినవాఁడన్య కళత్రీంబున కానవడఁడు. కృష్ణుండు క్షత్రి
 యుండుగామి నిట్లానర్చెను. వెండియు నతండు జన్మించినది
 మొదలు పసులలోనఁ బెరిగినవాఁడు గావున వావి పరుసలులేని
 పశుమార్గ ప్రవర్తనుండు. ఇట్టి తుచ్చుని నుపేక్షించుట
 మంచిదిగాదు. తెండు సైన్యంబులతో బయలుదేలుండు. ఎల్ల
 విధంబుల ధర్మం బెఱుంగని యాగోపాలుని
 యాదవ క్షత్రియ వధియించి భోజకన్యకం గ్రమ్మరించుట మనకుం
 సంగ్రామము. గర్తవ్యం' బని తెలుప నండఱును బలంబుల
 గూర్చికొని యుద్ధంబునకు బయలుదేరిరి. విదర్భ సైన్యంబు
 లకు రుక్మీయు, మగధసైన్యంబులకు జరాసంధుడును జేదీసైన్యం
 బులకుఁ బాండ్ర వాసుదేవుండును, సకల సైన్యంబులకు శిశుపా
 లుండును, నాయకత్వంబుల వహించి యారూఢరథులు, నుదా
 త్తకోదండులు, నాబద్ధ కవచులునై యాయోధన సాధనం

బులు మెఱయ యోధవరూఢినీ సముదయంబుల నడిపించు
 కొనుచు రుక్మిణీహరణ పారంగుండై దూరంబున ముందటంజను
 ముకుందున కనతి దూరంబునఁ జనుచున్న యాదవ సైన్యంబుల
 గదిసిరి. అంత నుగ్రనేన సాత్యకి బలరామ ప్రముఖులు రుక్మి
 ణితో ద్వారావతి కరుగ వలసిన దనియు, నైరులనందఱ
 మార్కొని తారు పోరాడుదు రనియు, గృష్ణునకుఁ దెలిపి నిజ
 బలంబుల విరోధిదిక్కు మొగంబులగు నట్లొనర్చి రణంబునకు
 గడంగిరి. సకల త్రుత్యియ సైన్యంబుల ముందునకొక్క యడుగు
 మేరనేనియుఁ జననీకుండ నడ్డగించి వీరం బిన్నిరూపంబుల
 నొండెనాయని విరోధు లాశ్చర్య చకితులును భయవిహ్వల
 మానసులును నగునట్లు తుముల యుద్ధంబునేయఁ దొడంగిరి.
 జరాసంధాదు లెంత యత్నించియు ముందునకుఁ బోజాల
 కుండిరి. కృష్ణుండు దూరంబగుచున్న వాఁడేయని యొక్కు
 మ్మడి శిశుపాల రుక్మి మొదలగు వారందఱును యాదవులఁ
 దాకుచుండిరి. బలరాముం డెల్లయెడలఁ దానయై గదామున
 లంబులఁగొని విరోధుల మన్నిగొను చుండెను.

అట్లు సంకులనమరంబు జరుగుచున్న సమయంబునరుక్మి
 యేవెరపుననోముందునకునడచి, రథారూఢుండై సోదరింగొని
 చనుచున్న యశువీరునివెంబడించి పేరెమువాఱుచు ననతికాలం
 బునందనమీపించి గోవిందుని నిందార్థకంబుగ సంబోధించుచు

“సీ. మానరివాడవా? మాపాపగొనిపోవ

నేపాటిగలవాడ? వేదివంశ?

మెందుజన్మించితి? వెక్కడఁబెరిగితి?

వెయ్యదినడవడి? యెవ్వడెఱుఁగు?

మానహీనుడవువీవు । మర్యాదలును లేవు

మాయగైకొని కాని । మలయరావు

నిజరూపమున శత్రు । నివహంబుపైఁబోవు

వసుధేశుడవుగావు । వావిలేదు

ఆ. వె. కొమ్మనిమ్మనీవు । గుణరహితుండవు

విడుపు విడువవేని ♦ విలయకాల

శిఖి శిఖాసమాన ♦ శితశిలీ ముఖముల

గర్వమెల్లఁగొందు ♦ గలహమందు.”

అనివలకుచుఁ దోడనయరువదిశరంబుల నవ్వనజాక్షు

వక్షంబునాటనేయఁ గృష్ణుండునుగనలి, కేతువుద్రొంచి, చాపంబు

నికృతముగానొనర్చి సూతునిఁదెగటార్చి, శితశిలీముఖంబుల

దేహంబునొప్పించి విరళునిఁగను, హతాయుధునిఁగను నొన

ర్రెను. రుక్మిణు యేటొండుసాధనంబులేమిఁ

శ్రీకృష్ణుండు
రుక్మిణిబాధించి

జేసి గదాదండంబుకొని కృష్ణునిపైకుఱుక,

వతండునుగదఁగొని తేరుడిగ్గి, యాతనినెదిర్రెను

అంతనయ్యిరువురకుఁ గొంతవఱకు దారుణంబగు

మృగ్ధయుద్ధంబుజరిగెను. తుదకుశ్రీహరి రుక్మిణిదాదండంబును

వితథంబుగావించి, యాతనిబట్టి క్రిందబడవైచి చంపుటకుఁ గత్తియెత్తుడు, రుక్మిణీ డేవిదుఃఖించుచుఁ దప్పుమన్నించి తన యన్ననుగావలసినదని పొద్దింప, హరియుఁబ్రయికుఁబ్రయంబు సేయఁదలంచి యాతనిఁజంపుటమానెను. కానితగినవరాభవంబు సేయనెంచి 'బావా! రమ్మరమ్మని చిఱునగవునగుచునతనిబట్టి బంధించి, గడ్డంబును, మీసంబును, దలయును, రేవులువాఁఁగొఱిగి విరూపింగా నొనర్చి విడిచి పెట్టెను. ఇవ్విధంబున రుక్మిణి బరాభవంబు జరిగినంత నారదుండు గగనవీధి నిలిచి 'కృష్ణా! మేలు మేలు నామనోహంఛిత మీడేరినది.' యని పెక్కుభంగుల వినుతించెను. అంతలో బలదేవాదులు విరోధి వరూధినీ నికరంబులఁ బాఁఁదోలి శిశుపాల జరాసంధాదుల గర్వంబూడ్చి జయంబుఁగొని కృష్ణునిఁ జేరవచ్చిరి. ఇట్లాత్మీయులును సైన్యంబులును వచ్చిన యనంతరము రుక్మిణీ మనోహరుండు రుక్మిణితోఁ గూడి ద్వారకా నగరంబున కరిగెను.

అవ్విధంబున నందఱును ద్వారావతిఁ జేరిన యనంతర మొక శుభముహూర్తంబున సౌకుమార్యమునకు సౌకుమార్య స్ఫూర్తిగలిగించు నవయవ కల్పనంబును, సౌందర్యమునకు సౌందర్యసంపద యొడవింపు లావణ్యయోగ రుచియును, సౌభాగ్యమునకు సౌభాగ్యవిభవంబు నమకూర్పు సరస రేఖాకృమంబును, సౌశీల్యమునకు సౌశీల్య కలనంబు నందించు నాభిజాత్య

స్థితీయును, నైజంబులుగ నొప్పు రుక్మిణీ కన్యకామణిని యదు
వంశ భూషణుండగు కృష్ణుండు పరిణయం బాడెను. వివాహ

సమయంబునఁ బుణ్యాంగనలు మంగళాతక్షల
రుక్మిణీకల్యాణము, వధూవరులపైఁ జల్లిరి. మంగళ గీతంబులఁ

బాడిరి. వియత్తలంబున నమరకాంతలు నృత్యం
బులు నేసిరి. కుసుమవర్షంబులఁ గురియించిరి. సురలును,
భూసురులును, బహువిధాశీర్వాదంబుల నొసంగిరి. ఇంద్రాది
దేవతలును, భార్యతీ పరమేశ్వరులును, వాణీ హిరణ్యగర్భు
లును, వైవతేయ తుంబుర నారదాది భగవద్భక్తులును, సనకస
నందనాది యోగిపుంగవులును, సత్రీ భరద్వాజ వసిష్ఠ విశ్వా
మిత్ర కశ్యప వాసుదేవ వాలఖిల్యాది మహామునులును,
రుక్మిణీ కృష్ణులఁ బురాణ దంపతులని యనేక విధంబులఁ గొని
యాడిరి. ఇంక భూమి జనులగూర్చి చెప్పన దేమిగలదు?
కైకేయక కురుసృంజయ యదు విదర్భ కుంతి దేశాధీశులును
మండలేశ్వరులును, సామంతులును, మున్నగు వాగండఱును
గానుకలఁగొని రుక్మిణీ కల్యాణ మహోత్సవంబునకుఁ జను
దొంచిరి. ఇట్లతివైభవంబుతో వైదర్భినిఁ గృష్ణుండు పెండ్లి
యాడి జననీ జనకులకును, వంశ వృద్ధులకును, నమస్కారంబు
లొనర్చి వారల యాశీర్వాదంబులనంది యదిమొదలు రుక్మిణీ
గూడి సుఖంబులఁ దేలుచుఁ గాలంబును గడపుచుండెను. పోనీ
మంబు విధిని జయింపఁజాలదు. విధినిర్ణయంబు దప్పదు.

3. సాత్రాజితి ఘట్టము.

—o—o—o—

శ్రీకృష్ణుని సామంతమండలేశ్వరులయందు సత్రాజిత్తును వాఁడొకండుగలఁడు. ఇతండు విఘ్ననికుమారుఁడు. ప్రసేనుని యగ్రజుండు. ఒకప్పుడు సత్రాజిత్తు తూరుపుసముద్రతీరంబున నుదయభానునిఁ గూర్చి నియతుండై పదునొకండుదినంబు లారాధనసల్పెను. సూర్యభగవానుండును సత్రాజిత్తుని యారాధనంబుకు మెచ్చికొని, స్యమంతకంబును పేరుగల మణిహారంబొక్కండు దాల్చి దురాలోకవిపులమూర్తియగుచు నాతనికిఁ బొడసూప

నాతండును దనతపంబుపండెననుసంతసంబున

సత్రాజిత్తునూతన సత్తిమి రాంతకునిఁ బెక్కు తెఱంగులఁబ్రార్థించి వలన స్యమంతక మణిని బడయుట చెను. భాస్కరుండును నాతని ప్రార్థనంబునకు

మఱితసంతసంబునొంది వలయువరంబుఁ దెలుప

వలసినదనియదుగ సత్రాజిత్తు స్యమంతకమణిహారంబు నొనంగ

వలసినదనికొరెను. అర్యముండును నాతండడిగినయట్లస్యమంత

కంబునొసంగి నిజస్థానంబునకుఁజనియెను. సత్రాజిత్తైష్ణ్యహారం

బును గంతంబునఁదాల్చి శ్రీకృష్ణునందర్శనార్థమై, ద్వారకానగ

రంబునకే తెంచుడు, ద్వారకానగరవాసులందఱును మణిహార

ప్రభావంబువలన నాతనిగురుతింపనేర కృష్ణునిఁజూడఁ దివమండరు

డెంచెననిభావించి యట్లశ్రీకృష్ణునకుఁదెలిపిరి. అతండు సర్వజ్ఞుఁ

డగుటవలన నిజంబునెఱింగి సత్రాజిత్తునిజాస్థానంబున కరుదెంచిన
యనంతరమావచ్చినవాఁడు తపనుండుగాఁడనియు, జిరపరిచయుం
డగునత్రాజిత్తునియు, స్యమంతకప్రభావంబీ యాశ్చర్యంబునకుం
గారణంబనియుఁ దెలుప నెల్లరును సత్రాజిత్తువై భవంబునుగూర్చి
వేనోళ్లఁగొనియాడిరి. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుండాస్యమంతకంబునెడల
నానఁగొని, దానిఁదనకీయవలసినదని యాతనిఁగోర, నాతండం
దుకుసమ్మతంపక, సూర్యదత్తంబును, బహుకాలతపోభవంబును
ఁగునాహారంబునొరులకీయనని తెలిపి, యచటవాసి నిజపురంబు
నకుఁజనెను.

ఒక్కనాఁడు సత్రాజిత్తుసేతమ్ముండు, ప్రసేనుండను
వాఁడాస్యమంతకంబును ధరించి వేటకరిగెను. అచ్చట మృగరా
జొక్కండు ప్రసేనుని సమయించి యామణిహారంబును గొని
చనుచుండ, భల్లూకవల్లభుండు జాంబవంతుడనువాఁడామృగేం
దునిఁబొదిలి యామణిహారంబునుగొనిచని పుత్త్రికయగు జాం
బవతికొనంగెను. వేటకరిగనప్రసేనునిమరణంబునుగూర్చి చారుల
పలనఁ దెలిసికొని తమ్మునిఁ బారిగొనిన వారెవ్వరాయని దీర్ఘ
ముగా విచారించెను. తమ్ముని మృతదేహం
స్యమంతకమణి బును దెప్పించిచూడ నందు స్యమంతకంబు
వాణముకృష్ణునినై గానరాదయ్యెను. అప్పుడు సత్రాజిత్తు మున్నో
కప్పుడు శ్రీకృష్ణుండా మణిహారంబును గూర్చి
తన్నర్థించియున్నవాఁ డగుటవలన నాతండే తన తమ్మునిఁజెంది

యద్దానికైకొనెనని నిశ్చయించుకొని యానమాచారంబును
తన బంధువులకు నాపులకు దెలియఁజేసెను. వారును శ్రీకృ
ష్ణుండింతటి నీచబుద్ధి గలవాడాయని హుతేఱంగులఁ దలంబిరి.
ఈవృత్తాంతంబు గర్జపరంపరఁ గృష్ణునకుఁ దెలియవచ్చెను.
ఏమియు. నెఱుంగని తనయందీ యపవాదంబు మోసఁబడె
గదాయని గోవిందుం డెంతయుఁ జింతించి, తన యపవాదం
బును బాపుకొనుటకు స్యమంతకం బెందున్నదో కనుంగొను
టయే కర్తవ్యంబని తలఁపొసి, నిజాభిప్రాయంబును దన వార
లకుఁ దెలియఁజేసి, వలయు పరివారంబును గొని, యానాఁడే
యేతత్కార్యార్థమై యరిగెను.

ప్రసేనుఁడు వేటకరిగిన యరణ్యంబును బ్రవేశించి
కృష్ణుం డాతని మరణస్థలంబును జక్కగాఁ బరిశీలించెను. అతని
కచ్చట హర్యక్ష పదచిహ్నంబులు గానవచ్చుటఁజేసి, తదీయ
చిహ్నంబులు లక్ష్యంబులుగాఁ గొంతదవ్వరిగెను. అందొక
చోట సింహశవంబును, ఋక్షపద చిహ్నంబులును, నాతనికిఁ
గానవచ్చెను. కృష్ణుండా ఋక్షపదంబు లువలక్షించి సర్వావేళ
ణీయంబగు మణికింగల గౌరవంబు నూహించి యయ్యెలుపు
నడుగులఁ బట్టి యరుగ, నాతండాక బిలద్వారంబునకుఁ జేరెను.

అస్పదతఁడు సహచరుల నంద నిలిపి బిలంబు
కృష్ణుండా కృష్ణుం సాచ్చెను. అందు జాంబవంతుని పుత్రికయుగు
జాంబవతి యామణిహారంబును ముందట నిడి
కొనుట.

కొని దాదితోఁ బ్రసంగించుచుండెను. కృష్ణుం

డంత మెల్లన వారలఁ జేరంజని యామణిహారంబును కైకొన
దాదియు భయవిహ్వల మానవయై కెప్పున నాయుచు లోనికిఁ
జని, జాంబవంతున కాసమాచారంబును దెలియఁజేసెను. అతం
డును దన బలంబు సొత్తి యట్లానర్ప సాహసిచినచో దెవ్వం
డని హుంకరించుచు శ్రీకృష్ణుని సామాన్య మానవుఁగాఁ
దలంచి, ప్రాణంబులు గొందునని యాయుచు బోరునకుఁ
గడంగెను.

జాంబవంతుఁడట్లు పోరునకుఁ గడంగినంత శ్రీహరియు
నాతనిని లెక్కనేయక పోరునకుఁ దొడంగెను. జాంబవంతుఁడు
సామాన్యుఁడుగాఁడు. శ్రీకృష్ణుండును సామాన్యుఁడుగాఁడు.
అందువలన నొకరి కొకరు వెరుదీయ కుండిరి. నాఁడు నాటికిఁ
బోరు ఘోరముగు చుండెను. ఆహారంబునుగూడఁ కైకొనక
వారు పోరుచుండిరి. దినములు గతించు చుండెను. యుద్ధము
తీవ్రమగు చుండెను. అట్లు వారిరువురు నిరువదియొక్క దిన
సంబులు మల్లయుద్ధం బొనర్చిరి. బిలంబు వెలువలనున్న కృష్ణా
నదరులు గొన్ని దినంబుల వఱకు వేచియుండి యెంతకును దమ
నాయకుండు బిలంబు వెడలిరాకుండుటవలన, హృతుండయ్యెనని
తీర్మానింపుకొని యహోటవాసిపోయిరి. అన్విధంబున వనేక
వింశతిదినంబులు ముగియునప్పటికి జాంబవంతుఁడు పోరాడక క్రిం
డయ్యెను. అప్పుడతండు పూర్వజ్ఞానంబుగలవాడై, శ్రీకృ

ఘ్నని శ్రీరామచంద్రునిగా గురుతించి పోరుసాలించి, కరంబులు
 గట్టికొని మహాత్మా! అజ్ఞానాడనై నిన్ను
 జూబనతీ పరిణయము. మొరట గురుతింపనేర్చునెతిని నీవు మానవుం
 డవు గావు. నీవవతారపురుషుండవు. ఆనాడు

రామావతారము నెత్తినవాడవు నీవే. మహానుభావా!
 మున్నొకప్పుడు నీవు రామావతారంబున నున్నప్పుడు
 మదీయ బలంబు దెలిసికొననెంచి, నాతో యుద్ధమొనర్ప
 వలసినదని నిన్ను నేనర్థించి యుంటిని. కృష్ణావతారంబున
 నట్లానర్తునని నీవప్పుడు సెప్పితివి. అట్లే యీనాడు నాతో
 యుద్ధమొనర్చి నాబలంబును గురుతింపజేసితివి. కృష్ణా!
 అజ్ఞానకృత దోషుండనగు నన్ను మన్నింపుము. నాస్వామి
 యగు దాశరథిని నీవుగాకున్న, నీవు నన్నొంపజాలవు. ఇది
 నిశ్చయము. మదీయ నయనోత్సవంబుగఁ దొల్లిటి నీరామావ
 తారముఁ జూపుము. ముదావహుండ నగుదు'నని బలంబుజ్ఞి
 జాంబవంతుండు ప్రార్థించఁ గృష్ణుండును మందహాస మొన
 ర్చుచు, నతండు గోరినయట్లు రామావతారంబును జూప,
 నాభల్లాకవల్లభుండు మహాలోకానం బుల్లంబున మల్లడిగొన
 నాయదుల్లభుని వేవిధంబుల నుతియించి, యవరాధ క్షమాప
 నార్థంబుగఁ దన పుత్రికయగు జాంబవతిని, న్యమంతక సమే
 తంబుగ నొనంగఁ గృష్ణుండును జాంబవతిని బత్నిగా

రించి, వచ్చిన కార్యంబు నఫలంబగుటయే గాక, శుభానహంబగుటకు సంతసించి, జాంబవతిని వెంటనిడికొని ద్వారకానగరంబున కరిగెను.

అట్లు స్యమంతకంబును గొని తెచ్చి శ్రీకృష్ణుండు తనకుఁ గలిగిన పరివాదంబును బాసకొనఁ దలంచినవాడై, యొక్కనాఁడు తన సభకు సత్కౌజత్తును రావించి, యందఱియెదుట స్యమంతకంబును బయలుపఱచి, దానిఁగూర్చిన వృత్తాంతంబు సర్వంబు నచ్చటనున్నవారల కందఱికిఁ జెలియఁజేసి, యద్దానిని సత్కౌజత్తున కొనంగెను. అతండును, నిష్కారణంబుగఁ గృష్ణునియెడల నిందారోపణం బొనర్చినందుకుఁ జింతించి,

సత్యభామా
పరిణయము.

కరంబులు మోడ్చి కృష్ణా! నిజంబును గురు
తింపనేరక స్యమంతకమణి హారాపహరణంబును

గూర్చి నిన్ననుమానించితి. ఇయ్యది నిష్కారణంబనియు, నజ్ఞానకృతంబనియు, నిప్పుడెఱింగితిని. మహాత్మా! నాయవరాధంబును మన్నింపుమని క్షమాపణంబు వేడికొని, తదీయప్రాయశ్చిత్తార్థంబుగఁ ద్రిలోకసుందరియైనొప్పు తన పుత్రికను, సత్యభామయనుదాసిఁ గృష్ణునకొసంగి సుహృదైభవంబుతోఁ పెండ్లియొనర్చి, నాఁడుమొదలు కృష్ణభగవానునకు మామయ్యయిండుటయేగాక, కేవలము భక్తుడైజీవింపఁ కొడంగెను. కృష్ణుడును రుక్మిణీజాంబవతీ సత్యభామలతోఁగూడి యాభిషేకభాగంబుల ననుభవించుచుండెను.

సత్వాజిత్తుచెల్లలకుమారుండగు శతధన్వండునువాడు
 సత్యభామను దనకీయకుండఁ గృష్ణునకిచ్చినాడని సత్వాజిత్తు
 నడలఁ బ్రబల శత్రుత్వమును వహించి, యొక్కనాటి యర్థ
 రాత్రీంబున సత్వాజిత్తు గాఢనిద్రా ముద్రి
 తుండ్డె యున్నయెడ శతధన్వు డొరు లెఱుంగ
 కుండ నాతని మందిరంబును బ్రవేశించి
 యాతనిఁ జంపి న్యమంతకంబును గొనివనెను. తెల్లవాఱుటయే
 తడవుగా సత్వాజిత్తు మరణ మందఱికఁ దెలియపచ్చెను. సత్య
 భామ తండ్రి చావునకు మిక్కిలిగ విలపింపఁదొడంగెను. కృష్ణుం
 డెంత యోదార్చినను, నామె యూరటఁజెందలేదు. తనతండ్రిఁ
 బారిగొన్న దుష్టునిఁ బారిగొనకున్నఁ దనకు మనశ్శాంతి గలుగ
 దనియు, నాదుష్కార్య మొనర్చిన వాడన్ని విధంబుల శతధ
 న్వుండే యనియు, నాతనిఁ జంపుటయగాక, యాతం డపహ
 రించిన న్యమంతకంబునుగూడఁ గొనిరావలయుననియు, నామె
 తెలఁపఁ గృష్ణుండును బ్రీయకుఁ బ్రీయంబును, దన్నూలమున
 దుష్టశిక్షణంబును, జేయఁదలంచి యట్లొనర్ప మనఃపూర్వకం
 బుగ సమ్మతించెను.

కృష్ణుండు దన్ను వధియింపఁ గృతనిశ్చయుండగుట
 మెఱింగి శతధన్వుండు, న్యమంతకంబును భద్రంబుగా నుల్లఁచె

వలసినదని ప్రియసఖుండగు నక్కూరున కొనంగి ప్రాణరక్షణార్థంబు, దినంబునకు శతయోజనంబుల దూరంబరుగు తురంగంబు నెక్కి యెలుకేనియు బారిపోయెను. కృష్ణుండును శతధన్వుండు పాటిపోవుట యెఱింగి, యెందుఁబోఁగలాఁడని సైన్య సుగ్రీవ మేఘపుష్పవలాహకంబులను రథ్యంబుల బూన్చిన దివ్యస్యందనంబు నధిరోహించి, ముందటఁ జను శతధన్వుని వెంబడించెను. ఆతండును నిజతురంగవ్రభావంబువలనఁ గృష్ణుని కెంతమాత్రంబందకుండ ముందరుగుచుండెను. కృష్ణుండు నిజస్యందనంబు నంత వడిగఁ బోనిచ్చినను, శతధన్వుండు డందకుండెను. అంతఁ గృష్ణుండు రోపించి, వెంబడించుటవలన శతధన్వుని మరణము. లాభంబు లేదని, నకల శాత్రువభయంకరంబును, నమోఘంబును నగు సుదర్శనచక్రాయుధంబును నాతనిపైఁ బ్రయోగించెను. అదియు విలయోద్దీప్తవతంగమండలనమావిర్భావదుర్భావనంకలనా కాద్రీపరిక్రమంబగుచుఁ జని, శతధన్వు మస్తక విదళన కీడావినోదంబునఁ దేలియాడెను. అట్లు శతధన్వుండు వడుటఁ గాంచి కృష్ణుండు రథంబు నచ్చోటికిఁ బోనిచ్చి, స్యమంతకంబు కొఱ కామృత దేహంబును బరీక్షించెను. కాని యది కానరాదయ్యెను. స్యమంతకంబు లభింపమికిఁ గృష్ణుండు విచారించుచుఁ బ్రియకు పంపూర్ణహృదయానందముఁ గలిగింప వలనుపడదయ్యెఁగదా

యని యెన్ని యో విధంబులఁ దలపోయుచు, ద్వారకానగరంబున కరుదెంచెను. అతండు తలంచినయట్లు సాత్వాజితీకి సంపూర్ణహృదయానందము గలుగలేదు. పితృస్మృతిచిహ్నంబుగ న్యమంతకంబు గావలయునని యామె చింతింపఁ దొడంగెను. కృష్ణుండును దదీయసమాచారంబును దెలిసికొన బహు ప్రకారంబుల యత్నించుచుండెను.

అక్రూరుండు న్యమంతకమణిప్రభావంబువలన నక్షయ భాగ్యంబులుగలవాడై, సకల లోకంబు లచ్చేరువొందునట్లు దానంబులు సేయుచుండెను. అధ్వరంబులు లెక్కకు మిక్కిలిగ నొసర్చుచుండెను. భూసురులకు భూరిదక్షిణల నొసంగుచుండెను. తుదకు దానపతి యని యుదటిపలనఁ బేర్కొనఁబడెను. అక్రూరున కింతటి వైభవఃచింతలో నెట్లు సమకూరెనని ప్రతివారు నాశ్చర్యపడుచుండిరి. కృష్ణునకుఁగూడ నిది మిక్కిలి వింతగా నుండెను. లక్ష్మీనాథుడగు తనకే యంతటి సంపద లేనప్పుడు, సామాన్యుడగు నక్రూరున కంతటి సంపద యెక్కడిదని యాతఁడు విచారింపఁ దొడంగెను. సర్వజ్ఞుండగుటవలనఁ గలయావు నెఱింగి, ఓహో! ఇదియా కారణంబని తలంచి యేందటి యట్లెమియు నెఱుంగనివాని చందమున నక్రూరుని యేందనుమానంబు నొంది, నిజసభామందిరంబున కొక్కనాడతనిని రావించి, అక్రూరా! అక్రూరుండను నామంబు నీ

యందన్నివిధంబుల సార్థకంబన విందుము. వినుటయేగాక నిశ్చయంబనియుఁ దలంతుము. నీవు మాకుఁ గూర్చిన భక్తుండవు. ఎన్నందును బొంకి యెఱుంగనివాఁడవు. పదుగురిలో మంచి పేరొందినవాఁడవు. కావున నిన్నొకదానిఁగూర్చి యడిగెదము. తెలిసియున్న నిక్కంబు దావక దాని యాదార్థ్యమును వచింపుము. సత్రాజిత్తునిఁ జంపి శతధన్యుండు స్యమంతకంబు నవహరించికొని, ప్రాణభయంబువలనఁ బారిపోవుటయు, దానికై మేమాతనిని వధించుటయు. నీవెఱింగిన విషయంబులే గదా! కాని శతధన్యుని శరీరంబునం దా స్యమంతకంబు గాన

రాకున్నది. ఎంతయత్నించినను, దానినమా ఆక్రామించు స్య చారంబు తెలియవచ్చుటలేదు, నీవాతనిప్రియ మంతకంబుక శ్రీ సముండవు. ఆతఁడొనర్చు పనులన్నియునీకుఁ దెలియును. కావున నాస్యమంతకంబుఁగూర్చి నీవెఱింగియున్న విషయంబునంతయు మాకుఁదెలియఁజేయుము.

ఇందుమేము నిన్ననుమానించుచుంటిమి. అయ్యదినిస్కారణంబుగాదు. ఇంతవఱకు సామాన్యసంపదఁగలవాఁడ వింతలోకింతటి వేధవోనేతుండ లేటుగాఁగలవు? దీనికిఁదగిన కారణముండవలయును. స్యమంతకంబున్నచోట నక్షయభాగ్యంబులుండుననిమాకుఁదెలియును. కావున నీయందుమాకనుమానంబు మొందుకొనియున్నది. శ్రీన్నదియున్నట్లువచింపు' మువియ్యదగ

నకూరుండును, శ్రీకృష్ణతత్త్వంబు నెఱింగియున్నవాఁగుటవలన, నేతద్విషయంబునుగూర్చిన వృత్తాంతమును దాచుటవలన లాభంబులేదనియు, నతండునర్వజ్ఞుడగుటవలనఁ దానుజెప్పకున్న, నతండవిశదపఱచి పదుగురియెదుటఁ దన్నవమానించునేమోయనియు, భావించి, యమ్మహాత్మునకు నర్వంబువిశదపఱచి, పైవాసాంచలంబునఁగట్టంబడియున్న న్యయంతకంబును వెలికిఁదీసి, యందఱియెదుటఁ గృష్ణుఁడొనంగి, యద్దానిధరింప నతండతగినవాడని వచియించెను. కృష్ణుండు, నత్యభామా హృదయాభిప్రాయంబునుననుసరించి, కౌస్తుభంబునకుఁదోడుగ దానినిధరించెను. ఎన్నటికైనను రత్నంబురత్నంబు నేజేతునుగాని గులకతాతినిజేరదుగదా!

౪. నరకాసుర ఘట్టము.

పూర్వము శ్రీమన్నారాయణుండు వరాహావతారంబున భూతలలోఁగలసి, క్రీడించుట వలన నామెకు నరకుండను నొక ఘోరమాయండు గలిగెను. అతండు లక్ష్మీనాథుని వీర్యాంశజుడయ్యి రాక్షస గణియలందుఁ బుట్టినవాఁ డగుటవలన మొదటి నుండియు దుర్మార్గగామియై రాక్షసకృత్యంబు లొనర్పఁ దొడం

గెను. జగదేక వీరత్వంబును సంపాదించ వలయునని నరకులకు
 బ్రహ్మదేవుఁగూర్చి బహుకాలంబు దపంబొనర్చి యనేక దివ్య
 వరములఁ బడసెను. వరబలోన్మత్తుండగు నాతండు దోడన
 సైన్యంబులఁ గూర్చికొని యమ నగరంబుపై దాడి వెడలెను.
 అమర లోకాధిపుండను నరకుని దండయాత్రాది విశేషంబులఁ
 దెలిసికొని సురసైన్యంబులఁ గూర్చి యుద్ధమునకు సంసిద్ధు
 డయ్యెను. అంత సురాసుర బలంబులకు దాహణంబగు రణంబు
 జరిగెను. అమ్మహా యుద్ధమున కరువాగులవారును నొకరినొకరు
 లెక్కనేయక పోరునల్పిరి. నరకుని సేనానాయకులగు హయగ్రీవ
 నిశుంభమురాసురులనువార లష్టదిక్పాలకుల నెదిర్చి ఘోర
 ముగాఁ బోర దొడంగిరి. నగకాసురుం డింద్రుని మార్కొ
 నెను. అంతకంతకుఁ గదనంబు భయానకంబయ్యెను. హయ
 గ్రీవుండు తన్నెదిర్చిన వరుణుని ననేకాంబకంబులఁ బరిపీడితుఁ
 గావించి విల్లుచు రథంబున భగ్నంబులుగా నొనర్చి గదాదం
 డంబున మోదుటయు వరుణుండును దూలి నెత్తురులు గ్రక్కుచు
 నేలకొరిగెను. నిశుంభుండును దన్నెదిర్చిన కృతాంతునిఁ బెక్కు
 విధంబుల నొప్పించి యదిరకాలంబుననే రణ విముఖునిఁగా
 నొనర్చెను. మురాసురుండును గుజేరుని
 నరకుండు దేవ
 లోకంబు నాకర్షి
 మించుట. మార్కొని పెద్దయుఁబ్రొద్దు యుద్ధంబొనర్చి
 విరోధి రథినీ సంఘంబుపై భీషణ బాణనముద
 యంబుల నొక్కువట్టిది నిగుడ్చ వారును నా
 ముంప పదుపుపొదివినఁ జేయార్పలేనివారై రణంబునుండి

తొలంగి చనుటయు మురానుగుండును బెల్లుబ్బి ధనదునిపై
కురికి నిశితశరముల నెఱకులు నుఱకన్రేయుటయుఁ గైలాసనాథ
నకుండును నిలువఁజాలక తోడివారల మార్గంబు ననుసరించెను.
అంతలో నరకుండును దేవేందుని బహుప్రకారంబుల నొప్పించి
నతండును దిక్పాలురపాటు నాలోకించి రణంబువలనఁ బ్రయోజ
నంబు లేదనియుఁ దమకుఁ గాలంబు గాదనియుఁ దలంచి
యుద్ధంబు సాలించి పురంబును నరకుని పాలనర్పి తనవారలఁ
గూడి యెంచేనియు నరిగెను.

నరకుండతైజంగున వియత్త లంబు నాకొనించి
వానవసింహాననంబు నెక్కి యతులితగర్వంబునఁ దూలుచు
నింద్రునియుంపుడుకత్తెయగు నూర్వశిని దనకడకురావించెను.
ఊర్వశియు దుర్మార్గుండగునరకునివలనఁ దనకెక్కడమానభంగ
మగునోయని భయపడఁజొచ్చెను. అట్లుదనకడకువచ్చిన
యూర్వశిని విలోకించి నరకుండామెయెడల మోహంబుఁగొనిన
వాడై 'తలదీ' అష్టదిక్పాలురనవలీలజయించితిని. వాసపు
నినోడించితిని. నాకొకాధిపత్యంబును వహించితిని. సర్వా
మర్త్యసిద్ధోరగాసురగంధర్వవియచ్చరాజులకును, పక్షిమౌన
వసంఘంబులకును, నేనయీశ్వరుండను. ముల్లోకంబులు నాయ
ధీనంబుననున్నయవి. నాకెందును నెదురులేదు. కావునమెచ్చులు
మీరునట్లు మనోజానీకసంక్రీడల నన్నునత్కరిం
చురవ్వకెకుకో వుము. నీయందు నిండామోహంబుఁగొని
పోయను. యున్నవాడే ననిపటుకనూర్వశియు నాతనిఁ
జూచి 'దానవనాథా! నీవాక్యంబులు నిజంబులు. అయినను

యశావనంబుడిగి ముసలిదాన్ నెయున్న నాయ మనీయట్టివాడు
 మోహంబుగొనుటసూడ నాకేవితగొలుపుచున్నయది. నన్ను
 మించిన సుందరీమణులెందఱోనీకుగలరు. నన్నుమించిన
 యశావనవత్తులెందఱోయున్నవారు. ఇందఱఁగాదని ముసలి
 తొత్తును, నమ్మేలయాశించెదవు? ఐననునీమోహంబునకు నేకేల
 వ్యతిరేకంబుగా నడువవలయును? నడచుటవలన లాభంబేమి
 గలదు? పట్టుపట్టిన నేనెందుఁబోగలదానను? అన్నివిధంబుల
 నీవయేనాకురక్షకుండవు. నేనొక్కటివచ్చియుంతునాలకింపుము. నీవిం
 తటివాడవేయైన నావిన్నుచుంబును గాదనఁజాలవు. ఇంద్రునివలె
 నిన్నునుగణియుంచి యేలొద్దరంబులందు సయమికోటి సమ
 ర్పింతురేని నీన్నఁగూర్చి యందఱు నద్దరంబులఁ గొనసాగింతు
 రేని పావిర్భాగంబుల నీకర్పింతురేని నేనును నీయాడిన ప్రకా
 రము. రతిసుఖంబులఁ దేల్చుకలదానను. ఇందు శంగీకరింపు
 మని నుడువ నరకుండును వల్లెఱుచి యూర్వశినిఁ బోనంగీక
 రించెను. అనంతరము నరకాసురుండు సురవతి పురంబును జూత
 కొని సురకన్యకల నెనిమిదివేల మందిని జెఱఁగొని యంతబోక
 యనరరత్న శోభితంబులును నొరు లెంతవారికిని జూడ వలను
 పడనివియు, నగు నదితిదేవి కుండలంబుల నపహరించి, యూర్వశీ
 హితాచరణంబునకై, యఖిలదానవసైన్యంబులతోఁ గదలి,
 నిజభద్రంబగు ప్రాగ్జ్యోతిషంబున కరిగెను.

అట్లు పురంబునకు మరలివచ్చిన యనంతరము నరకుండు నిజానుచరులజూచి 'ఈషదునాలుగు జగంబులం దెచ్చటనేనియి మంచి వస్తువనునది యున్నయెడల నది యెట్టిదియైనను విచారించక నాకుఁ గొనివచ్చునది' యని యాజ్ఞాపింప వారును, దిదాజ్ఞాపరిపాలనారస్థమై యప్పుడ బయలుదేరి దశదిశా భాగంబుల కరిగిరి. ఆసతికాలఁబునఁద వారును సర్వజీవులకుఁ బరిపీడనంబు గావించి యెల్లయెడలఁగల సువస్తుతోటులఁ జూరగొని, సుహృదృశావసవిభవాభిరామలగు రామలను, నానాగోత్రంబులవారిని జెఱగొని తెచ్చి నరకుని కర్పించిరి పదియాఱువేలు సూర్యులు గంధర్వకన్యకలు సేపడిరి. యక్షకాంతలు లక్షల సంఖ్యలగనడిరి. కిన్నరసిద్ధసాధ్యవిద్యాధరమానవసుందరీ మణులిందఱిందఱిని కొలదియిడరానట్లుండిరి. ఇట్టి కార్యాచరణంబునకు సంతసించి నరకుండు, దన్నుఁ గూర్చి యధ్వర పూజనంబులు సేయనివారలఁగూడ నిట్ల కొనిరావలసినదని యనుచరుల కాజ్ఞాపింప, వారును వల్లెయని తపోవనంబుల కరిగిరి. అనుచరుల కాజ్ఞాపించుటయగాక, నరకుండు స్వయముగాఁ దగిన పరివారంబును గొని మునికులంబునకు మూలస్థానంబగు బదరీ వనంబున కరిగెను. అందు యజనతత్పరులైయున్న ఋషిపుంగివులఁ జూచి 'ఓమునులారా! నేను నరకుండను. ఇంద్రాది

నరకుని
దుండగములు

దేవతల నవలీల జయించినవాడను. ముజ్జగంబు లొదెదురులేని బలంబుగలవాడను. సర్వలోకంబులకు నేన యీశ్వరుండనై యున్నవాడను. కావున నేడు మొదలు మీరందఱును నన్ను గూర్చి యజ్ఞంబులు సేయునది. హవిర్భాగంబుల నాకొనంగు నది. అన్నివిధంబుల నన్నే సేవింతునది. నాకు మొక్కునది. అభిమతార్థంబుల నొనంగుటకును, రక్షించుటకును, శిక్షించుటకును నేనొక్కండ కర్తను. నాచెప్పినయట్లు సేయరైతిరేని మీకన్నివిధంబులఁ గీడగునని వచియింప నమ్మునికులతెలకు లాతని మాటలఁ బాటింపరైరి. ఆతని మొగమునే చూడరైరి. ఆచెప్పినది తమకుఁ గాదనునట్లుండిరి. అట్టి నిర్లక్ష్యభావంబు నకు నరకుం డెక్కుడు కినుక వహించి, యీ మూర్ఖుల శిక్షించునది యని తన భటుల కాజ్ఞాపింప వారును, ఋషులఁ బట్టి మ్రోకులకు వ్రోలాడఁ గట్టిరి. వారి కాంతలఁబట్టి చెఱచిరి. వారి పుత్రికలఁ జెఱగొనిరి. యజ్ఞశాలలు వ్రేచిరి. యజ్ఞ కుండంబులు పూడ్చిరి. పశుశ్రేణుల నూడ్చిరి. హోతలఁ బ్రోమిరి. ఉద్గాతలఁ బొరిగొనిరి. ఉపదర్శకులను, సదస్యులను జావమోదిరి. అరణులు గాల్చిరి. యూపావలి విఱిచిరి. దర్భలు సుక్రప్రవములును బాఱవైచిరి. చరువులు భక్షించిరి. సర్వాన్న రాసులు వెదనల్లిరి. సోమంబు వదలుఁ గలిపిరి. ఇవిధంబున, దుండగంబు లొసరింపజేసి తన్నుఁ గృతకర్తవ్యంగాఁ దలం

చుచు ననుచరులఁగూడి నిజపురంబున కరిగెను. ఆతం డరిగిన యనంతర మమ్మునిపుంగవులును దమకుం గల్గిన కష్టంబునకు మిక్కిలిగ వగచుచు, నసిష్ఠాదిసుహర్షుల చెంత కరిగి జరిగిన వృత్తాంతంబు సర్వంబును దెలియపఱచిరి. అంత వసిష్ఠ వామ దేవ కపిల కశ్యప కణ్వ జాబాలి ధూమ్య భరద్వాజ మంకణాది మహర్షులందఱును గర్తవ్యంబును గూర్చి చక్కగా విచారించి నరకుని సంహరింపఁగలవాఁడు కృష్ణుండనియుఁ గావున నమ్మహా నుభావునకుఁ దమకుఁగల్గిన కష్టంబును దెలుపుట లెస్సయనియుఁ దలపోసి, యందఱు నప్పడ ద్వారకానగరంబున కరిగిరి.

అట్లు తన యాస్థానంబున కరుదెంచిన యమ్మునిపుంగవుల నెదుర్కొని తోడికొనివచ్చి కృష్ణుండు పృథ్వీణపూర్వక నమస్కారంబు లొనర్చి యాసనార్ఘ్యపాద్యమధువర్కంబులఁ బరిపాటితోడఁ బూజయొనరించి తదనుమతి, నాశ్రీయంబగు నాననంబున నాసీనుండయ్యెను. మునులును శ్రీకృష్ణనత్కారంబున కెంతయు సంతనంబు నొందిరి. అంతఁ గృష్ణుండు వారల విలోకించి మహర్షులారా! క్రతువులు నిర్విఘ్నంబులే? శుక్రతంబులు ధృతంబులే? మహావీరతంబు లనన్నిరుద్ధంబులే? తపంబు లనుపహతంబులే? భవదీయ యాగమమునకుఁ గతంబేమి? భవదీయ యాగసామ్రాజ్యము పరమబ్రహ్మపదైక్యబోధమహిమ వలనఁ బ్రాజ్యంబు. భవత్సత్యంబు ధర్మనిత్యంబు. మీరాకకుఁ

గారణంబు నాకుఁజూడ నన్న సంభావ్యాస్వయోదగుఁగ్గాఁ
 కృష్ణుండు వసిష్ఠుని గరుణింపఁ దలంచు టొక్కండ యని తోచు
 మహాద్బల సంభా చున్నది. అయిన నియ్యెడనెద్దియైన నొక్క
 వింతుట. కృత్యంబాజ్ఞాపనంబుసేయుడు. అవిధినిర్వ
 హింపఁగలవాఁడ' ననిపలుక నకల శోకపూజతులగు నయ్యతు
 లును, నరకుని నమాచారంబును, దమకుఁగలుగుచున్న కష్టం
 బులతెఱంగును, గృష్ణునకుఁ దెలియఁజేసి, రక్షింపవలసిదని
 వేడుటయు, నతండును సర్వంబునెఱింగి యేమియుమారుపలు
 కక, మ్రోన్పడిచింతా స్తిమితముఁ దియ్యెయఁడెను. అట్లున్న
 పురుషోత్తముఁగని, ముసీంద్రులందఱుండొరులమొగంబులు
 సూచి యేకముఖంబుగు చిత్తంబుతో నయ్యుత్తమశ్లోకు నుదాత్త
 శ్లోకసనాథులగు దివ్యగాథలనిట్లని పరికీర్తనంబొనర్చిరి.

“ నీ॥ జయజయ జగదీశ! జయ దనుజధ్వంసి!

జయ జనార్దన! జయసర్వసంద్య!

జయ జయగోవింద! జయకృష్ణ వల్లవీ

వల్లభ! జయ యాదివరవరాహ!

జయ జయ సరమృగాశ్చర్య శుభాకార!

జయ కుబ్జకూర్మ పృసన్నరూప!

జయ జయ సర్వజ! జయ హృషీకేశ! నా

రాయణ! జయ సరోజాక్ష! వరద!

గీ. జయ శరణ్య పదాంభోజ! జయ ప్రిసన్న!
జయ మనోరథదాయక! జయ ముకుంద!
జయ జయావాన! జయ నిత్యసత్యకీర్తి!
మమ్ము నిటుసూడవే కృపామధురదృష్టి!

దేవా! నీవు విష్ణుండ వగుటవలన నీవిశ్వమునకుఁ జాల నెగ్గు జనించుచు. భవదీయ పాదసంసేవనము సర్వమంగళావహము. సర్వంబును గలించుటకును, బెంచుటకును, నణించుటకును, నీవు శక్తుండవు. నీమహత్త్వం బక్షోభ్యంబు. భవన్మాయాను భావంబావారిరుహసనామలకే యనిగ్వాచ్యంబు. నీవు సర్వాత్మకుండవు. బోధకులు నీప్రకృతి ననాదిమధ్య నిధనప్రాధాన్యఁగాఁ జూతురు. ప్రణతతాఢిణ వరాయణత్వంబు నీయంద నిలిచియున్నది. గుణకర్మ ప్రవిభాగ సంగతులు నీకుఁగానివి. నీరూపంబగు నీరూపంబు నెవ్వారెఱుంగ నోపుదురు? అక్షరత్రయ్యాత్మకంబగు సప్రమేయ వర్ణమునకు నీతత్త్వంబవాప్య పదంబు. దేవదేవా! నీకెల్లనాడు ఋగ్యజుస్సామంబులు సమాహిత స్థాపకంబులు. క్రితుమూర్తివిసేవ. క్రతుకర్తృప్రసేవ. క్రతు ఫలయోగాత్మకుండవునీవ. క్రితునిపుహసన ప్రతీతరుండవునీవ. క్రితుపతివిసేవ. అతులదయోపేత హృదయండవునీవ. లోకనాయకా! నీకొనరించు పూజలు మనీషితసిద్ధవిధాయినులు. సముల్లోక విధావిధాశయులు. లోక యుగస్థితిదాయినులు.

గొట్టెక సమగ్రాలు. కావుననే భనత్రియభక్తులూర్జితశ్రీకలు
 వీతగోకులు గరిష్ఠవివేకులు నగుచున్నవార' లని పెక్కువిధం
 బులఁ బరికీర్తనం బొనర్పఁ గృష్ణుండును గలకడేటి వారల విలో
 కించి మునిపుంగవులారా! భవదీయ పరికీర్తనంబునకు మెచ్చు
 వచ్చినది. ఆనరకునిఁగూర్చి మీరింకభయంబు మానుఁడు.
 మదీయ సుదర్శన చక్రాయుధంబున నాతని ప్రాణం
 బులఁగొని స్థావరజంగమ రూపములై వెలసిన యాభువ
 నంబు లన్నియు, భీతివ్యావేగ విరహితంబు లగు నట్లు
 నర్చెదను. మత్ప్రీతాప తపన ప్రకాశంబు వలన మర్త్యమర్త్య
 యువతీలోచనవారులింకనింకుఁగావుత. మీరింక స్వస్థానంబుల
 కరిగి సమస్తభవ్యవిధ్యాచరణతత్పరులగుఁడు. మీ కేమియు
 భయంబువలదని నుడువుటయు, నమ్మహర్షులును నమ్మోదలీల
 వికసితాకారులై, శ్రీకృష్ణునిచేత వీడుకోలువడసి యాప్రాద్దు
 కదలి బదరికాశ్రమంబునకుఁజనిరి. నరకునకుఁ గాలంబొనన్నం
 బైనదికాబోలు?

వసిష్ఠాది మహర్షులరిగినయనంతరంబు పురంద
 రుండు బృందారకుల కష్టంబులఁగూర్చి తెలియఁజేయునిమిత్తం
 బునఁ బురుషోత్తముండగు శ్రీకృష్ణునిచేతకరుడెంచిన, గోవిం
 దుఁడును బలదేవపురస్సరుండై యాఖండలునెదుర్కొని తోడి
 తెచ్చి యుచితాసనంబుననునిచి యర్ఘ్యపాద్యాదివిధులనర్పించి

వచ్చినపనిగూర్చి ముచ్చటింప వియచ్చరవల్ల భుండును బుండరీ
కాత్తుకరంబు కరంబునఁ దెమల్చి కరంబువిచారంబునఁ శృష్టా!
నీకుఁదెలియనిదేమున్నది? నరకుని పరాక్రమంబునకు వెఱచి
బృందారకులు స్వస్థానంబులఁ బొసి కాననాబులఁ గుమ్మలు
చున్నవారు. అతని భుజగర్వంబునైవఁగలేక మాయమానుష

త్వంబును గోల్పోయి యివ్వధంబున మానుష
ఇంద్రుడు నరకా జాతిలోనికివచ్చితివి. దానవుల దుండగంబుల
సురసంహారము గూర్చియేమని చెప్పుదును? అన్నింటికి నోర్చి
నమఁ గృష్ణునిఁ యుంటిమికాని యొక్కదానిని మాత్రమోర్వ
జేరేపించుట.

జాలకుంటిమి. అనవహార్యంబులును, సురలోక
మండనంబులును, నగునదితిదేవికుండలంబుల నాతండుహరించెను
ఇది మాయందరికిని హృదయవిదారకంబగుచున్నయది. ఇట్టి
దుష్కార్యంబునకెదురునేయలేని మాబ్రతుకులేల కాల్పనా?
ఇక్కార్యంబునీకును నవమానకరంబని నిన్నవింపఁగలను. నీవు
మాత్రమదితిదేవి పుత్రుండవుగావా? కావున నరకునిసంహరించి
యాకుండలంబులఁగొనితెమ్ము. ఆదుర్మార్గుండు నిన్నఁగూడ
లెక్కనేయకున్నవాడు. ఈభవనంబులకన్నింటికీ దానొక్కండ
యిఁజూడని మిట్టిపడుచున్నవాడు. ఇయ్యెడ నీవువేతాభావం
బువహించుట లెస్సయగునే? యనిపలుకఁగ్రహ్యండును జాగొన
ర్చుట మేలుగాదనితలపోసి మునుముందుగఁ బరుహూతుఁబురో
యాయుజేసి, నరకునిమీఁదికరుగు యత్నంబుననుండెను. అట్టి

యెడ వైన తేయుండాతనికి వాహనంబుగవచ్చెను. కృష్ణుండంత గురుబంధుద్విజకోటియొనంగు నాశీర్వాదంబులనంది నత్యభా మాద్వితీయుండై, గరుడస్కంధారోహణంబొనర్చి, భూనభోభా గంబుల బంధురతూర్యధ్వనులును, జయజయనినాదంబులును, సెలంగుచుండగదలి పొగోతిపపురాభిముఖుండైచనెను.

అట్లు బయలుదేరిన కృష్ణుం డచిరకాలంబుననే ప్రాగ్జోతి పంబును సమీపించెను. అదియు మురాసుని రక్షకత్వంబున నొరులకు దుర్గమంబై యుండెను. మురదైత్యుండును నకల దానవసైన్యంబుల కధినాథుండు గావున దానవమాయాబలం బున నగరంబును దళదిశాభాగంబులనరికట్టి తుదకుఁబిప్పీలికం బేనియుఁజొచ్చుటకు శక్యంబుగానియట్లుంచెను. కృష్ణుండట్లు సమీపించి, భూనభోంతిరాశంబులు పౌతిధ్వనించునట్లును, దానవవీరుల గుండియ లవియు నట్లును, దనరాక నరకున కేటిం గించు నట్లును మునుముందుగ మద్దిత రివుదైన్యంబగు పాంచ జన్యంబును బూరించెను. తదీయ నినదంబు శ్రవణరంధ్రంబుల దూఱినంత దైత్యు లదరిపడి యెక్కడి వారక్కడ యుద్ధంబునకు సంసిద్ధులైరి. మురకుండప్పడు సైన్యంబులకు యుద్ధంబొనర్ప ననుజ్ఞ యిచ్చి బృందాకబృందద్విరదభిదాచండంబగు గదా దండంబును గేలనమర్చి ముకుండునిపై గవిసెను. కృష్ణుండా తని సమరాటోపంబునకు నగుచుఁ దొలితొలిఁ దీవ్రకఠిన చక్ర

ధార సగరంబు నరికట్టిన సాధనంబులఁ దునిమి సుగమంబగు
నట్లొనర్చెను. దానికేగనలి మురకుండు గదాదండంబున గోవిం
దుని యురంబును వేయుడు నతండు బిట్టలిగి యొండాయుధం

గైకొనక యమోఘంబగు నక్రంబును బ్రయో

మరాసురాది గించెను. అదియుఁ గనుతెప్పపాటు కాలంబున
రాక్షసపుముఖులు మురకుని నరకంబున కంపెను. మురకుండు
శ్రీకృష్ణనిజేతి నిహతులగుట. వడుటసూచి నిసుందుండును, నిశుంభుండును,
హయగ్రీవుండును, మొదలుగాఁగల రాక్షస

వీరులందఱును దమ తమ సైన్యంబులఁ గూర్చికొని శ్రీహరి
దాకిరి. కృష్ణుండును వారల లెక్కనేయక యందఱికి సమాధా
నంబు సెప్పించు రెండమ్ములఁ గరదవయమ్మును బ్రచండకాండం
బొక్కంట వస్త్రకంబును ఖండించి నిసుందుని విగతజీవునిగా
నొనర్చెను. ఆతనిపాటుసూచి నిశుభ హయగ్రీవు లొక్కవరి
మార్కొన జనార్దనుండు శరవర్షంబున మేనులు సిల్లులువడు
నట్లొనర్చి తీవ్రబాణ యుగ్మంబున సంతకాలయంబునకు వారల
ననుప నపారపాలుండు, విరూపాక్షుండు, పాపణుండు మొద
లగు దానవయోధు లాతనిపైఁ గవిసిరి. కాని వారెల్లరు
నొక్కొక్క శరంబునఁ గూలిరి. ఎందఱ బారిగొన్నను దాన
వీరులింకను లెక్కకు మిక్కిలిగ సుంసిరి. వైనతేయుని పక్ష
వచనంబులఁ గొందఱు గూలిరి. తద్రోషవీక్షణ విస్ఫులింగంబుల

గొందఱు బోలిరి. తదీయ చంచుభేదనంబులఁ గొందఱు మడిసిరి, మఱియు వాసుదేవు సాయకపరంపరల పరుసదనంబునం గెడసియుఁ జక్రపాతంబులఁ బొలిసియు గదాసికొమోదతో ఘాతంబుల మడిసియు నందకప్రహారంబుల నమసియుఁ బాంచజన్యధ్వనంబులగుండియలవిసియుఁ గరతలప్రహతులఁజవిసియుఁ గరాళకాయులగుదైత్యులు పదునెసిమిదివేలు తెగిరి. ఇవిధంబునఁ బురంబు వెలుపలనున్న దానవసైన్యములన్నింటిని మన్నిగొని, కృష్ణుండు పాంచజన్యంబును భీషణంబుగఁ బూరించుచు నగరంబును బ్రవేశించెను.

భీషణంబగు నప్పాంచజన్యఘోషంబునువిని నరకాసురుండు భీషణంబుగనార్చుచు, రోషకషాయితంబులగు నేత్రంబుల భీషణానలవిస్ఫులింగంబులు రాలుచుండ, దానవయోధులఁ గూర్చి కొని యాయోధనంబునకు బయలుదేరెను. కృష్ణుండును సంగరసముత్సాహంబున నుప్పొంగి నరకునితో యుద్ధము నకుఁదలపడెను. అయ్యిద్దరకు నుద్దామంబగు సంగ్రామంబు భీమంబైన సుత్రామవృత్తులకు, రామదశగ్రీవులకుఁబోలెవర్తిల్లెను నరకుండప్పుడు లెక్కకుమిక్కిలియగు బాణంబులు హరిమీఁదను నప్తతినహస్రాంబకంబులు వైనతేయుని మీఁదను బ్రయోగించెను. శ్రీకృష్ణుండు వాని నన్నింటిని మధ్యేమార్గంబునందతుత్తునియలు గావించి నేడమ్ములు నరకుని నెఱకులందు

నాటింది నొప్పింప నతండును రోపించి మునుముంద వైనతే
యునిఁ బెనుముప్పిహతింబొడిచి, శ్రీహరి యురం
శ్రీకృష్ణుండు
మూర్ఖులు
బును గదాదండంబున వేయుటయు, నతండు
పెనుమూర్ఖ మునింగెను. మూర్ఖ నొందిన
కృష్ణునిఁ జచ్చినవానిఁగా భావించి నరకుండు దిశలు గంపించు
నట్లు సింహనాదంబు నేసెను. అంతలో గృష్ణుండు మూర్ఖ
జేతెను. కాని యాయానంబువలన రణంబు నేయలేనివాఁ
డయ్యెను. అందువలన నరకుని సంరంభవిజృంభణం బతిశయిం
చెను. ఎడతెగకుండఁ గృష్ణునిపై బాణవ్రయోగ మొనర్పఁ
దొడంగెను. అయ్యెడ—

“గీ. మేరుతట సంగతంబగు ♦ మేఘమొకటి

నరసనితో సత్యభామ పృథులపాపాణవర్షయై ♦ పేర్చునట్లు
రణంబు నేయుట కశ్యపాత్మజు బంధుగ ♦ స్కంధలగ్ను
డైన హరియొప్పె బాణవర్షాధ్యుడగుచు.”

అంత నగధరుండు నరకుని సరురాటోపంబునకు నగుచు,
నాతొజితీనెమ్మొగంబునఁ జూడ్కి నిలిసి, “దేవీ! ఏను వరి
వీడితుండనై డస్సితి. ఒక్కంత తడవు నీవీ కయ్యంపుమోపు
మోవు’ మని పలికి జనితోత్సాహసాహసవిభాసినియగు సత్య
భామ చేతికిఁ దన శాఙ్గంబిచ్చి యంపపొదువు లనువుగా నమ
ర్చెను. అప్పుడు సత్యభామ, వీరంబాడుదనంబునొందెననఁగ,
విక్రాంతి శారీరలక్ష్మీరేఖంబుచరించెనాఁగ, భృతి యక్షీణా

కృతిఁ జెందెనన్న పగిడిఁ బేర్చి, నరకునితో మహారణ
క్రియకుఁ బ్రారంభించెను. అడుది తనయంతవానితో
యుద్ధం బొనర్చునది యని నరకుండు నిర్లక్ష్యభావంబు
గలవాడై యొక్క భాణంబునఁ జనుఁగవయును నేడ
మ్ములఁ బార్శ్వయుగంబును, నాటింటఁ గలయుగంబును నాటవే
సినసత్యయు లెక్కనేయక విల్లును గేతువును మ్రొచి రధ్యములఁ
గూల్చి సూతునిఁ దెగఱార్చి విజృంభింప నరకుండొండు విల్లు
గైకొనెను. ఆవిల్లును సత్య భగ్నంబొనర్చెను. మఱొక్కదాని
గైకొన దానిని ద్రుంచెను. ఇవిధంబున విల్లెత్తినవిల్లుచు నాయు
ధంబెత్తిన నాయుధంబును భగ్నంబుసేయ నరకుండు హీన
బలుండై దీనత్వంబును జూపించెను. అట్టి యుద్ధంబునకు శ్రీకృ
ష్ణుండు సంతసించి సత్యభామను గాఁగలింపకొని ప్రేమ పూర్వ
కంబుగఁ దన కంఠమందున్న స్యమంతకమణిహారంబునెత్తి

నరకాసుర
సంహారము

యామె కంఠమందునిచి నరకునితోఁ దాను
యుద్ధంబునకుఁ గడంగెను. నరకుండును నింతలో
దివ్యాయుధంబులఁగొని యుద్ధసన్నద్ధుడయ్యెను.

గృష్ణుండంతఁ గాలహరణం బేలయని దైత్యదానవ దేహవిదళన
పాటవంబే తనకు నభ్యున్మంబుగాఁ గలదియు సమస్తామర సిద్ధ
గంధర్వ కిన్నర ఘణాధర మానవకళత్ర కంఠసూత్రంబులు
గాచుటయే తనకు ప్రతంబుగాఁ గలదియు మహాద్విజితపస్విని
యమ నిర్వహణైక నిష్ఠఁగ్రాలునదియు నిర్వక్ర విభవంబు గల

దియు నాకాశ్రంత విశ్వభువన చక్రింబై నదియు సుదర్శనసంజ్ఞ
నొప్పారునదియు నగు చక్రింబును నఖిలప్రళయ హస్తమునఁ
దాల్చి ప్రస్ఫారవిలయ వహ్నిమండలంబు పగిదిఁ జండమైవల
నరకునిదెన పూచివైచెను. అదియును గ్రక్రిమంబు గలది
యగుచునరిగి నరకునిఁదాకి యాపాద మస్తక సర్వాంగము
రెండు వ్రేయ్యలగు నట్లానర్చి యయ్యసుకుని యనువులఁ
గొనెను. నరకుండట్లు హతుండైనంత భువనంబు లన్నియుఁ
గృష్ణుని బెక్కువిధంబులఁ గీర్తిం చెను. బృందారకులు మందార
కుసుమవర్షంబులఁ గురియించిరి. అయ్యెడ బిట్టుగ విలపించుచు
భూదేవి సాకారయై కృష్ణునిపాలికిఁ జనుదెంచి 'దేవా! మున్ను
నీవ యిక్కుమారునిఁ బ్రసాదించితి. నేను నీవ యీతనిప్రాణం
బులఁ గొంటివి. ఇందుకు శోకింపఁ బనిలేదు. ఇవిగో! అదితి
దేవి కుండలంబులు. వీనిఁగైకొని విరోధంబునుమాని యీతని

పుత్రునిఁ గరుణించి కాజ్యాభిషిక్తుంజేయు'మని
(శ్రీకృష్ణుడు సుర ప్రార్థింపఁ గృష్ణుండు నట్ల యొనర్చెను. అనం
కన్యల బ్రగ్రహిం చుట. తరము నరకుండు చెఱగొనిన పదియాఱువేల

నూర్గురు సురకన్యలు దమ్ముఁ గరుణించి పత్ను
లుగాఁ గైకొన వలసినదని ప్రార్థింపఁ గృష్ణుండును బ్రీతుండై
వారల నందఱు పరిగ్రహించెను. నరకుని కుమారుండగు భగ
దత్తునకుఁ జెప్పవలసిన వానిఁజెప్పి గోవిందుండు సత్యభామ
తోడను సురకన్యలతోడను గదలి ద్వారకా నగరంబున కరిగి
పత్నులతోఁ గలసి సుఖంబుగఁ గాలంబు గడపుచుండెను.

౫ పారిజాత ఘట్టము.

నరకాసుర వధానంతరము శ్రీకృష్ణుఁ డొకప్పుడు సత్య భామాద్వితీయుండు దేవలోకంబున కరిగెను. పురందరుండును బృందారకబృందంబులతో ముకుందున కెదురు సనుదెంచి తోడికొనిపోయి, యర్ఘ్యపాద్యాధివిధులనత్కరించి యిష్టాగోష్ఠి నుండెను. సత్యభామయు శచిదేవి మందిరంబున కరిగి యామె వలన నభ్యర్చితమై శుభప్రసంగ మొనర్చునెడ నింద్రాణియు సత్యభామను విలోకించి 'సోదరి! నీహృదయేశుండు దేవసమా నుఁడు. ఆమహాత్మున కెనయగు వారెవరును నీవదునాల్గు భువనంబులందును లేరు. నమస్త దేవనివహవిప్లావకుండగు నర కుని సంహరించి మాయందటికిని మేలొనర్చినవాఁడు. నీసౌభాగ్యం బచన్యదుర్లభసంభావనోపభోగ్యంబు. నిన్నుఁ జూచిన నా కెంతయో ప్రియంబు గలుగుచున్నయది' యని పెక్కువిధం బుల సంభావించెను. ఇట దేవేంద్రుండు పేంద్రునితోఁ గలసి దేవసూతయుగు నదితి యొద్దకుఁ జని శ్రీకృష్ణసహితంబుగ వంద నంబొనర్చి 'తల్లీ! ఇమ్మహానుభావుండు, దేవహితుండు. నరకునిఁ దెగటార్చి భవదీయ కుండలంబులఁ గొనితెచ్చిన వికృముఁ డితండ' యని కృష్ణుని పరాక్రమంబును సవిశేషంబుగాఁ గీర్తిం చిన నపుణ్యచరిత్రము గృష్ణునిఁ జూచి 'తండీ! నీవాత్మీయ దోర్విర్యంబునంజేసి నావగవును దొలంగించితివి. భవత్పుత్ర

త్వంబు బహువిధంబులఁ బరిశీర్ష్యంబు. అమరవిభుని యట్లు
నీవును నిత్యసుఖోపభాగప్రవర్ధనుండవగుదువుగాత! ' వని

యాశీర్వదించెను. అనంతరము గొన్నిదినంబు
పారిజాతాప
హరణము. లకుఁ గృష్ణుండు సత్యభామతోడఁగూడి పురం
దరుని నందనోద్యానవనంబునందు విహరించు

నడ నందున్న పారిజాతకుసుమసారభంబునకు సాత్ప్రీతి
యొత్తయు నలరి యవ్వరమహీరుహంబు నాత్మీయ ధనంబుగా
నొనర్చుటకుఁ గృష్ణుని వేడెను. కృష్ణుండును బ్రీయకుఁ బ్రీయం
బునేయఁ దలంచినవాడై, యాపారిజాతవృక్షంబును సమూ
లంబుగాఁ బెట్టికీ, కొని, విహంగవల్లభుని మూపున నునిచి
యిందుని వీడుకొలును బడయకయే నిజనగరగమనోస్మృతుం
డయ్యెను. అంత నయ్యుద్యానవనంబును గానుచున్న కింకరులు
పెంకెమతంబున బింకంబులు వలుకుచు నెందుఁ జోగలాడవని
యార్చుచుఁ గృష్ణున కడ్డపడి యనేక శస్త్రాస్త్రవిలసనంబుఁ
జూపిన నగధరుండు నగుచు శార్ఙ్గచ్యుతతీవ్రాణపరంపల
వారల యాటోపంబున గీటడంప నోటువడి, దాటిచని యేత
ద్వృత్తాంతంబునంతయు నిందునకుఁ దెలియఁజేసిరి.

అట్లు కింకరుల వలనఁ పారిజాతాపహరణ వృత్తాంతంబు
శుర్వంబు నెఱింగి వానవుండు వాసుదేవుండు ముల్లోకహిత
నమూచరణ కళా కోవిదుండనియు నందు ముఖ్యంబుగఁ జేవత

లకుఁ బ్రయంబు నేయువాడనియుఁ దలంచి మొట్టమొదట
మిన్నకుండెను. కాని మనసు వట్టలేక దేవసైన్యంబులఁ గూర్చి
కొని నరకాంతకునిపై కరిగెను. కృష్ణుండును జిష్ణుని తెలివి
తక్కువ తనమునకు నగుచు విజృంభించి దేవసైన్యంబుల
మార్కొనెను. అప్పుడొకభావుని యమోఘబాణ ప్రయో

గంబునకు నిర్జరసైనికులు నిలువలేనివారై
కృష్ణుం డింద్రాది యెక్కడివారక్కడఁ బరుగిడఁ జొచ్చిరి. అప్పు
డప్పరందగుండును బరిగించుచున్న తన సైని

కులఁ బురికొల్పుచు మురారి నెదిర్చి వజ్రాయుధంబున నాతని
యురంబును వ్రేసెను. కృష్ణుండంత రోషించి యమోఘంబగు
చక్రంబును హస్తంబునఁ దాల్చును. నిర్జరనాథుండు గడ గడ
వడంకుచు 'కృష్ణా! రక్షింపుము. రక్షింపు' మని ప్రార్థింపఁ
దొడంగెను. కృష్ణుండును జక్రింబు నుపనంహరించి దేవతాధి
పునిఁ గాపాడెను. అప్పుడయ్యనిమిష నాయకుండును గోవి
ందుని చరణార విందంబులకు వందనంబు లొనర్చి కరంబులు
గట్టికొని 'దేవా! ఈదివ్యమహీరుహంబు భూతలంబున నుండ
వలసినదిగాదు. అయినను నీకొనిపోకకు నేనంతమాత్ర మడ్డు
సెవ్వను. నీవెంతకాలంబు భువినుండువంతకాలం బియ్యది
భూతలస్వీర్చియై యుండునది. నీయనంతర బియ్యది తిరిగి దేవ
తోకంబునకువచ్చునది. ఇట్లనుగ్రహింపు'మని ప్రార్థింప దామా

దరుండును నట్ల యగుఁగాకయని యనుగ్రహించి పారిజాతంబు తోడను, సత్యభామతోడను, గలసి ద్వారకాపురంబునకుఁ జను దెంచెను. వచ్చునప్పుడు మార్గమధ్యంబున నయనానంద కరంబై విలసిల్లు మణి పర్వత కూటంబుచుగాంచి దానియందు మచన్పు గలవాఁడై దానిఁగూడఁగైకొని వచ్చెను. అట్లు నగరంబుసొచ్చి నిజసౌధంబుసొచ్చిన యనంతరంబు కుమారుండగు ప్రద్యుమ్నుని విలోకించి మణిపర్వ తాగ్రంబునఁ బారిజాతంబు నవతారితంబు

సేయునదియని యాజ్ఞాపింప నతండు నట్ల పారిజాతావ యొనర్చెను. రుక్మిణి జాంబవతీ మొదలగు తారితము.

వారందఱును సత్యభామ వలన దమకట్టి దివ్య కుసుమ మహీరుహంబు లభించెనని సంతసించి యామె సనేక విధంబులఁ గొనియాడిరి. తన్నుఁజూచి యెల్లరును విగతశోకులు బ్రహ్మోదమేదుర మానసులు నగుచు సుఖించుచుండఁ గృష్ణుండును రుక్మిణి జాంబవతీ సత్యభామలను బదాఱువేలు నూర్చురు సురకన్యలను జూచి ప్రమోదమేదురమానసుండగుచు సుఖంబుల ననుభవించు చుండెను.

సుఖజీవయాత్రాపరుండగు కృష్ణుం డొక్కనాఁడు కొలువుదీర్చియున్న సమయంబున నారదుం డగుడెంచుటయుఁ గృష్ణుండుండఁజితోడఁగూడి యమ్మునిపుంగవు నెదుర్కొని తగిన గత్తుబాసత్కరించి పూజించెను. పూజాసత్కారంబులు ముగింపఁబడినా

యనంతరము నారదుం డచ్చట సమావేశమైయున్న యదువం
 శీయుల నందఱఁ గలయఁజూచి ఓయాదవులారా! మీతోఁ
 గలసిమెలసి వర్తించు కృష్ణునిఁగూర్చి మానవమాత్ముండనియు,
 యదువంశజుండనియుఁ దలంపఁబోకుండు. కృష్ణుండు మాన
 వుండు గాఁడు. యదువంశోద్భవుండును గాఁడు. సకల లోకంబు
 లాతనివి. ఆతండు సకల లోకంబులవాఁడు. ఆతనికిఁ గుల
 గోత్రంబులు లేవు. కులగోత్రంబు లన్నియు నాతనివే. ఆతండు
 భవరసీతుండయ్యు, జగంబుకొఱకు భవంబు గలవాఁడగు
 చున్నాఁడు. అమృహాత్ముని దివ్యవ్రభావంబునుగూర్చి మీకును
 దెలిసియేయున్నది. చంట వివంబు నిడికొని తన్నుఁ జంప
 వారదుండు శ్రీకృష్ణవచ్చిన పూతన ప్రాణంబుల బాలుద్రావు నెవం
 మాహాత్మ్యంబు బున హరించినాఁడు. ఇరువదిమూఁడు నెలల
 మగ్గడింబుట. వాడై, చరణకలనకేళిఁ గపట శకటంబును
 గూలఁదన్ని నాఁడు. యశోద తన్ను తోలఁగట్ట నీడ్చికొనుచుఁ
 బోయి మద్దివృక్షములఁ గూల్చినాఁడు. దామంబునఁ గట్టఁ
 బడిన యుధరంబు గలవాఁడగుటఁజేసియేకదా యిమ్మహాత్ము
 నకు దామోదరుండను నామంబు బ్రసిద్ధంబయ్యె. వినోదార్థం
 బుగో యమునయం దురికి కాళీయుని మర్దించినాఁడు. ఇంద్రునిఁ
 బరాభవింప గోవర్ధన గోత్రంబునెత్తి యేడహోరాత్రంబులు
 గొడుగువలెఁ బట్టినాఁడు. వృషభాసురుని రూపుమాపినాఁడు.
 మాయదైత్యుఁ బారిగొనినాఁడు. చాణూరుని మన్నిగొనినాఁడు.

కంసుని వధించినాడు. జరాసంధునిఁ దోలినాడు. శ్రుతీయ
లోకంబును జయించి రుక్మిణిఁ బెండ్లియాడినాడు నేడు నర
కుని సంహరించి లోకంబులఁ బోచినాడు. పారిజాతాపహరణ
కాండంబున నిందుని గర్వం బుడిపినాడు. ఇంక నిమ్మహా
త్మనివలనఁ జొండ్రవాసుదేవ వధంబును, బాణాసురావమానం
బును, సాల్వశిశుపాలకౌరవహనంబును మొదలగునవి జరుగ
నున్నవి. మీరందు నిమ్మహాసీయుని సామాన్యనిఁగా నెంచక
సృష్టిస్థితిలయాధిపుండని గురుతించి భక్తిభావంబున భజింపు
డని శ్రీకృష్ణమాహాత్మ్యంబును దెలుప నందఱును శృంగునెడల
భక్తిప్రపూర్ణులైరి. నాడు మొదలమ్మహాత్ముని నర్వాత్ము
గాఁ దలంచి యెల్లరును భజింపఁకొడంగిరి.

౬. పాండ్రవాసుదేవ ఘట్టము.

పారిజాతావతారితానంతరము కృష్ణుండొకప్పుడు పర
మేశ్వరుని సందర్శించు నిమిత్తంబునఁ గైలాసంబున కరిగెను.
ఈసమాచారంబును జారులవలనఁ జెలిసికొని, కృష్ణునకాజన్మ
విరోధియు, నరకునకుఁ బ్రియసఖుండును, నగు పాండ్రవాసు
దేవుఁడు యాదవులరూపుమాప వలయునని యుద్ధప్రియత్నం
బులుసేయఁ దొడంగెను. అట్టియెడఁ జారుశరీరద్యుతి జతీశారద
నీరదుండగు నారదుఁ డతని మందిరంబున కేతెంచుఁ బాండ్రుఁ
డును వచ్చినమునినిసత్కరించి కుశలప్రశ్నానంతరమతనిని విలో
కించి, మునిచంద్రమా! మీరునకలలోకసంచారులు. నాబలం
బుమీకుఁ జెలియనిది కాదు. కావునమీరు లోకసంచార మొన
ర్చునప్పుడు, మీరడిగినస్థలంబులందు నాబలపరాక్రమంబులఁ
గూర్చి తెలియఁ జేయుఁడు. వాసుదేవుఁడు పాండ్రుఁడుగాని
పనులకాపరియగు కృష్ణుండు గాఁడని విన్నవించుఁడు. వెండియుఁ
బాండ్రుఁడు శ్రీకృష్ణుని జయించువాడనియు, నెల్లరును
నాతనినే వాసుదేవునిగాఁ దలంచి భజింప వలసినదనియు,
నాతం డొక్కండ నకలభువనంబులకుఁ గర్తయైనవాడనియు,
వచ్చియుండు. మహాత్మా! ఇంతమాత్రీపు మేలును మీరు

నాకొనరింతురేని మీకుఁ గలకాలము దానుండన్ యుండెద'

నని వలుక నారదుండు నగుచు ,రాజా! ఎంత

పాండ్రవాసు పిచ్చివాడవు? వాసుదేవుడని నీకు బేరున్నంత
దేవుడు ద్వారా వాత్రమున నీవు వాసుదేవుడ వగుదువా?

శ్రీకృష్ణుడెక్కడ? సీవెక్కడ? ఆమహాత్మునకు

నీవు ప్రతియోధుడవా? శ్రోవించి యిట్లు పలికెదవుగాని యిది
నవ్వునకుఁ గారణంబని యూహింపవుగదా? యని తగిన విధం
బున మందలించి యధేచ్ఛం జనియెను. పాండ్రుడు నామని
మాటల లెక్కనేయక వాసుదేవుండు దానైయుండ నొరు
డొక్కండ వాసుదేవుండనఁ బరగుటెట్లని కృష్ణునిమీఁది సహజ
విరోధనంబునఁ జేసియుఁ బ్రియసఖుండగు నరకుని సంహరించి
నందుకుఁ బగనాధింపఁ దలంచియు సర్వసైన్యంబులఁ గూర్చికొని
బయలుదేరి యొకనాటి యర్ధరాత్రంబున ద్వారావతిని ముట్ట
డించెను.

పాండ్రవాసుదేవుఁ డట్లర్ధ రాత్రంబునఁ దమనగరంబును
ముట్టడించినంత బలరామ సాత్యకి ప్రముఖులు యాదవ సైన్యం
బులఁ గూర్చికొని దీపహస్తలు వెంటనడువ యుద్ధంబునకు
బయలుదేరి శత్రుసైన్యంబుల మావొక్కనిరి. పాండ్రుడును
యుద్ధమున కనుజ్ఞయిచ్చెను. ఉభయ బలంబులకుఁ గదనం
బు మయ్యెను. ఏకలవ్యుండను నిపాద వల్లభుడు బల

రామునిఁ దాకెను. పొండ్రిఁడు సాత్యకిని మార్కొనెను. కృతవర్మ యను సైన్యంబుల నన్నింటిఁ గూర్చికొని ప్రతిపక్ష సైన్యంబుల నెదిర్చెను. రణంబు దారుణంబయ్యెను. మద సామజ యూధంబులు మృగ్గుచుండెను. ఘోరకర్షణలు గూలుచుండెను. రథసంతానంబులు వితథంబు లగుచుండెను. పదాతులు లెక్కకు మిక్కిలిగఁ బడిపోవుచుండిరి. క్షతగాత్రు దీనాలాపంబులు మెడంగు చుండెను. వీరాలాపంబులు విన్నుల నంటుచుండెను. రుధిరంబులు ప్రవాహంబులగుచుండెను. వృధివిఁ బృథుపలచయస్థితరొదన్యులు బహుశలబు లగుచుండెను. ఇట్లు సంకులంబగు సమరంబు జరుగుచున్న సమయంబున నేక లవ్యుండు మూర్తీభవించిన ప్రళయకాల రుద్రునివలె యాదవ సైన్యంబులపైఁ గవియ పొందె యాదవ నిలువలేక పరుగిడఁ దొడంగెను. పరుగిడు సైన్యం బలంబుల యుద్ధ క్రమంబు. బుల నెచ్చరించుచు బలదేవుండు నిషాదవల్లభుని మార్కొని భీష్మణంబుగఁబోరి ముసలాయుధం బున మూర్ఛితునిఁ గావించి నిషాద సైన్యంబుల నన్నింటిని చీల్చికాలమునంద చీకాకుపటచి పరుగిడు నట్లొనర్చెను. ఇట సాత్యకియు సింహనాథంబునేసి శరాసన శింజి నీ ప్రతిస్వనం బొనర్చి పొండ్రినితోఁ బోరుచుండెను. పొండ్రి సాత్యకు లొక్కలావువారు. ఒకరిచేత నొకగు నచ్చువారువారు. వారల యుద్ధక్రమంబును గాంచి యిట్టికౌర్మం బిట్టిధర్మ బిట్టివల్ల

బిట్టిబలం బెచ్చోట నేనియుఁ గలదాయని యెల్లకును బ్రశంసించు
దొడంగిరి. ఇంతలోఁ దెల్లవాతెఱు. అయ్యది ధర్మయుద్ధం బగుట
వలన నిరువాగుల వారును గాల్యకృత్యాచరణీయంబునకై
యుద్ధంబు సాలించిరి. కాల్యకృత్యంబులు నిర్వర్తింపఁ బడిన
యనంతరము తిరిగి యుద్ధము ప్రారంభ మయ్యెను. పాండుని
సైన్యంబులీమారు దుర్జయంబులను నట్లు పోరఁదొడంగినవి.
తమ కవజయంబగు నేమోయని యాదవులు చింతింపసాగిరి
కాని ధైర్యమును బాయక యెదిర్చి పోరుచునే యుంకిరి.

అట్లు యుద్ధంబు జరుగుచున్న సమయంబునఁ గృష్ణుండు
కైలాసంబునుండి తిరిగి వచ్చెను. కృష్ణునిఁ గాంచినంతనే
యాదవు లుప్పొంగిరి. జయంబు దమకింక ధృివంబని విజృం
భించిరి. కృష్ణుండును నారకునివలనఁ బాండుని దురహంకార
భావంబును దెలిసికొని యున్నవాడగుటవలన శంఖచక్రగదాసి
శార్ఙ్గధర్ముడై సాత్యకిని వారించి పాండునిఁ దానెదిర్చెను.
పాండునియును నయ్యెడ వాసుదేవుని చందంబున శంఖచక్ర
గదాసిశార్ఙ్గంబులను, విహంగవల్లభధర్వజంబును గలిగియుం
డెను. తనరూపం బాతని ధర్వజంబున నున్నందుకుఁ గనలి
విహంగవతి మునుమున్న యాతని ధర్వజంబును బడఁగొట్టెను.
కృష్ణుండును, పాండునియు తన చిహ్నంబులఁ దాల్చియున్నం
దుక్కునగుచు నతనిఁ జూచి పాండుని నీవు విదీయాంకశూత
ధర్మింపఁ దివిరితేని నాపాలికేతెంచి నున్నుడవై నన్నుఁ బ్రార్థిం
పుము. అవి నీకు శాశ్వతంబులై యుండునట్లును గ్రహింపెదనఁ.

అంతియకాని చిహ్నంబుల ధరించినంతమాత్రా
పొంద్ర)వానుడేవ
మున నీవు వానుడేవుండ వగుదువా? యని పరి
వధ.

హాస వాక్యములఁ బల్కు నతండును గినిసి

శాఙ్గంబును గైకొని యుద్ధమునకుఁ గడంగెను. శ్రష్టుండు
నిజశాఙ్గంబున నాతని శాఙ్గంబును దుగించెను. వెండియు
నతని గదను గదచేతను, ఖడ్గంబును ఖడ్గంబుచేతను, శంఖం
బును శంఖంబుచేతను, జక్రంబును జక్రంబుచేతను భగ్నంబులు
గావించెను. అట్లు పొండుని హతనమస్తాయుధునిఁగానొనర్చి
యాభీలజ్వాలాజ్వలితచిశ్చక్రంబగు చక్రంబును సంగప్రయోగ
నిర్వక్రంబుగా నాతనిపై కనుప నదియు నతని దేహమును
రెండు వ్రయ్యలుగఁ జీల్చివైచెను. పొండు డవ్విధంబున మడి

కాశీనాథుడు సినయంతనే యతని మిత్రుండగు కాశీనాథుఁడు
చక్రాయుధంబున గోవిందునియెడ రోషించి, కృత్తియను శక్తి
మదియును.

బాణంబు నాతనిపైఁ బ్రయోగింపఁ గృష్ణుం
డును, నంగీకృతాకృత్తియైన యాకృత్తిబాణంబు నుద్దేశించి
యుద్ధిప్రలీలానిర్వక్రంబగు చక్రంబుఁ బనిచిన నదియు నాశక్త్యా
యుధంబును నణచివైచి యంత నిలువక కాశీనాథుని నపహృ
త్తైస్యవమేతునిఁగాఁ బొరిగొనెను. ఇవ్విధంబునఁ బొండ్ర
వానుడేవధంబును, కాశీనాథసంహారంబును నొనర్చి విజయశ్రీ
సనాథుడై యశ్వుదునాథుఁడు వానుడేవుఁడు తాన యని
యాధి పటచెను. ఈయుద్ధంబువలన యాదవులకుఁ దొల్లింటి
కంఠ నెక్కుడు పేరు వచ్చెను.

౭ బాణాసురఘటము

శ్రీకృష్ణుండట్లు పొండ్రవాసుడేన వధంబొనర్చి పుత్ర
మిత్ర కళత్రాదులతో నుఖింబున్నయెడ బలి తనయుండు
బాణుండనువాడు ఓతివంశ మండనుండై కన్యాపురంబున కధి
నాఘుండై దానవ రాజ్యంబును నిర్వక్త పరాక్రమంబునఁ బరి
పాలించు చుండెను. బాణుండు నిశ్చల శివభక్తిపరుండు మహే
శుండాతని భక్తితాత్పర్యమునకు మెచ్చి యొకప్పుడు వరం
బడుగ వలసినదని యాతనికిఁ జెప్పుడు బాణుండును దమ్మ
గన్నకుమారునిఁగాఁ గైకొని యెల్లప్పుడు దన రాజ్యమును
గాపాడుచుండ వలసినదని కోరెను. పరమేశ్వరుండు నట్ల యను
గ్రహించి నాడు మొదలు ప్రమథగణ సమేతుండై యాతని
రాజ్యమును నిర్వనిధిముల రక్షించుచుండెను. పార్వతియు
బాణుని దన కన్నబిడ్డగా భావించి సతుభక్త ప్రేమంబున
మన్నించు చుండెను. ఇట్లు పెద్దగాలుంబు పనినయనంతరం
బొక్కనాడు బాణుండు శంకరుని చెంతకరిగి భువోమభ్రాతా!
భవదీయ కృపావిశేషంబునంజేసి యీ ముల్లోకములయందు
నాకు సమానుండగువాడు లేకున్నవాడు.

బాణుని భక్తి ఇట్టిటికి స్వర్గంబును జయించితిని. పాతాళంబు
(దేవు.) నొకమితచెతిని. మర్త్యంబును గైవశ మొనర్చు

కొరటిని. ఎన్ని యో సంగ్రామంబుల నోసె

రించెతిని. వీరాధిపతుల నెందఱనో మన్ని గొంటిని. చనను

నాకింక సంగామాశ నశింపలేదు. యుద్ధమొనర్ప నెంతయో
కౌతూహలంబు వొడము చున్నయది. యుద్ధమన్న మదీయ
కరసహస్రం బుప్పొంగు చున్నది. కాని నన్నెదిర్చిపోర నెవ్వం
డును దగినవాఁడు లేకున్నవాఁడు. నాచేతుల తీటవోపునట్లు
యుద్ధంబు నొకదాని ననుగ్రహింపు' డని ప్రార్థింప శూలియు
నాతని మదోద్యోగంబునకు లోన మిక్కిలి మెచ్చుకొని దానిని
సమూలముగా నశింపఁజేయు తలంపుఁ గలవాఁడై బాణా!
యుద్ధంబునుగూర్చి నీవెంతమాత్రమును జింతింప వలదు. నీరథ
లెక్కింబెప్పు డకారణంబుగఁ బుడమిఁగూలునో యప్పుడు
నీకోరినట్టి యుద్ధంబు లభింపఁగల' దని తెలుప బాణానురుం
డును సంతసించుచు నదిమొదలు రథధ్వజ పతనంబున కెదురు
నూడఁ దొడంగెను. ఆహా! ధనమును, విద్యయు, వంశంబును,
దుర్మదులకు మదంబుఁ బొనరించు ననుమాట సార్థకంబుగదా!
కుడిచిపూర్చినలేక బాణుఁడు తన పతనంబునకుఁ దానేమార్గం
బును జిక్కిజేసికొనినాడు.

ఉషయను నొక పుత్రికారత్నము బాణునకుఁ గలదు.
ఆమె యద్వితీయ సౌందర్యవతి. నిర్మలభక్తిపరురాలు.
పార్వతీ పవిత్రపాదకమలయుగళనేవాపరాయణురాలు. తన
యెడల నుమా కన్యకుఁగల భక్తిభావంబునకు మెచ్చుకొని
యొకప్పుడు గుడ్డిని యామెకుఁ బ్రత్యక్షమై వరంబును గోర

వలసినదని తెల్పుడు, నుషయు నాజగజ్జననికి నమస్కరించి
తల్లీ! నాకొండు నరం బెయ్యదియు వలదు. అన్నివిధముల
నాకుఁ దగిన భర్తను మాత్ర మనుగ్రహింపుము. ఇంతియే
నేఁ గోరునది' యని వచింపఁ బార్వతీయు శుమాగ్రీ! వైశాఖ
శుద్ధ ద్వాదశినాటిరాత్రి హర్మ్యతలంబున నీవు నువ్వువైయున్న
యెడ నిన్నెవ్వఁ డనుభావ్యభావరసంస్కారంబగు భావసంభవ
వికారంబు నొందించునో, యతండ నీకుఁ బ్రాణవల్లభుండగును
అతండ నీకన్నివిధంబులఁ దగినవాఁడని నిర్దేశించెను. ఉషయు
మిక్కిలి సంతోషంబును బొందెను. అది వైశాఖమాసము.

అనాఁడు శుద్ధద్వాదశి. నాటిరాత్రి యుషాకన్య
ఉషాకన్య సౌధంబున నిద్రించుచుండెను. చెలులు గూడ
స్వప్నవృత్తాంతము నామె చెంతనే పరుండియుండిరి. అట్టియెడ
నిద్రావస్థనున్న యుష కొక స్వప్నంబుగలిగెను. అందు మార
సమానుండగువాఁ డొక్కండు దన్నుఁ జేరినట్లును, చేరి
మోమునఁ జిరునవ్వు గడలొత్తఁ దియ్యని, పల్కులు వల్కిన
ట్లును, బలికి కెంకేలితోఁ గేలు గీలించినట్లును, గీలించి మేను
లేకంబగునట్లు బిగికొఁగింట సొగియించినట్లును, సొగియించి
హృదయంబు గరగించినట్లును, గరగించి కెమ్మోవి పానంబును,
గుచన్పర్యనంబును నొనరించినట్లును, నొనరించి చతురసంభోగ
రసంబుల చవులఁ జూపినట్లును, జూపి యానందసాగరంబునఁ
దేల్పినట్లును, నుషకుఁ జూపట్టెను. ఆక్షణంబ యుషకు నిద్రా

భంగమయ్యెను. తాను గన్నది కలగాదనియు, నిక్కువంబని యుఁ దలంచి యామె యాపురుషుని కొఱకు మందిరంబంతయుఁ గలయఁజూచెను. కాని యంజెవ్వరు గలరు? కలయేమో యని యామె తన్నుఁ దానే పరీక్షించుకొన యదార్థ స్థలంబులందు సురతచిహ్నంబు లచ్చువడియుండెను. కలయని యువ యింకెట్లు నమ్మగలదు? అంతలోఁ జెలికత్తెలు మేల్కొంచి వృత్తాంత మేమని యడుగ నుపయు సిగ్గుపెంపున మొదటఁ జెప్పలేని దయ్యుఁ దుదకుఁదానుగన్నదంతయు వారలకుఁదెలిపి యది కల గాదనియు, నిక్కువంబనియుఁ దన కన్యాత్వమునకు భంగంబు వాటిల్లెననియుఁ దన శీలంబు చెడినదనియుఁ జెప్పుచు వెక్కి వెక్కి యేడువఁ దొడంగెను.

అట్లు విలపించుచున్న యువాకన్యను జిత్రీశేఖరును చెలికత్తెయి చెరంజని దుఃఖోప శమనవాక్యంబుల నామె నూర డిలఁజేసి చెబి! ఏల యీరీతి దుంఖంచెదవు? ఇది కాత్యాయనీ నాదేవంబుగదా? నిన్నిట్టి రతులఁదేల్చిన యాపురుషుఁగఱియే నీమనోవల్ల భుండగా నున్నవాఁడు. కావున దుఃఖంబును మోసే యివిగా! ఈపటంబులఁ దిలకించి యందు సీపురుషుఁ దన్నువాఁడేమో గుర్తింపుము. అట్టివానిని మదీయ మంత్రి బలంబునఁదెచ్చి నీకర్షించెద నని పలుకనుషయు నాపటంబుల నన్నింటిని కిలకించి యొక్క పటంబువెత్తి తన పురుషుఁడతండ్రి

యనిచెప్పి యాకడెవ్వఁడో తెలుపవలసినదని కోరఁ జిత్ర
 రేఖయు నాపటంబును దిలకించి , రాకుమారి! ఈతం డనిరుద్ధం
 డనువాడు. జగద్వల్లభుండగు శ్రీకృష్ణ భగవానుని మనుమండు
 సృష్ట్యమ్ము నికమూరుండు. నీకన్నివిధంబులఁ దగిన వల్లభుండు.
 ఇంకఁ జింతఁబాయుము. నేనిప్పుడ యరిగి యిక్కుమారుని
 మదీయ మంత్ర ప్రిభావంబున నిచ్చటికిఁ దోడ్తెచ్చిద' నని
 ధైర్యంబుసెప్పి చిత్రరేఖ యప్పుడ గగనమార్గంబున కెగసి
 ద్వారకా నగరంబునకరిగి రాక్షసాంగన యగుటవలనఁ గామ
 రూపిణియై యొరులకుఁ గానబడకుండ ననిరుద్ధ కుమారుని
 మందిరంబును జొచ్చెను ఆతఁడప్పుడు మెలకువ
 జూపినట్లు రహస్యప్రసక్తము. గల్గియే యుండెను. చిత్రరేఖ యట్లు మందిరం
 బునుజొచ్చి యతనికిఁ గానుపించి తనరాకకు
 సంభ్రమాశ్చర్య చకితుండైయున్న యనిరుద్ధుని మెల్లినచేతంజని
 , పురుషాగ్రణి! నారాకకు నీవెంతమాత్రమును భయపడవలదు.
 నేనొక కార్యార్థమై యిటకరుదెంచితిని. వినుము మాసఖయగు.
 నువ నిన్నుఁ గలహోఁగాంచి నీవలన రతిసుఖంబుల ననుభవించి
 నది. ఆమె యిప్పుడు నీ కైచింతించుచున్నది. నిన్నుఁజూడకుండ
 నామెయొక్క గడియదైనను జీవింపజాలదు. మాసఖ ప్రాణం
 బులఁగాచు నిమిత్తమై నేను నీయెడ కరుదెంచితిని కావున
 నాచెంటరమ్ము. నిన్నుచటికిఁ గొనిపోయెద' నని పలుక ననిరు

ధుండును .చెలీ! మీసఖగన్నయట్ల నేను నట్టికలయే గంటిని. ఆ మెనుగూర్చి నేనును జింతించుచునే యుంటిని. అందువలననే నాకీనిద్రాభంగము అచ్చోట నన్నుగూర్చి యామెకలగన నిచ్చోట నామెనగూర్చి నేనుగలగంటిని, ఇది దైవసంఘటన మని తోచుచున్నది. నాచింతను బాపుటకే నీవిందరుడెంచి యుంటివికాని ఖ్వాసఖ చింతనుబాపుట కెంతమాత్రమును గాడని తలంపు' మని పలికి యాతండప్పుడ చిత్రరేఖతో బయలుదేరి తస్మంత్ర బలంబున నచిరకాలంబుననే యుషా మందరంబునుజేరెను. చిత్రరేఖ యుషాచిగుద్ధల నొక్కటిగా గాంధర్వంబున నొనర్చెను. అంత వారును నిత్యము రహస్యంబుగ రతిసుఖంబుల ననుభవింపఁ జొచ్చిరి. స్త్రీలెంతటికైనను సాహసులుగదా?

అట్లు గొన్ని దినంబులు గడచెను. ఆరహస్య మెట్లో యుషా మందిర ద్వారపాలకులకుఁ దెలియవచ్చెను. ఉపేక్షించిన దమకు బాణుని వలన మాటవచ్చునని వారాక్షణంబు యాసమాచారంబును బాణునకుఁ దెలియఁజేసిరి. ఆవృత్తాంతంబును విన్నంతనే బాణాసురుండు క్రోధోద్దీపితమానసుండై నరుండేను! నాయంతటివాని పుత్రికతోఁ గూడియాండుటేమి! యని మండిపడుచు సైన్యంబులఁ గూర్చికొని యనిరుద్ధుని పాణింబులఁ గొన నుషా మందిరంబునకుఁ జనుడెంచెను. అని

రుద్ధుడు మునుముందుగనే యాసమాచారంబును దెలిసికొని

యుద్ధసన్నద్ధుడై యొక్కరుండ సర్వసైన్య
 ఆనిరుద్ధుడు
 బద్ధుండగుట.
 సమేతుండగు బాణున కెదురు నడచెను. అతని

ధైర్యసాహసంబుల కండలు నచ్చెరువునొందిరి.

అంత ననిరుద్ధునకు బాణునకును యుద్ధంబు ప్రారంభమయ్యెను.
 రాక్షసవీరు లంద టొక్కుమ్మడి నక్కుమారుని నలుదిక్కుల
 ముట్టడించిరి. కాని యాతండు లక్ష్యంబునేయక యండఱికన్ని
 విధంబులవాడై యుద్ధ మొనర్చుచుండెను. రాక్షసవీరు లతని
 నెదిరింపజాలక పరుగిడఁ జొచ్చిరి. సైనికులు గుట్టలుగుట్టలుగా
 గూలుచుండిరి. సామాన్యులు మొదటనే తొలగిపోవుచుండిరి.
 ఇట్లు సర్వసైన్యంబుల దైన్యంబు నొందించు ననిరుద్ధుని పరా
 క్రమంబును సహింపజాలక బాణుండు బిట్టలిగినవాడై యతనిని
 మార్కొని పెద్దయుఁ బొద్దు యుద్ధ మొనర్చి తుదకు నాగాస్త్ర
 పోయోగంబున నతనిని మూర్ఛిలఁజేసి, బద్ధునిగా నొనర్చి
 కారాగృహము నంతుంచెను. అట్లానర్చిన యప్పుడ బాణుని
 రథధ్వజంబు విరిగి పుడమిఁబడెను. అంత బాణుండు దనకుఁ
 దగిన యుద్ధంబు లభింపనున్నదిగదా యని సంతోషించెను.

ఇచటి పృథ్వాంత మిట్లుండ నచట ద్వారకాపురంబున
 శ్రీకృష్ణబలరామప్రద్యుమ్నాదు లనిరుద్ధుని పోకకుఁ గారణంబు
 సూహింపజాలక యెండేగెనోయని విచారపడుచుండ నారదుం

డరుడెంచి యనిరుద్ధని వృత్తాంతంబు సర్వంబును వారలకుఁ
 దెలియఁజేసెను. ఆసమాచారంబును విన్నంతనే యదువీరు
 లందఱును గోధోద్దీపితమానసులైరి. అప్పుడు కృష్ణుం డాల
 స్యంబేలయుని వైనతేయునిఁ దలంచి బలరాము ప్రద్యుమ్ను
 లతోఁ దదీయ 'స్కంధంబు నధిరోహించి బయలుదేరి యచిర
 కాలంబునఁ గన్యాపురంబును జేరంజనెను. బాణుండును వారల
 రాక విని, సకల దానవసైన్యంబులతోడను, బ్రమధగణసమేతు
 లగు హరకుమారులతోడను బయలుదేరి యా యదువీరుల
 మువ్వరఁ దాకెను. యుద్ధము ప్రారంభమయ్యెను. హరిహరు
 లును, బాణబలరాములును, బ్రద్యుమ్ను కుమారులును,
 నొకరి నొకరు మార్కొని పోరానర్పఁ దొడంగిరి. ఆ
 యోధుల యుద్ధంబు నుపలక్షింప రాక్షస బలంబులు
 యుద్ధంబును జాలించెను. హరుండు హరితోడఁ గొంత
 వఱకుఁబోరి రణవిముఖుం డయ్యెను. బాణుండు ముస
 లాయుధహేతి వలన మూర్ఛ నొందెను. ప్రద్యుమ్నుని
 మోహనాస్త్రంబునఁ గుమారుండు పలాయనంబు నెప్పెను.
 బలరాముండంత నిశాచర సైన్యంబుల మార్కొని నురుమాడ
 దొడంగెను. ప్రద్యుమ్నుండు దానవవహాధినీ నాథుండగు
 కంభాండుని నెదిర్చి ద్వంద్వయుద్ధమునకుఁ గడంగెను. అట్టి
 యెడ బాణుండు మూర్ఛ జేటి శ్రీకృష్ణునిపైఁ గవిసి పెక్కు

నారాచంబుల నొప్పింప నతండు గవలి త్రైలోక్య సత్త్వస్వ
 చూపంబును సమాహిషవిద్విషచ్చక్రంబును
 బాణాసుర పరా నగు చక్రంబు నాతనిపై బ్రయోగింప నదియు
 భవము. ఉపా నిరుద్ధులవివాహము. విలయకాలాగ్ని కీలల వెడలఁగ్రక్కుచు నయ్యె
 సురనాయకునిపైకి జనుడెంచి యొకటివెంట
 నొకటిగా నతని కర సహస్రంబును ఖండింపఁజొచ్చెను. తృటి
 కాలంబునంద సర్వమానవులకు సహజంబులైయుండు కరంబులు
 రెండుదక్క తక్కినవన్నియు ఖండింపఁ బడెను. అవియుఁగూడ
 ఖండింపఁబడనున్న సమయంబునఁ దాము కుమారునిఁగాఁ
 గైకొనియున్న బాణుని రక్షింప వలసివదని పార్వతీ పరమేశ్వరులు
 యదువల్లభునిఁ బ్రార్థింప నతండును దనచక్రంబు
 నుపసంహరించెను. అంత బాణుండు శ్రీకృష్ణుని జగద్వల్లభునిఁగా
 గురుతించి పార్వతీ పరమేశ్వరుల యానతిని శిరసావహించి నిజ
 తనయును ననిరుద్ధునకొసంగి మహావైభవంబుతోఁ బరిణయంబు
 గావించెను. కృష్ణుండును బలరామ ప్రద్యుమ్నులతోడను నుషా
 నిరుద్ధులతోడను గదలి ద్వారకా నగరంబున కరిగి సుఖముగా
 నుండును.

ఉ ప న ం హా ర ము

హరివంశ మింతటితోఁ బ్రస్తుతము ముగింపఁ బడుచున్నది. శ్రీకష్టానతారంబున నింకను నొనరింపఁ బడవలసియున్న సాల్వ శిశుపాల కౌరవ హననంబులును విజయసారధ్యంబును గీతోపదేశంబును గుంతీసుత రక్షణంబును మొదలగు నవియన్నియు నీకథ కప్రస్తుతము లగుటవలన నిందుఁ దెలుపఁ బడి యుండలేదు. ఏతద్విషయంబులఁగూడ నెఱుంగఁ దలంచిన వాగు మహాభారత కథాభాగంబును జదివెడునది. జరాసంధ వధయు నిందు వచియింపఁ బడినదికాదు. ఇయ్యది భారతంబునకు శేషగ్రంథమగుటవలన భారతంబునందు వదలిపెట్టఁబడిన శ్రీకృష్ణలీలాఘట్టంబులే యిందు వివరింపఁ బడియున్నవి. శ్రీమన్నహాభారతంబు నీహరివంశంబుతో జోడించి చదివినగాని భారత వతనంబు సంపూర్తి గాదు. ఇందుఁ బేర్కొనఁబడిన ఘట్టంబులు భాగవతంబునందును నున్నయవి. అయినను నయ్యది భాగవతులఁగూర్చి పలుకుచున్నదిగాని యొక్క కృష్ణునిఁగూర్చియే పలుకుటలేదు. అందువలన భారతంబునందు వదలిపెట్టఁబడిన శ్రీకృష్ణలీలాఘట్టంబులందున్న యష్టబిణి నది భారత శేషగ్రంథమగుటలేదు. శేషమనఁగా మిగిలియున్న దనియేగదా యర్థము. కావున భారతమునఁ జెప్పఁబడక మిగిలియుండిన కృష్ణచరిత్రంబీ హరివంశమున సంపూర్ణముగాఁ

తెలుపబడియున్నదిగాన నిది యొక్కటి మాత్రమే భారతము నకు శ్రేష్ఠగ్రంథ మగుచున్నదని యెఱుంగవలయును. శ్రీకృష్ణావతార సమాప్త మిందు వచియింపబడియుండలేదు. నారదుని మూలంబున మాత్రము యదువంశక్షయనంతరము శ్రీకృష్ణావతారంబు ముగియునని తెలుపబడియున్నది. కావున బాతకులుగూడ నట్లే తలంపవలయును. ఈగ్రంథ మిప్పుడు శ్రీకృష్ణావతార పరిసమాప్తితో ముగింపబడక, బంధుమిత్రపుత్రకళతాదులతోగూడి యుమ్మహానుభావుండు సుఖించుకాలంబునంద ముగింపబడుచున్నది. ఇట్టిది శుభాంతమగుటవలన నీ శుభాంతగ్రంథమున వివరింపబడిన సర్వశుభప్రదుని శుభలీలాభివర్ణనంబును జదువువారందఱును సర్వశుభోపేతులును, సుఖోపేతులును నగుచు శ్రీకృష్ణభగవానుని దయకుఁ బాత్రులగుదురు గాత మని తలంచుచున్నవాడను.

మంగళం మహత్.

సంపూర్ణము.

ఇది శ్రీసీతారామాంజనేయ వరకృపావిశేషసంజనిత కవిత్వరాయుర్ము

మహావాది చంకనముద్భవ గాతమగోత్రహనుమయకుమార

లక్ష్మీమాంబాప్రియతమాకవికుమార

చేంకటరత్న ప్రణీతంబగు

హరివంశంబునందుఁ

బాల్యోత్తరభాగంబులు.

Vedanta Sangraham

త ప్పా వ్వు ల చ ట్రి క్.

తప్ప.	ఒప్ప.
హువువాను	హువువాను
భాగము	భాగము
గమయ్యగము	గమయ్యగము
ఈవిధము	ఈవిధము
మేన	మేన
పేదటి	పేదటి
దొర్లును	దొర్లును
అయినను	అయినను
నివాసము	నివాసము
దుర్వసు	దుర్వసు
మృత్యు	మృత్యు
మృత్యు	మృత్యు
గిరియిది	గిరియిది
మృత్యు	మృత్యు
నిది	నిది
హరించును	హరించును
వరసయ్యక	వరసయ్యక
యిష్టానుష్ఠాన	యిష్టానుష్ఠాన
చెప్పినట్లే	చెప్పినట్లే
మందగాది	మందగాది
హుక్మము	హుక్మము
మమునానది	మమునానది
యానందిందిరి	యానందిందిరి
మంతకర	మంతకర
హస్తంబులతో	హస్తంబులతో
మోయించాలర్	మోయించాలర్
మమము	మమము
మంగళము	మంగళము
మనోహరంబై	మనోహరంబై
ద్రుంప	ద్రుంప
దక్షిణాది	దక్షిణాది
అనినది	అనినది
యద్వైత	యద్వైత
మంగ	మంగ

Vedanta Sangraham

పుట	పంక్తి	తపస్వ.	విప్లవ.
౧౨౪	౧౨౪	పుణ్యండును	పుణ్యండును
౧౨౫	౧౨౫	భటులు	భటులు
౧౩౧	౧౩౧	గరులింపనేర	గరులింపనేరక
౧౩౨	౧౩౨	బాగినన	బాగినన
౧౩౩	౧౩౩	నాపులకు	నాపులకు
౧౩౪	౧౩౪	బలంబు	బలంబు
..	..	యెచ్చెట	యెచ్చెట
౧౩౫	౧౩౫	సనేక	సనేక
౧౩౬	౧౩౬	చెలల	చెలల
౧౪౦	౧౪౦	యాదార్థము	యాదార్థము
౧౪౧	౧౪౧	లెటు	లెటు
౧౪౨	౧౪౨	వాగల	వాగల
..	..	యమనగరంబు	యమనగరంబు
౧౪౩	౧౪౩	లోకాధిపుండును	లోకాధిపుండును
..	..	నఖండును	నఖండును
..	..	రాజులకును	రాజులకును
౧౪౪	౧౪౪	యెల్లా	యెల్లా
౧౪౫	౧౪౫	విధావిధానములు	విధావిధానములు
౧౪౬	౧౪౬	విశ్వాకులు	విశ్వాకులు
౧౪౭	౧౪౭	వచ్చితివి	వచ్చితిమి
౧౪౮	౧౪౮	మరానుని	మరానుని
౧౪౯	౧౪౯	గ్రక్రమంబు	గ్రక్రమంబు
౧౫౦	౧౫౦	నపుణ్య	నపుణ్య
౧౫౧	౧౫౧	సుఖోపభోగ	సుఖోపభోగ
..	..	కస్తాన్త	కస్తాన్త
౧౫౨	౧౫౨	యాటావంబున	యాటావంబున
౧౫౩	౧౫౩	భూతలస్పర్శియై	భూతలస్పర్శియై
౧౫౪	౧౫౪	మీరందు	మీరందు
..	..	జితకారణ	జితకారణ
౧౫౫	౧౫౫	కేలెందు	కేలెందు
౧౫౬	౧౫౬	విరోధనంబున	విరోధనంబున
౧౫౭	౧౫౭	క్షతగాతు	క్షతగాతు
౧౫౮	౧౫౮	దిక్ష్వాంతు	దిక్ష్వాంతు
౧౫౯	౧౫౯	నంగామాత	నంగామాత
౧౬౦	౧౬౦	నమామిష	నమామిష

Vedanta Sangraham